

Kunda'g puo, ntsila ma Lukas

Comité Inter-Ecclésiastique pour le Développement
de la langue Kwassio et la Traduction de la Bible
(CIEDLAKTRAB)

2015

Langue : kwassio, parlée au Cameroun dans le Département de l'Océan,
Région du Sud, et au Gabon et en Guinée Equatoriale

Titre en français : l'Evangile selon Luc

Illustrations : MBANJI BAWE Ernest

(pour les questions concernant le droits des illustrations, s'adresser à
l'Association Camerounaise pour la Traduction de la Bible et
l'Alphabétisation : CABTAL, B.P. 16550, Yaoundé ;
info_cabtal@cabtal.org)

Cet ouvrage a été publié grâce à l'aide de *The Seed Company*

© CIEDLAKTRAB, 2015

Lukas lee pu'g gi a tsile Teofil

1 ¹O song Teofil. Bur bvubvu mi ntaare naa bo tsile ndtande dig mam mi nlanga bo vi. ²Bur mi ñina mam rimo na mii vu mataara, yeri bo tande vi mo. Bur bovur na bovur boywema ya'g mi nzirga bobum bo kunda'g puo ma Nzambi. ³Mog ya'g me numa ma sil tue mam maywema taare mataara, yeri me nzi ñina mbpa naa me tsila ywe mo vur vur, ⁴ndtang ywa'g limbo mbpa na mbpa naa mam bo mi ngigsi ywe ma yi pue'gpue'g.

Mbpuoli dig biala ma Zang Baptis

⁵Pil Erod mi mbe mpang Yudea, pare ndzinii mi mbe tsina dzina naa Zakari. Ñe mi mbe pare luanga ma Abia, mura nwó ñog bie'g sie ndtoo bur ma Aron, bo nzie'g ñe gio Lisaber. ⁶Bobea boba mi mbe botsiriri bo bur mii ma Nzambi ri. Hea, bo nzie'g yimbo mambpinda ma Nzambi momea ri na mintela mi mam mó ri, ki be na numa ndzinii bo yi nambvul kiangle bo. ⁷Di,

bo mi nwa'g be wa ki mua, nagi Lisaber mi mbe mpfun. Nzi ya'g ri pan wa naa kue bobea boba bo mua mintul bvubvu.

⁸⁻⁹ Bopare mi mbe na ntungu bo mi nsa nsa pe limbo nze Nzambi pe naa ñe kanda gianda sal yé pare Mbpuom ma Nzambi ri. Duo ndzinii, mbpi ye mi mbe pil ka'g bopare ma Zakari mi nywua na gianda, ki Zakari a'g peo pe ke dzig mapfun'ga ma bíl pee tsil ma tempel yi tsi ri. ¹⁰Wula Zakari mi mbe naa ñe ywua na dzig mapfun'ga ma bíl mana, mbpiambo bur ñenywua ñog mi mbe den, bo nzie'g gia'gle.

¹¹Ki engel ma Ntsi a'g liole Zakari ñul, ñe tel pel mbuo bunung ma tebli mapfun'ga ma bíl. ¹²Nina Zakari ñina ma ñe, yeri ñe kyu nalima, ko pfúo bi ñe. ¹³Engel ñog na ñe naa: «O Zakari. Ywa'g dig pfunde, nagi Nzambi ngyue'g magia'gle mo. Mura nwo Lisaber ki ywe bia mua munung, na ywe ki gyuo ñe dzina naa Zang. ¹⁴Ñe ki ywe be lab masusi ma nenii, hea bur bvubvu bo ki suse na biala yé. ¹⁵Nagi ñe ki be mura'g mur mii ma Ntsi ri. Naduo, a'g dig ñul wan, ka

ñulñul ndzinii ñana. Hea ñe ki be nlunda na Sindi Ntanea ñe bie'g na muo ma ñúng ri.¹⁶ Ñe ki bvure pua'g buang bo Izrael pe nie'g na bo bo Ntsi Nzambi nwoo.¹⁷ Na ñe ki ke sue'g ma Nzambi na sindi hea na ngkangkal ma Eli. Ye ki be pe ke nig minlima bosong bo buang boo^a, na zir minlima bosal maluo naa bo buangsa mbpi botsiriri bo bur. Ndzina bo ñe ki taare Ntsi ka'g yi nkumsa pel yé.»

¹⁸ Yeri Zakari biangsa ri engel nakinaa: «Di, o mbpiñie me ki limbo naa ndzina bo ye ki be? Nagi me mua wa nwang ntul mur. Mura nwang ya'g pee, ntul mura.»¹⁹ Engel ñog na ñe naa: «Me bo yi Gabriel, ñi tel mbpuom ma Nzambi ri. Nzambi nzi me luma pe nzi bum ywe kunda'g puo ñina.²⁰ Di, mbpi ywa'g pongle bva'gla bibang biang, ywe ki dzi buu, ywe ka'gle na be nambvul bee bang, nakepan lin mam rimo ma ki sil seega. Mam rimo mog ma ki ri be na nwoo pil ma ki seega.»

²¹ Nte nwuna nwunywua, bur bog mi mbe bo nzie'g zangle

^a 1:17 Malasi 3:22-23 (4:5-6, ntsila ma Lui Segong)

Zakari den, bo nzie'g kam na dzii naa: Gi mere sa naa ñe bueya nte nwuna pee tsil ma tempel yi tsi ri?²² Bio ñe mi mbio den, kue a mua buu, a kile na be nambvul bee bang, a'g wa'g sa lee na bur na mabuo, tsina bur bo nzi ri limbo wa naa Nzambi nliole ñe kikiang lab ndzinii mbpi ndtama wu tu.²³ Lin mafu ma sal yé Pare mi nke sil mbpi, ko ñe nie'g kul yé.²⁴ Pfie riye, ko mura nwó Lisaber leg bvum. Leg ñe nleg ma bvum, ko ñe ke suga tang bongkuuen botan, a nzie'g lee nakinaa:²⁵ Nzambi mere bo nzi sa lab gina. Ñe nsa ma me mbpam dziiri. Ñe mvul ma sa nzi me suengu suengu mii ma bur ri.

Mbpuoli dig biala ma Yesus

²⁶ Malanga bongkuuen ntuo, ki Nzambi a'g luma engel Gabriel tison Galile ndzinii bo gio Nazaret.²⁷ Ñe luma ñe wa bo sie ndzio mi mbe na tsang ba na mur ndzinii dzina naa Yosep, mur ndtoo bur ma David. Sie ndzio gina bie'g dzina naa Maria.²⁸ Yeri engel pan bo Maria. Ñog na ñe naa: «O Maria, susa. Nzambi nsa ywe mbpam, Ntsi yi na ywe.»

²⁹Gyue'g Maria ngyue'g ma bibang bina, ko nlima bvinda'g ñe muo ri. A'g dzii wa naa, gi yog ka'g masum mana ma wum lee? ³⁰Engel ñog na ñe naa: «Ywa'g dig pfunde, o Maria, nagi ywe mbuama ma mbpam ma Nzambi. ³¹Diga, ywe ki leg bvum na ywe ki bia mua munung. Mua ywe ki bia nanywue, ywe ki gyuo ñe naa Yesus. ³²Ywog naa, mua riñe ki be mura'g mur, na bo ki gio ñe Mua ma Nzambi balee be bvuou, Ntsi Nzambi ki ñe kie dzi pang ma David, song nwó. ³³Ñe bo ki be mpang ma ndtoo bur ma Yakob pil ñenywua, nagi pang yé ki be mbeembee.» ³⁴Yeri Maria dzii engel nakinaa: «Di lab riye ki ri seega mbpiñie? Nagi mog, numa me yi wa, ma'g pongle lii limbo bunung.» ³⁵Ko engel ñog biangsa ñe nakinaa: «Sindi Ntanea ki fule bo ywe, hea ngkangkal ma Nzambi balee be bvuou ki ywe zisa. Sariye ya'g bo ntanea mua ki bial ki gioo naa Mua ma Nzambi. ³⁶Diga Lisaber bina ñe bi yi na mvuma. Ñog nleg ya'g bvum, bvum mua munung, giama be ñe mua ntul mura. Ngkuen ñina bo bvum yé nzi lunde

bongkuén ntuo, ñe mur bo nzi gio gio naa mpfun mura.

³⁷Nagi, sa ndzinii ya'g kar le Nzambi.» ³⁸«Yeri Maria biangsa engel nakinaa: Me yi mpfuuri ma Ntsi, mam momea ma seega ri mbpi ywe nzi lee.» Wa bo engel dzioga, ko ñe nie'g.

Maria bana Lisaber

³⁹Mua pil mi nke lang, yeri Maria dzioga, ko ñe kuiga ke pee minkul ribvuo, o nlambo ndzinii Yudea. ⁴⁰Pan ñe mi nke pan wu, ko ñe nii ndtoo ma Zakari ritu, ko ñe sumle Lisaber. ⁴¹Yeri ye be wa naa, gyue'g Lisaber ngyue'g ma masum ma Maria, saga mua mi mbe ñe muo ri taare a'g pfuala, ko Lisaber mere ñog be nlunda na Sindi Ntanea. ⁴²A'g luangla nakinaa: Nzambi ngyumle ywe bal bura ba'gnga bobea. To mua yi ywe muo ri, Nzambi ngyumle ya'g ñe. ⁴³Ka'g bvúma gina yog vu me ye, naa ñung ma Ntsi nwang kumbo nzi kyuangle me? ⁴⁴Nagi, lina me nzi gyue'g masum mo, ko mua yi me muo ri taare, a'g pfuala na masusi. ⁴⁵Mbpogu na ywe, ywe mur nzi bva'gla, nagi mam Ntsi nzi lee ywe ma ki seega.

- ⁴⁶ Yeri Maria ki naa:
Me kee balee bvumle Ntsi.
- ⁴⁷ Nlima nwang yi na masusi
napu'g ma Nzambi,
Ñe mur yi nkur nwang.
- ⁴⁸ Na buangsa ñe nzí buangsa
nziinzii mpfuuri nwó
mbpi me.
Yang, taare dol, mia mi bur
mimia mi ki limbo naa
mbpogu yi na me.
- ⁴⁹ Nagi Nzambi yí na mbvul
ñenywua nsa me bura'g
bo mam,
Ñe yi wung.
- ⁵⁰ Hea mbpam nwó yi na bur
bo gyuango ñe.
Mbpam riñe mvur na mvur
leble mia mi bur mimia
mi nzi bo pfie.
- ⁵¹ Ne mi mbiala na ngkangkal
yé pe liole mbvul nwó,
Ñe mi nsil wande bur bo
mbaga na mabvun
minlima ri.
- ⁵² Ne nsil kuo bopang bo bur,
vul bo bidzi bi pang bio
ri, ko ñe sil bo sil si;
Di yeri ñe wa'g ke bindele
minziinzii mi bur bvuo.
- ⁵³ Ne nsil lundele bogyue'g bo
nza na biñenge bi mam,
Yeri ñe wa'g ke nig bopfuma
bo bur mabuo na
mabuo.

- ⁵⁴ Ñe nkuel Izrael mpfuuri
nwó,
Ñe nie'g liole mbpam nwó.
- ⁵⁵ Leble mbpi ñe mi nkagu
bosong bo vii,
Abraham na bisal bíe; pe
bopil bobea.
- ⁵⁶ Maria mi ndzi wa bo
Lisaber leble bongkuen bolal.
Pfie ma bongkuen bolal bana
bo ñe mi nie'g ke kul yé.
- Mabiala ma Zang Baptis**
- ⁵⁷ Ki pil Lisaber mi mbe naa a
bia a'g lunde, yeri ñe bia mua
munung. ⁵⁸ Gyue'g bur bo
ndtoobur nwó na bur mi mbe
bo dzil bebee na ñe bo ngyue'g
ma naa Ntsi nkee balee liole ñe
mbpam nwó, ko bobea ba'g
suse luanga. ⁵⁹ Yeri ye ke be
naa, pfie mafu lombi, ki bur
ba'g pan pe nzi kyuele bubue'g
mua gina sam. Ba'g wum ri ñe
gyuo Zakari, mbpi ye mi mbe
dzina sóng. ⁶⁰ Ñung ñog na bo
naa: «Nzul, ñe ki be dzina naa
Zang.» ⁶¹ Yeri bog ya'g bo bina,
na dzii ñe naa: «Nze ndtoo bur
nwo ri yi dzina naa Zang?»
⁶² Yeri bo taare wa ba'g lee na
song ma mua kiel bibuu ri, na
dzii ñe dzina ñog wum naa bo
la'g mua. ⁶³ Ki ña'g dzii bur
kue'g pe tsile tsina, yeri a nung
ye, ko a tsile naa: «Ñe yi dzina

naa Zang. Bur bobeia sim ri nlong!»⁶⁴ Tenate, ki ñ'ag taare naa ñe lab mbpa na mbpa, yeri a taare a'g bvumle Nzambi.
⁶⁵ Wa bo pfunde bi bur bobeia mi ndzi ndzi bebee na bo. Mam mana momea mi mbe wa, ma'g ke ka'g labga nakepan minkul ritu, pee nlambo Yudea.⁶⁶ Bur bobeia mi ngyue'g mam mana mi mba'gle mo minlima mio ri, ba'g ke ka'g dzii nakinaa: Mua ñina ki ri be ka'g mur rinze? Ye yi mere pue'gpue'g naa Ntsi mbe na ñe.

⁶⁷ Yeri Zakari, song ma mua, be nlunda na Sindi Ntanea, a'g pag malab nakinaa:

⁶⁸ Bvúma ba'g na Ntsi, Nzambi ma Izrael,
 Na ñe na nzi kyuangle ka'g yé, na kur ya'g ye.

⁶⁹ Ñe nle ma vi nkur-bur yí nlunda na ngkangkal,
 Pe o ndtoo bur ma mpfuuri nwó David.

⁷⁰ Lab riye bo ñe mi nkagu mafu pfie,

Lang minum bowung bopag- malab bó ri,

⁷¹ Naa nkur bur riñe bo ki vi vul mabuo bosiang bovii bobeia ri,

Bo bur bo zinde vi.

⁷² Mbpiywue ñe liole naa ñe mbpamra na bosong bovii,

Na buangsa ntanea nlar nwó.

⁷³ Nagi ñe mi nsa nlar

Na song mvii Abraham,

⁷⁴ Naa lin ñe ki vi sil kur mabuo bosiang bovii ri,
 Ñe ki vi le mbvul pe naa vi sa'g ñe sal kile pfunde.

⁷⁵ Sal yé riye, vi ki ye sa vi nzie'g tsi'g tsi'g wung

Na yimbo tsiriri mii mó ri pe tsi'g vii yiyia.

⁷⁶ O bubue'g mua. Ywog, bo ki ywe gio mpag-malab ma Nzambi balee be bvuo.

Nagi ywe ki ke sue'g ma Ntsi pe kyua'g ñe nzi,

⁷⁷ Pe gigsi ka'g yé mbpiñie Nzambi yi nambvul kur bo,

Lang nkiera ñe kiere mimbiu mio ri.

⁷⁸ E yi napu'g ma pua'g mbpam ma Nzambi mvii.

Sariye bo ñe nzi vu bvuo nzi vi kyuangle mbpi bée mana.

⁷⁹ Pe pana bo bur bo dzil maziru'g ri, to bo bur bo dzil pfuble sywui ri;

Na pe ke ka'g zie'gle vi
manzi ma wuwel ri.

⁸⁰ Zang ñog mi mbe wa a'g lunga, sindi nzie'g ñe sil wun. Ñe mi ntsie'g ntsie'g pee mintubi, nakepan duo ñe mi mpama pe liole bur ñul ka'g Izrael ri.

Mabiala ma Yesus

2 ¹Yeri ye be naa, ki mbal wa'g vu bo Keezar Ogust nakinaa bo sa'g malang-bur ma si ñenywua. ²Ye mi mbe kien mataara naa Ka'g malang-bur riñe seega. A seega wa lin Kirinus mi mbe mpang nlambo Siri. ³Bur bobeia mi ntsila ntsila, mur mbpi mur pee tison yé. ⁴Yeri Yosep ñog tii ya'g, vu tison Nazaret, nlambo Galile pe ke Yudea, tison ma David bo gio Betleem, nagi ñe mi mbe mur ndtoo bur ma David. ⁵Ne tii na ke kien gina pe ke tsilaa, bana Maria mi mbe. Bo mi mbe ywa bo bie'g na tsang ba, Maria bie'g ya'g na bvum.

⁶ Yeri ye be naa, pan bo mpan ma Betleem, bo bie'g na wu mbpi, ko pil Maria mi nwyua na bia ñog lunde. ⁷Ki ña'g bia mbuma mua munung nwó, yeri ñe sil ñe dzibo bindtele ri. Mbpi bo mi

mpongle be na giagu pee ndtoo bogiong, ko a nung bubue'g mua, bug ñe numa biyimbi mi ndi ndi ri.

Engel na botaare bindtuombo

⁸ Botaare bindtuombo mi mbe ya'g wu, bo nzie'g dzi dzi den bibvul pe ba'gle bindtuombo bio. ⁹Wa'g saga ko engel ma Ntsi pan wu, ko a liole bo ñul. Ko totog ma Nzambi yamle bo na bee yé, yeri biala pfunde bi bo.

¹⁰ Engel ñog na bo naa: «Bia'g dig ngka pfunde, me nzie'g bi bum kunda'g puo. Puo ñina ki be mura'g lab masusi pu'g ma bur bobeia. ¹¹Dol duo gina, Ntsig bur mbial ma bi tison ma David ri. Ne bo yi Krist hea ñe bo yi Ntsi. ¹²Ndtimbi ki sa naa bi limba ñe yi naa: Bi ki kue bubue'g mua mbue bugo, bo mbue ñe dzibo bindtele ri, pee numa biyimbi bi di di ri.»

¹³ Bo bie'g na ywa mbpi, wa'g saga, ko mbpiambo luanga boengel vu bvuo bo nzi sangsa luanga na engel ñina, ba'g bvumle Nzambi nakinaa:

¹⁴ Bvúma ba'g na Nzambi bvuo ritu,

Mbpuogu ba'g ya'g pe o si bo bur ñe sie'g. Pfie riye, ko boengel bo nie'g bvuo.

¹⁵ Lin boengel bo nzie'g ma bo na nie'g bvuo, yeri botaare bindtuombo bo ki ri bo na bo naa: Vi kanda ngka ri Beteleem, vi numa ke limbo sa nzi seega, lab Ntsi nsil ma vi kilgu gina. ¹⁶ Yeri bo tii na ke wu kuiga kuiga. Pan bo mpan ma wu, yeri bo kue Maria bana Yosep, bubue'g mua yog bu'g numa biyimbi mi ndi ndi ri. ¹⁷ Lin bo ñina ma mua, yeri bo taare ba'g tandé ndtande Engel mi nlee bo dig bubue'g mua gina.

¹⁸ Bur bobea mi ngyue'g ndtande gina mi mbe wa, ba'g kee balee kam sa botaare bindtuombo bana mi nlee nlee bo. ¹⁹ Maria ñog mi mbe wa a nzie'g taare bindtande bina bibia nlima nwó ri, mabuangsa ma fum ñe tsina. ²⁰ Yeri botaare bindtuombo bo sil nie'g, bo nzie'g ke ka'g bvumle Nzambi, na ñina bo mi ñina naa mam momea bo mi ngyue'g na ñina, ma yi mere pue'gpue'g mbpi engel mi nlee.

²¹ Pfie mafu lombi, lin bo mi nywua na kyuele muantua'g sam, ki ba'g le ñe dzina naa Yesus, leble mbpi engel mi

ntaare le dzina sue'g naa ñung nung bvum yé.

Bo liole Yesus pee tempel

²² Lin Maria bana Yosep mi mbe bo ntan'ga ma, leble mbpi mbpinda ma Mozes dizi^b, yeri bo tii na mua, ke na ñe Yeruzalem pe ke kie ñe mabuo ma Ntsi ri. ²³ Nagi ye yi ntsila mbpinda ma Ntsi ri naa: Mbuma mua munung mbpi mbuma mua munung, wo ki leo pu'g sal ma Ntsi^c, ²⁴ hea lin mur ntan'ga ma, e dzii naa ñe la'g mapfun'ga mapiba maba, ka bituanga biwoo biba.^d

²⁵ Mur ndzinii mi mbe wu Yeruzalem, dzina naa Simeon. Mur riñe mi mbe tsiriri mur, a nzie'g gyuango Nzambi, a bie'g nlunda na Sindi Ntanea, hea ñe nzie'g zangle mur ki kur Izrael.

²⁶ Sindi Ntanea mi nkilgu ñe naa ñe ka'gle yu ka a'g pongle lii ñina Krist Ntsi ki lumle.

²⁷ Ko Sindi Ntanea pusi ñe naa ñe nia pee tempel. Yeri ye ke be wa naa; pil ñe nii tempel

^b 2:22 Leble mbpinda ma Mozes, ka mura bia mua, mura riñe ywua na ke tan'ga malanga mafu mawum mana.

^c 2:23 Ekzod 13:2, 12

^d 2:24 Levitik 12:8

ritu, pil riñe mvur na mvur ya'g bo Yosep bana Maria bog bo nzi na mua, pe sa mbpi mbpinda ma Nzambi mi ndzii ndzii pu'g yé. ²⁸ Ko Simeon nung mua ñina mabuo mó ri, ña'g bvumle Nzambi nakinaa:

²⁹ Dziiri, o Ntsi, bong gir mpfuuri nwo,
A kanda mbpuogu mbpi ywe mi nki.

³⁰ Nagi, na mii mang mere,
Me ñina ma nkur bur vu bo ywe.

³¹ Ne ri ñe ywe nzí lumle maka'g momea risue'g.

³² Ne yi bee pana samaka'g,
Ne ya'g bo yi bvúma ma ka'g ye Izrael.

³³ Yosep na Maria wa, lin bo mi nguye'g mam Simeon mi nlab nlab pu'g ma bubue'g mua gina, kam ri lab! ³⁴ Yeri Simeon gyumle bo, ñog na Maria ñe mur mi mbe ñung ma mua naa: Nzambi mpee mua ñina pe kyuele bur bvubvu na pe wal bur ba'gnga Izrael. Ñe ki ya'g be ndtimbi bur bo ki vumla na ñe. ³⁵ Mbpiywue bo ñe ki sa naa pua'g mam mandzinii ma yi minsuela minlima mi bur ri ma pama bee ritima. Ywog, mañana ma

ki ywe pfuole nlima, giga mpfuma ka wo pfuole ywe.

³⁶ Mpag-malab mfii mi mbe ya'g wu dzina naa Ana. Ana ñina mi mbe sie ma Fanuel, pee ndtoo bur ma Azer. Ñe mi mbe a mua ntul naa kobgo. Bana ngyum mi ntsie'g luanga sa mimbvu empueri, ³⁷ ko munung yu, yeri mura zig mpfuse. Ñe mi mbe wa ke kue ñe mua mimbvu mawum lombi na mina. Ñe mi mbe kile baga na tempel, a nzie'g sa Nzambi sal bvul na muo, na dzi manza pe gia'gle. ³⁸ Yeri ye ke ya'g be wa naa, ñe ke be tempel ri pil mvur na mvur Simeon ñog mi mbe ya'g wu. Ko ñe taare a'g bvumle Nzambi na tande bur bobeia mi nzangle nzangle naa Nzambi kura Yeruzalem ndtande ma mua ñina.

³⁹ Lin bobial bo Yesus mi nsil sa sa yiyia mbpinda ma Ntsi dzii, yeri bo nie'g Galile, pee tison yoo Nazaret. ⁴⁰ Mua ñog mi mbe wa á'g lunga, á'g kyu mur, a bie'g nlunda na pi'g, mbpam ma Nzambi bie'g ya'g bo ñe.

Yesus tempel ritu

⁴¹ Mbvu mbpi mbvu, bobial bo Yesus mi nke nke

Yeruzalem pu'g ma tsinde Paska.⁴² Lin Yesus mi nke lunde mimbvu wum na mimba; yeri bo tii, ke tsinde paska, leble mbpi bo mi nkua na sa sa.⁴³ Lin tsinde mi nke sil, yeri bobial bo Yesus bo nung nzi nie'g kul yoo; mua nwoo Yesus ñog nzig ma wa Yeruzalem. Di, bobial bo bog ba'g kiamsa le limbo naa ñe nzig ma wu.⁴⁴ Bo mi nke kien gina ndzima nte duo, bo nzie'g bva'gla wa naa Yesus yi luanga na bur bana bo bo mi mbe luanga. Yeri bo taare ba'g ke ka'g gia ñe luanga mimvuma mio na luanga bur bo kuar yoo.⁴⁵ Mbpi bo mi mbe kile ñe ñina, yeri bo bvo'g tsiung, nie'g ke Yeruzalem, bo nzie'g ke ka'g gia ñe.⁴⁶ Malanga mafu malal bo ke ñe suambo tempel ritu a dzil titima boliole mambpinda, ñe nzie'g gyue'g mbpi bo gigsi, ñe nzie'g ya'g bo dzii botsia.⁴⁷ Bur bobea mi ngyue'gle ngyue'gle ñe, bo mi nkee balee kam ka'g pi'g ñe mi mbe na ñe, na mbpiangsa ñe mi nle nle.⁴⁸ Ñina bobial bo bo ñina ma ñe, yeri bo kam lab riye. Ñung Maria ñog na ñe naa: «O mua nwang! Gi yog ywe nzi vi sa mbpi? A vina

suong vi mbe na biba nlima ri, vi mbvo'g ma na gia ywe.»⁴⁹ Ki ñog a'g biangsa bo nakinaa: «Bi nzi me gia pu'g gi? Bia'g pongle ri limbo naa me ywua na nung ngkoo na mam ma ta?»⁵⁰ Di, bobial bó mi pongle wa'g numa gyue'g sa ñe mi nlee naywue.

⁵¹ Pfie ma tsina, yeri Yesus nie'g luanga na bo Nazaret. Ñe mi nzí bo sa sa magyue'g. Ñung ñog mi mbe ywa, a nzie'g ba'gle mam mana momea nlima nwó ritu.⁵² Yesus mi mbe wa koo lunga, koo nung pi'g. E yí bur, e yí Nzambi, bobea bo nzie'g suse na ñe.

Mbal ma Zang Baptis (Mts 3:1-17; Mrk 1:1-11)

3 ¹ Tibera Keezar mi mbe a nsa ma mimbvu wum na mintan pang ri. Tsina, Pons Pilat bie'g gobina Yudea, Erod ñog nzie'g pang Galile. Miung nwó Filip ñog nzie'g pang Utire bana Trakonit. Lizanias ñog bo bie'g mpang nlambo Abilen. ² Ana bana Kaifa bog bo bie'g botio-sue'g bopare. Pil riñe bo Nzambi mi nlee Zang mua ma Zakari mam, Zang bie'g ntubi ri. ³ Yeri ñe tii, ke

manza'g momea ma zurden, ñe nzie'g ke ka'g lee bur naa bo zirga minlima, bo vu'g mimbiu mio ri, hea bo nunga mbvua pe liole naa bo nzirga ma minlima, ndtang Nzambi kiera bo mimbiu mio, ⁴mbpi e yi ntsila pee kalar ma mpag-malab Izai ri naa:

Mur nzii tel mbal ntubi ri,
A ke ka'g luangla nakinaa:
Kumba ngka nzi ma Ntsi,
Sila ngka kuog manzi mó.
⁵ Mpial mbpi mpial ki sil
dieloo.

Minkul mimia,
E yi mi mi nenii,
E yi mi mi ntuagaa,
Bo ki mie sil bu pe naa mi
ba'g nabaye.

Ywog naa makuer ma ki sil
kuogoo,
Hea manzi ma yi na ngkurga-
ngkurga ma ki sil ziroo
naselele,

⁶ Tsina mur mbpi mur ki ñina
mbpi Nzambi kur bur^e.

⁷ Mbpiambo bur mi nzi nung
nungs mbvua bo Zang. Zang

ñog nzie'g bo dzii dzii wa
nakinaa: «O mbpongo mayil
gina, nze ri nzí bi le pi'g naa bi
zimba ponsi yá'g nzi ginii?

⁸ Bvuma ngka ri bibvuma bi

liole naa bi nzirga ma minlima.
Ka'gle wa'g ke ka'g ki minlima
min ritu naa: A vi yi buang bo
Abraham. Nagi me lee bi
pue'gpue'g nakinaa: Makue'g
bi ñina mana, Nzambi yi
nambvul zir mo naa mo ba'g
Abraham buang. ⁹Te mere vi
tel gina, tung mbue fumoo
mimpindi bili ri. Li mbpi li
ka'gle bvuma kunda'g
bibvuma, ye ki kyueleo, tsina
bo ki bie vuse sie'g ri.»

¹⁰ Bur mi mbe ri wa, ba'g dzii
Zang nakinaa: «Di na ri vi
sa'g?» ¹¹ Ñog na bo naa: «Mur
bir mimpondoo mimba, ñe
nunga mvur, a la'g nwo mur
a'g be le na sa. Hea ñi ñog bir
sa di, ñe nunga ye, a la'g ya'g
mur a be le na sa di.»

¹² Ki bonung bo toya bog ba'g
pan ya'g pe nzi nung mbvua.
Yeri bo dzii ñe naa: «O nlolie!
Di gi ri vi ywua na sa?» ¹³ Yeri
ñog biangsa bo nakinaa: «Bia'g
dig dzii bur naa bo puanga
toya bal tang bo ywua na
puang.»

¹⁴ Yeri bosogie bog mi ndzii
na ñe tsia nakinaa: «To viog
ya'g, gi vi ywua na sa?» Ñog
na bo naa: «Bia'g dig ngka pfir
mur sa yé bopfira, ka bvo'g

^e 3:6 Izai 40:3-5

mur lab. Di susa ngka na tang mpung bi bir.»

¹⁵ Mbpi bur Mi nzangle zangle, bobeia bo nzie'g ya'g dzii minlima mio ritu ka Zang a'g be le Krist, ¹⁶ yeri Zang ñog nung bang na biangsa bobeia naa: Me bvuou bi na madzio. Di mur ndzinii nzi, ñe bal me. Me mbpi, ma'g pongle pan nkung tsii minkuel bikunda bi yi maku mó ri. Ñe bo ki ri bi bvuou na sindi ntanea, hea na sie'g. ¹⁷ Ñe bir fee yé mabuo mó ri, pe sa ngkoo pa'gla bivule na mii ma mbpee. Ñe ki sil wuse mii mambpee kuu yé ritu. Di bivule, ñe ki bie sil dzig sie'g yi ki dzima ri.

¹⁸ Zang mi nzí le le bur pua'g maliu ma'gnga, mbpiywue ñe mi mbum mbum bur kunda'g puo.

¹⁹ Di Zang mi nzí le gobina Erod mangkiong, na tuom naa ñe mi mba Erodiad, yog bie'g naa Erodiad mi mbé mura ma miung nwó. Zang mi nle ya'g na ñe mangkiong pel ma mam ma bio mafii momea ñe mi nsa nsa. ²⁰ Di giama be mam ma bio rimo momea, yeri Erod wa'g kal na bio fii bvuou, na lab ñe mi mbi Zang na pire ñe ndtoo-minkuma.

²¹ Yeri ye be wa naa, mbpi bur bobeia mi nsil bvua, Yesus ñog mi mbvua ya'g. Yeri a taare, a'g gia'gle. Ñe nzie'g na gia'gle mbpi, ko bvuou belga. ²² Yeri Sindi ntanea silga bo ñe, giga mii ri mbpi piba. Ko tsiung vu bvuou nakinaa: Ywe yi mua nwang me balee kyual, me suse na ywe kee balee bvua.

Ndtoobur ma Yesus

²³ Lin Yesus mi ntaare sal yé, ñe mi mbe tsina pfuna na mimbvua mawum malal. Ye mi mbe pue'gpue'g mbpi bur mi mbva'gla mbva'gla naa Yosep mua ma Eli mi mbia ñe. ²⁴ Eli ma Matat, Matat ma Levi, Levi ma Melsi. Melsi ma Yanai, Yanai ma Yosep. ²⁵ Yosep ma Matatias, Matatias ma Amos, Amos ma Nahum, Nahum ma Elsi, Elsi ma Nagai, ²⁶ Nagai ma Maat, Maat ma Matatias, Matatias ma Semei, Simei ma Yosek, Yosek ma Yoda, ²⁷ Yoda ma Yohanana, Yohanana ma Resa, Resa ma Zorobabel, Zorobabel ma Salatiel, Salatiel ma Neri, ²⁸ Neri ma Melki, Melki ma Adi, Adi ma Kosam, Kosam ma Elmadam, Elmadam ma Er, ²⁹ Er ma Yesus, Yesus ma Eliezer, Eliezer ma Yorim, Yorim ma Matat, Matat ma

Levi, ³⁰ Levi ma Simeon, Simeon ma Yuda, Yuda ma Yosep, Yosep ma Yonan, Yonan ma Eleakim, ³¹ Eliakim ma Melea, Melea ma Mena, Mena ma Matata, Matata ma Natan, Natan ma David, ³² David ma Izai, Izai ma Yobed, Yobed ma Booz, Booz ma Sala, Sala ma Nason, ³³ Nason ma Aminadab, Aminadab ma Admin, Admin ma Arni, Arni ma Esrom, Esrom ma Peres, Peres ma Yudas, ³⁴ Yudas ma Yakob, Yakob ma Izak, Izak ma Abraham, Abraham ma Tera, Tera ma Nakor, ³⁵ Nakor ma Soruk, Soruk ma Ragau, Ragau ma Falek, Falek ma Eber, Eber ma Sela, ³⁶ Sela ma Kainan, Kainan ma Arpaksad, Arpaksad ma Sem, Sem ma Noe, Noe ma Melek, ³⁷ Melek ma Matusalem, Matusalem ma Enok, Enok ma Yared, Yared ma Malaleel, Malaleel ma Kenan. ³⁸ Kenan ma Enok, Enok ma Set, Set ma Adam. Ywog naa, Adam ñog mi mbe Mua ma Nzambi.

Satan kie'g Yesus

(Mts 4:1-11; Mrk 1:12-13)

4 ¹ Lin Yesus mbvua ma, ñe mi mvu ywa zurden ñe

bie'g nlunda na Sindi Ntanea. Ko Sindi Ntanea sa naa ñe kanda pee ntubi. ² Ke pan wu ntubi, ñe mi ndzi nza magia'gle ri tang mafu mawum mana. Malanga mafu mawum mana rimo, ki a'g gyue'g nza. Nte wuna nwunywua nwog, debli^f ñog nzie'g ñe kie'g. ³ Debli ñog na ñe naa: «Ka ywe yi Mua ma Nzambi, lea ri kue'g gina naa ye zirga bidiu.» ⁴ Ko Yesus ñog biangsa ñe nakinaa: «E yi ntsila naa: “Mur ka'gle ts'i'g koo na bidiu.”»

⁵ Yeri debli bire na ñe nkul ribvuo. Pe mpala'g mvur, ko ñe liole ñe bipang bibia bi si ñina. ⁶ Ñog na Yesus naa: «Me ki ywe le pang yiyia na pfuma ma bipang bina; nagi bie mi nleo me, hea me le bie ñi mbpi ñi me wum le bie. ⁷ Yeri, ka ywe pfur mabuong si pe bvumle me, mam maywema momea ma ki be mo.» ⁸ Ki Yesus a'g biangsa ñe nakinaa: «E yi ntsila naa: “Ywe ki bvumle Ntsi Nzambi nwo, koo ñe sa bo ywe ki sa sal.”^h»

^f 4:2 Ñe ya'g bo yi dzina naa Satan, masa bisindi bi bio

^g 4:4 Det 8:3

^h 4:8 Det :6:13

⁹ Yeri debli ke na na ñe Yeruzalem, ke ri ñe tel matitongo ma tempel ribvuo, ñog na ñe naa: «Ka ywe yi Mua ma Nzambi, sualga vu pe o bvuo, ywe kanda tio pee si.

¹⁰ Nagi e yi ntsila naa: “Nzambi ki lee boengel bó naa bo taara ywe, ¹¹ tsina bo ki ywe bab mabuo moo ribvuo, ndtang kue'g ya'g dig ywe sul nku.”ⁱ»

¹² Ko Yesus biangsa ñe nakinaa: «E yi ntsila naa: “Ywe ka'gle kie'g Ntsi Nzambi nwo.”» ¹³ Lin debli nsil ma ñe kie'g manzi mana momea ri, yeri debli vu ko ñe ke, na ke zangle pil ki be bvugbvu.

Yesus taare sal yé Galile (Mts 4:12-17; Mrk 1:14-15)

¹⁴ Yeri Yesus mi nie'g Galile, nlunda na mbvul ma Sindi Ntanea, mpfum nwó ñog sil ri miaga wa na nlambo mandzima. ¹⁵ Ñe mi ngigsi ngigsi mandtoo magia'gle boyuden ri, bur bobeia bog bo nzie'g ñe bvumle. ¹⁶ Pfie riye, ki Yesus a'g ke Nazaret, pee ñe mi nlunga. Duo sabat, ko ñe ke nii Ndtoo magia'gle boyuden ri, mbpi ñe mi nkua na sa sa. Yeri ñe dzioga pe lang kalar

Nzambi. ¹⁷ Bo mi nle ñe kalar ma mpag-malab Izai yeri a ywap ye. Ywap ñe nywap ma ye, yeri a kue numa mi mbe ntsila naa:

¹⁸ Sindi ma Ntsi yi bo me,
Nagi ñe mi nle me ngkangkal
pe naa me buma
minzuzue mi bur
kunda'g puo,

Ñe mi nluma me naa me lea
minkuma naa mi ki
kurga,
Me lea bondzim naa bo ki
ba'gla na ñina,
Hea, bur bo yi tibla ri, me
la'g bo wunda.

¹⁹ Hea, na me buma puo ma
mbvu Nzambi le bur
mbpam nwó.^j

²⁰ Sil ñe nsil ma láng, ko ñe
nie'g sil nia'gra kalar gina, ko
ñe kalan ye mpfuumi ntaare
ntaare bikalar, yeri ñe dzi si.
Mii ma bur bobeia mi mbe
ndtoo magia'gle ñina ritu wa,
mog mi mbe koo ma fum
Yesus ñul ri. ²¹ Wa bo ñe taare
ri na lee bo naa: «O dol duo
gina ri, bibang bia'g luang
gyue'gle bi yi ntsila wa bina,
bie nlunde ma.» ²² Bur bobeia
mi ntio ntio ntul pu'g yé, bo
nzie'g ya'g sim puo mbpam mi

ⁱ 4:11 Som 91:11-12

^j 4:19 Izai 61:1-2

mvu mvu ñe num ri. Bo dzii nakinaa: «Ka'gle mua ma Yosep be?»²³ Yeri ñe lee bo naa: «Me limbo naa bi ki me kyu kanda naa: "O dokta, Pong ri gyuma ywelepfuo." Bi ki ya'g me lee naa: "Mam momea vi gyue'g naa ywe mi nsa pee Kapernaum, sa'g ya'g ri vi ka'g mam rimo pe o nlambo nwo."»²⁴ Yeri ñe sila naa: «Me lee bi pue'gpue'g naa; Yang, mpag-malab a'g simoo le kuar yé.»²⁵ Me lee bi pue'gpue'g naa, pua'g mimpfuse mi bura mi mbe Izrael pil ma mpag-malab Eli, lin bvuo mi mbe ndzioa tang mimbvu minlal na bongkuen ntuo, lin biala nza mi ndzinda'g na si ñenywua.²⁶ Giama be ndzina, bo mi mpongle luma Eli bo to mpfuse ndzinii luanga riye ri. Bo mi nwa'g luma ñe sa koo bo mpfuse mura mi mbe Sarepta, pee Sidon.²⁷ Pua'g bur makie mi mbe ya'g Izrael pil ma mpag-malab Elize, di kile be na tomur mi ngyumoo luanga yoo, kile bal ñung na mur Siri bo mi ngio ngio Naaman.²⁸ Lin bur bobea mi mbe ndtoo magia'gle ritu bo mi nsil gyue'g bibang bina, ko bo kanga na bidzié'g,²⁹ ko bo

walga, nung ñe, ko bo biogu ñe tison yoo ri. Nlambo nwoo mi mbe nluanga nkul ri. Yeri bo bi ñe, bire na ñe nkul wuna ribvuo. Bo ke na ñe wa naa bo ñie'gsa ñe pee nkul si.³⁰ Di, ko Yesus pfuole wa, lang titima nwoo, ko ñe ke.

Yesus gyuma mur bir sindi bio

(*Mts 7:28-29; Mrk 1:21-28*)

³¹ Yeri ñe silga na ke Galile, tison bo gio Kapernaum. A'g gigsi ri bur wa duo sabat.

³² Bur bana mi nzi sim ngigsa nwó, nagi bang yé mi mbe na pfim. ³³ Mur ndzinii ñog mi mbe ywa ndtoo magia'gle boyuden ritu ñe bie'g na sindi bio mimbviru'g ñul ri. Ko mur ñina bu ngkie'g na dzii naa:

³⁴ «O Yesus mur nazaret. Gi ya'g lang le pa'gla ma vina bo ywe? Ywe nzie'g wa pe nzi vi sil dziele? Me limbo naa ywe yi Wung vu bo Nzambi.»³⁵ Ko Yesus ñog bu sindi bio mbpam nakinaa: «Dzioa num nwo, Bioa!» Ko sindi bio gina yende mur ñina si bur ritu, ko ye vu ñe ñul ri. Ye vu ñe ñul ri wa, kile ñe sa to lab bio ndzinii.

³⁶ Bur bobea mi nzí gyuango lab gina, ko bá'g dziala bo na bo naa: «Ka'g bang rinze gina?

Ñe pang bisindi bi bio na mbvul na ngkangkal, biog ya'g bi kumbo sa ñe magyue'g!»

³⁷ Tsina pfum nwó mi miaga ri na nlambo mandzima.

Yesus gyuma pua'g bur (Mrk 1:29-34)

³⁸ Lin Yesus mvu ma ndtoo magia'gle riñe, yeri ñe tii na ke ndtoo ma Simon. Pan ñe mpan ma wu, yeri ñe kue naa ntsi nwó mura mbil ma na bee yoo. Ba'g gia'gle na Yesus naa ñe bong gyuma ñe. ³⁹ Ko Yesus ke ñe temboo bvuo, ko ñe bamle bee gina. Tenate ko bee sil ya'g, ko mura walga, a'g biala na bo.

⁴⁰ Pil kugu, yeri bur bobea mi mbe na mimbel maka'g maka'g bo pan na mie. A'g kal mur mbpi mur mabuo, na gyuma bo. ⁴¹ Bisindi bi bio mi mbio ya'g bur bvubvu mañul ri, bi nzie'g luangla nakinaa: «Ywe yi Mua ma Nzambi.» Ñog nzie'g bamle bamle bie, ñe kile mia'gle naa bi laba, nagi bie mi nlimbo nlimbo naa ñe yi Krist.

⁴² Lin mana mi ngiamga, yeri Yesus bio na ke pee ntubi, mbpiambo bur ñog a'g gia ri ñe wa. Suambo bo nke ma nsuambo ñe, bo kile na ñe

wum gir wa naa ñe koala na bo. ⁴³ Yesus ñog na bo naa: «A me ywua ya'g na bum maka'g mafii kunda'g puo ma pang ma Nzambi ñina, nagi pu'g riye bo me mi nlumoo.» ⁴⁴ Yeri ñe tii, ke ka'g bum puo mandtoo magia'gle boyuden ma Yudea ri.

Yesus gio bogig mataara (Mts 4:18-22; Mrk 1:16-20; Zng 21:1-11)

5 ¹ Duo ndzinii, Yesus tel mbpi nsa'g mbare yi dzina naa Genezaret, mbpiambo bur ñog tel na pfina pfina bebee na ñe pe gyue'g bang ma Nzambi.

² Yeri ñe ñina mal maba ma sel nkiagu. Di ber bo mal kile be tsina tu, bo bie'g tsindi, bo nzie'g sywua mawar moo. ³ Yeri ñe bire bial vur ma tsina ri, bial gina bie'g gi ma Simon. Ñog na Simon naa, vu'g tsindi, soanga ke gigia pee tu. Ndtang Yesus ndtang ma bial gina ri, a dzie si, a'g gigsi bur.

⁴ Sil ñe nsil ma bo gigssi, ñog na Simon naa: «Pong ya'g sii sue'g pee munda, bi kanda la mawar min wu.» ⁵ Simon ñog na ñe naa: «O masa, a vi mpfuga ma na sal ndzima nte bvul, kile bi tosa. Di mbpi ywe

bo nzi lab, me pong mere na ke la mawar.»⁶ Yeri bo ke la mawar moo wu, ki ba'g bi pua'g bofu ka'g mi mbe naa, mawar mana ma'g tendi.⁷ Ba'g mese ri bobule bofu ba'gnga mi mbe pee bial gia'gnga ri naa bo kanda bo kuel. Yeri bo tii, ke bo kuel, bobeia ba'g lunde bofu mal mana ri wa, nakepan lin mal mi mbe ma'g dzimee.⁸ Lin Simon Pier ñina ma ndzina, ko ñe ke kyu Yesus maku risi, ñog na ñe naa: «O Ntsi, bong vu wa, ki tio pfuna na me, nagi me yi nsal mimbiu.»⁹ E yi Simon, e yi bur bana bo ñe mi mbe luanga, lin bo mi ñina ka'g bvimbi bofu bo mi ngyu ngyuo nwuna ri, bobeia mi nzí pfunde bvubvu.¹⁰ To Zak bana Zang, buang bo Zebede mi mbe luanga na Simon, bog ya'g mi nzí pfunde lab riye. Di Yeri Yesus lee Simon naa: «Ywa'g dig pfunde. Taare dol, ywe ka'gle na be mbule bofu, di bur bo ywe ki bi bi.»¹¹ Lin bo ngyue'g ma ndzina, yeri bo nie'g na mal moo tsindi, ko bo sil mo sel. Ki ba'g leble Yesus wa, kile tug to sa mbpi sa ndzinii.

Yesus gyuma mur makie (Mts 8:1-4; Mrk 10:40-45)

¹² Yeri ye be na naa, Yesus bie'g tison ndzinii ri. Mur ndzinii ñog bie'g ya'g ywa, mur ñina bie'g ñul buara buara na makie. Ñina mur ñina mi ñina Yesus, yeri ñe ke kyu ñe maku risi, ko ñe bvuroo si, a'g gia'gle na Yesus nakinaa: «O Ntsi, ka ywe ts'i'g na me ba'g mbpambpa, ywe kuga ya'g na sa na me ba'g mbpambpa.»¹³ Yeri Yesus kuog mbuo nwó, ko ñe yá'gla ñe, ñog na ñe naa: «Me ts'i'g na ywe ba'g mbpambpa, ba'g mbpambpa.» Tenate ywa, ko makie ma sil ñe ñul ri, ko ñe be mbpambpa.¹⁴ Yeri Yesus ki ri ñe naa: «Ywa'g dig ñuang lee tomur lab gina. Di, tia, o kanda ñina pare, o la'g mapfun'ga pu'g ma be ywe nzi be mbpambpa, leble mbpi mbpinda ma Mozes lee,^k ndtang ya'g be bo ndtimbi.»¹⁵ Yeri ye ke be naa, pfum ma lab gina á'g miaga. Yesus mi mbe wa, pfum nwó a'g ke koo sue'g na sue'g. Mbpiambo bur a'g pan ya'g pe nzi gia naa bo gyuga mingigsa mié hea na gyuma mabee moo.

^k 5:14 Lev 14:132

¹⁶Ñog mi mbe mbe tsina, a see ri ñul tiara, a'g gia numa ntubi yi pe ke sa magia'gle wu.

Yesus gyuma mbel nzavumba

(Mts 9:1-8; Mrk 2:1-12)

¹⁷Duo ndzinii Yesus mi mbe a nzie'g gigsi bur. Bofarizien na boliole mambpinda mi mvu makuar momea ma Galile, Yudea na Yeruzalem mi mbe ya'g bo dzil luanga riye ri. Mbvul ma Ntsi ñog mi mbe ywa, a nzie'g ñe ñin'ga ñul ri na be mimbel mi mbe mbe mbpambpa. ¹⁸A nzie'g na gigsi mbpiywue, wa'g saga, ko bur bo fula na mur nzie'g tara nzavumba, bo bab ñe long ri. Bo mi nwum nii na ñe wa pe bug ñe sue'g ma Yesus. ¹⁹Di mbpi bur mi mbalee bvü, numa lang pe tio sue'g ma Yesus ya'g ngkamla bo wa. Mbpi nzí mi ngkamla pe nii na mbel nwoo nwuna, yeri bo ñina mbpa na bo bira mbvuo. Bire bo mbire ma mbvuo, ki ba'g lee mpa'g mbvuo. Yeri bo sil ñe na gyuong yé numa bo mi nlee gina ri, ko bo bug ñe titima bur, sue'g ma Yesus. ²⁰Lin Yesus ñina ma mbvá'gla nwoo, ñog na mbel nwuna na: «O munung nkule! Mimbiu mie

mi nkieroo ma.» ²¹O wa ri bofarizien na boliole mambpinda bo taare ba'g ki minlima mio ritu naa: «Nze ñog ñina pe kumbo lab mbpi? Bo lui Nzambi be! Ka'g mur rinze kuga na kiere mimbiu mi mur ka ka'gle Nzambi mere?» ²²Yeri Yesus limbo mabuangsa moo, ñog na bo naa: «Gi yog bi buangsa ndzina minlima min ritu? ²³Gi balee be bvugbvü, na ki mur naa: "Mimbiu mie mi nkiero ma". Di na ki ñe naa: "Dzioga, o kanda bikien"? ²⁴Di me nzi bi liole naa Mua ma Mur yi nambvul si ñina ri pe kiere mimbiu mi bur.» Ñog na mur bee ñina naa: «O munung nkule, dzioga. Nunga long ye, o niga ndtoo nwo.» ²⁵Tenate, ywa mii moo ri sue'g, ko mur ñina nung long yé, ko ñe nie'g ndtoo nwó a nzie'g ke ka'g bvumle Nzambi. ²⁶Yeri pfunde bi bur bana bobea. O pfunde ritu wa, bá'g bvumle Nzambi nakinaa: «Ka'g kikiang lab rinze vi ñina ma dol gina!»

Yesus gio Levi

²⁷Pfie ma mam rimo, yeri Yesus vu ywa, ko a ke kue nung toya ndzinii dzina naa Levi. Levi ñina dzil wa numa

bo puang puang toya. Jesus ñog na ñe naa: «Lebla me!»
²⁸ Ko Levi gir sa yiyia ñe mi mbe na ye ywa. Ko ñe dzioga, a'g leble Yesus.

²⁹ Mua nte mi nke lang mbpi, ko Levi sa mura'g dina ndtoo nwó pe biala na Yesus. O dina gina ritu, pua'g bur mi mbe ri. Taare bonung bo toya ba'gnga hea na bur bofii, bobeia bo nzie'g di sangsang.

³⁰ Bofarizien na boliole mambpinda ba'g ti ri bogig bo Yesus wa si bisuga bisuga. Bog na bo naa: «Gi sa naa bi kumba di na ñul sangsang na bonung bo toya hea na bosal mimbiu?»

³¹ Yesus ñog na bo naa: «Dokta a'g be le ywa pe gyuma bur bo yi mbpambpa. Di, dokta yi ywa pe gyuma bur mabee.
³² Ka'gle botsiriri bo bur bo me nzie'g gio. Ka me nzie'g, e yi pe naa bosal mimbiu bo zirga minlima, bo vu'g tsi'g mimbiu yoo ri.»

³³ Yeri bo ki na Yesus naa: «Bogig bo Zang bo dzi dzi manza pe gia'gle, yigu'g vur mbpi bogig bofarizien. Di bogig bo bog bo yi koo di na ñul.»
³⁴ Yeri Yesus dzii ri bo naa: «Bogiong bo mbal bo yi ri mambvul dzi manza pe gia'gle

nte nwunwyua bo yi luanga na mbal? ³⁵ Di, mafu ma ki pan, mbal ki be bo mvul ma ñe luanga yoo. Mafu rimo ri bo ki dzi manza pe gia'gle.»

³⁶ Yeri Yesus kyu na bo kanda gina: «Ka mur tendi ndtele wana, tsina ñe nung baga ma tsina pe luo bvii ma ntul ndtele. Bo ya'g wa'g be naa, baga wana nzí nungoo gina, kile ywua ntul ndtele ri. Ndtele wana nzi tendeo yog kee ri zig ndzina. ³⁷ Yigu'g vur riye ya'g bo mur a'g be le nambvul liang mañue'g ma wana mintul mi bile ri. Ya'g ke be naa, pil bo ki nung mañue'g ma wana na kie mo ntul bile ri, ma wasgu ri ye. Wase ntul bile ki wase, ye bul ri, mañue'g mog wa'g ri sil sywui si. ³⁸ Di, ye ywua naa bo lianga mañue'g ma wana bile yi wana wana ri. ³⁹ Mur mbpi mur ñul ma mintul mañue'g a'g be le na na yie ñul mañue'g ma wana. Nagi a ki naa: “Mo ma ntulii mo ma yi mbpa.”»

Jesus na sabat
*(Mts 12:1-14; Mrk 2:23-28;
 3:1-6)*

6 ¹Duo sabat ndzinii, Yesus nzie'g lang ngkie ble

ndzinii ri mbpi, ko bogig bó bo taare ba'g bvo'g ble. Bo mi mbe wa, na bviangla ñe mabuo ri na di ñe, na bviangla ñe mabuo ri na di ñe. ²Yeri bofarizien bondzinii bo dzii bo naa: «Gi sa naa bi bvuga ble duo sabat, mbpinda nzie'g tsilgu na bo sa'g dzina?» ³Yeri Yesus ñog dzii bo naa: «Bi mi mpongle ri lang sa David mi nsa lin bana bur ñe mi mbe luanga na bo mi ngyue'g nza? ⁴Bo ñe mi nii ndtoo ma Nzambiⁱ ritu. Bipembe mi mbe tsi, e bie'g naa koo bopare sa bo ywua na di bie; ko ñe nung bie, a'g di. Ko ñe nung ya'g ngkoo nwa'gnga, le bur boywema na bo di'g.» ⁵Yeri Yesus ke sila naa: «Bo Mua ma Mur bo yi masa ma sabat.»

⁶Duo sabat gia'gnga, yeri Yesus ke nii ndtoo magia'gle boyuden pe giggi bur. O ywa ndtoo magia'gle ritu, mur ndzinii mi mbe ri; mbuo bunung bie'g ñe na keekee. ⁷Boliole mambpinda na bofarizien bog mi mbe ya'g tsina, bo nzii dembe na dig ka Yesus ki kumbo gyuma mur duo sabat, ndtang bo suamba

lab bo ma'g ñe. ⁸Di ndtug wa, Yesus ñog nlimbo ma mabuangsa moo. Yeri ñe ki mur mi mbe na mbuo na keekee naa: «Walga, tioa wa titima.» Ki ña'g dzioga, ko ñe tio. ⁹Yesus ñog na bo naa: «Me dzii bi naa, gi mere yi ngyuga naa bo sa'g duo sabat, na sa mbpa di na sa bio? Na tsig mur, di na gyu mur?» ¹⁰Yeri ñe ti mii, dig bo. Ñog na mur mi mbe na mbuo na keekee naa: «Kuoga mbuo nwo!» Kuog mur mi nkuog mbuo mbpi, ko ñe be mbpambpa. ¹¹Bofarizien na boliole mambpinda nzi ri dziga wa, ba'g tio bisuga pe gia mbpiñie bo yi nambvul sa Yesus bio.

Yesus pee minluma wum na boba

(Mts 10:1-4; Mrk 3:13-19)

¹²Mafu mavur rimo ri, ki Yesus a'g bire nkul bvuó pe ke sa magia'gle, ñe mi nlangle wu ndziima nte bvul a nzie'g gia'gle. ¹³Mana giem, yeri ñe gio bogig bó, ko ñe pee bur wum na boba luanga yoo, Ki ña'g gyuo bo naa Minluma. ¹⁴Mina moo mi mbe naa: Simon, ñi mi mbe ya'g dzina naa Pier, Andre miung ma Simon, Zak, Zang, Filip,

¹ 6:4 Ndtoo nzambi ñina bo yi ya'g dzina naa tabernakle

Bartelemi,¹⁵ Matias, Tomas, Zak mua ma Alfe, Simon, ñi mi mbvura mbvura pe kur nlambo nwó,¹⁶ Zud, mua ma Zak, hea na Yudas Iskariot, ñi mi nke fa'gla na kuang Yesus.

Mbpogu na ngkuong (Mts 4:24-25; Mrk 3:7-11)

¹⁷ Yeri ñe silga luanga na bo, ko ñe tio numa si mi mbe nabaye. Mura'g luanga bur bie'g tsina. Bogig bó mi mbe ri, hea na mbpiambo bur ñog mi mvu mvu binuma binuma; taare Yudea ñenywua, Yeruzalem, hea na nsa'g mang ma Tir na Sidon. ¹⁸ Bur bana mi mpan wa pe nzi gyue'g mbpi Yesus gigsi, hea na pe nzi gyuma mabee moo. Bur mi mbe na bisindi mimbviru'g, ko ñe sil bo bie vul mañul ri, ki ba'g be mbpambpa. ¹⁹ Bur bobea mi ngia ngia naa bo yá'gla ñe; nagi ngkangkal mi mvu mvu ñe ñul ri, mbvul riñe nzie'g gyuma bur mabee.

²⁰ Yeri Yesus ti mii, dig bogig bó, ñog na bo naa:

«Mbpogu na bi bur biñam, Nagi pang yi bvuo yi gin.

²¹ Mbpogu na bi bur bi gyue'g nza dziiri,

Nagi bi ki di, bi dzile ri.

Mbpogu na bi bur bi gi
dziiri,

Nagi fa'gla fa'gla, bi ki gyuo.

²² Mbpogu na bi, lin bur bo
ki bi zinde, na vág bi,
na lui bi, na ñamgu bi
dzina na tuom ma Mua
ma Mur.

²³ Ba'g ngka na masusi duo
riye ri, gimba ngka, tura
ngka, nagi miana min
mie ki be nenen bvuo
ritu. Sa vur na vur riye
ya'g bosong boo mi nsa
nsa bopag-malab.

²⁴ Di ngkuong na bi bopfuma
bobur,
Nagi bi nsil ma buara na
pfuma gin.

²⁵ Ngkuong na bi bur dzile yi
muo ri dziiri,
Nagi nza zangle bi. Ngkuong
na bur bo yi dziiri koo
gyuo na gyuo, nagi
makyul ma ki bi gilgu
manzuel ma nzie'g bi sil
mii ri.

²⁶ Ngkuong na bi lin bur
bobea bo le bi masigu'g,
Nagi mbpiywue ya'g bo mi
nsi'eg nsie'g bopag-
malab bo dú.

Kyuala ngka bosiang bin

²⁷ « Di, bibia bi gyue'gle me
dziiri, bi me lee nakinaa:

Kyuala ngka bosiang bin. Hea, bur bo zinde bi sa'g ngka bo mbpa.²⁸ Bur bo lua'g bi, biog gyumla ngka bo. Gia'gla ngka ya'g pu'g ma bur bo ñamgu bi dzina.²⁹ Ka mur bvie ywe bandi mong vur ri, liola ya'g ñe mong gia'gnga. Ka mur pfir lug ye, gira ya'g, ñe nunga mpondo nwo.³⁰ Ka mur dzii ywe sa ndzinii, la'g ñe ye. Ka mur pfir ywe sa, ywa'g dig ñe ye nie'g dzii.³¹ Mam bi wum naa bur bo sa'g bi, biog sa'g ngka ya'g mo bur ba'gnga.³² Ka bi kyual sa koo bur bo kyual bi, ka'g mbpa ñie bi wum naa bo buangsa naa bi nzi sa tsina? A bosal bo bio bog bo kyual ya'g sa koo bosuo boo.³³ Bur bo sa bi mbpa, ka koo bo bi gyua sa mbpa, ka'g mbpa ñie bi wum naa bo buangsa naa bi nzi sa tsina? A bosal mimbiu bog, ndzina ya'g bo sa.³⁴ Ka bi gyua zii sa koo bur bi limbo naa duo ndzinii bo ki bi nie'g le, ka'g mbpa ñie bi wum naa bo buangsa naa bi nzi sa tsina? To bosal mimbiu, mbpiywue ya'g bog bo sa.³⁵ Di mog me lee bi naa, kyuala ngka bosiang bin, sa'g ngka ya'g bo mbpa. Zia ngka bur bisa kile dungee naa bog ya'g

bo ywua na nie'g bi le sa ndzinii. Ywa bo miana min ma ki be nenen, tsina ya'g bi ki be buang bo Song nwun yi bvuo ritu. Nagi, e yi bosal binama, e yi bur bo bio bigama, Nzambi mbpamra na bobea.³⁶ Gyuga ngka bur ngkuong hea mbpamra ngka na bur, yigu'g vur mbpi Song nwun yi nlunda na ngkuong hea na mbpam.

Kile ti bur si

³⁷ «Bia'g dig ngka le bur ba'gnga makyu, bi ka'gle ya'g leo makyu. Bia'g dig ngka pirgu bur malab moo ri, bo ka'gle ya'g bi pirgu malab min ri. Kiera ngka bur, tsina ya'g bi ki kiereo.³⁸ Ba'g ngka na len, tsina ya'g bi ki buama mam. Ngkoo mbpee ki be nlunda, ñe bo ki su mbpo'gli nwun ri. A ki be ndzina mbpee a nzie'g mere ya'g suele si. Nagi, ngkoo bo ki bi le, a ki yigoo na nlur bi nzi biala na nwo pe yie'g ngkoo ma bur ba'gnga.»

³⁹ Yeri Yesus kyu na bo kanda nakinaa: «Ndzim yi ri nambvul ke ka'g zie'gle ndzim nwa'gnga? Ka'gle bobea kyu bi vur ri be?⁴⁰ Ngig a'g be le nambvul bal nliole nwó, dikoo ngig bo nzi giggi mbpa, ñe ki be mbpi nliole nwó.

⁴¹ «Pu'g gi ywe ñina mua mbvul li yi dzii ma miung nwo ri, di o kile wa'g ñina kundu'g bu'g ywe dzii ri? ⁴² Gi ya'g sa naa ywe ki'g miung nwo naa: "Nzie'g, me vula mua mbvul li yi ywe dzii ri." Di o kile taare vul kundu'g yi ywe dzii ri? O mur magyuerara! Taara ri vul kundu'g yi ywe dzii ri, tsina ri ywe ki numa ñina pe vul mbvul li yi dzii ma miung nwo ri.

Li limboo na bibvuma bie

⁴³ «Li mbpee ya'g be le nambvul bvuma bibvuma bi bio. Ka naa, li bio yog bvuma bibvuma bi mbpee. ⁴⁴ Di bo limbo li mbpi li na bibvuma bie. Nagi ba'g be le nambvul kuo bipopo sasu'g ri, ka ya'g naa kuo ngkuong boamvul ri.

⁴⁵ Mur mbpee biogu mam mambpee nlima nwó ri, nagi nlima nwó yi nlunda na kunda'g bo mam. Mur bio ñog biogu mam ma bio ma vu nlima nwó ri, nagi nlima nwó yi nlunda na mam ma bio. Nagi lin nlima nlunde ma, ywa bo num lab.

Minkuer mimba

⁴⁶ «Pu'g gi mere bi gio me: "O Ntsi! O Ntsi!" Di bi kile wa'g sa

mam me lee bi naa bi sa'g?

⁴⁷ Mur mbpi mur nzi bo me, ñi gyue'g sa me lee, na sa ya'g mbpi me lee, bi limbo mere nze ñe giga? ⁴⁸ Ñe giga mur wum luang ndtoo. Tsina ñe pa'g si na pebebe, nakepan bande kue'g ri, ñe tel ri nkuer nwó tsina. Lin mbpiung ke pan mbpi, dzio nzi ri giemle nkiu nwó na pfim. Di ndtoo riñe kile punga nagi ñe yi nluanga mbpee. ⁴⁹ Di mur ñog gyue'g bibang biang, di kile wa'g sa mbpi me lee, mur riñe giga mur nzi luang ndtoo nwó mbpi: A kee fuma ñe si ri ndzina, nkuer nzul. Lin mbpiung mpan ma, ko dzio nzi giemle nkiu nwó, ndtoo ñenywua giamba ri si na pfim ma nkiu. Ndtoo ñenywua sil ri bul.»

Mbva'gla ma mpang bosogie

(Mts 8:5-13; Zng 4:46-54)

7 ¹ Lin Jesus nsil ma tande mam mana momea bur ritu, yeri ñe ke tison Kapernaum. ² Mpang bueya bosogie ndzinii mi mbe wu, mpfuuuri nwó nzie'g tara bvubvu, bebee na sywui. Ñog mi mbe a nzie'g kyual mpfuuuri

ñina kee balee bvü. ³Mbpi ñe mi ngyue'g mapuo ma dig Yesus, yeri ñe luma botumba bo ka'g boyuden bvimbi ndzinii bo Yesus, pe gia'gle na ñe nakinaa ñe bong ke gyuma mpfuuri nwó ñina. ⁴Pan bo mpan ma wu, ba'g gia'gle na Yesus bvubvu na ki ñe naa: «Ye ywua mere na ñe kuela mur riñe, ⁵nagi ñe kyual nlambo mvii, hea ñe ya'g mi nluang ndtoo magia'gle mvii.»

⁶Ki Yesus a'g tii na ke luanga na bo bo mpang bosogie ñina. Lin bo mi nke mpan pfuna na ndtoo mbpi, ndtug mpang bueya bosogie ñina ñog nie'g ma luma bosuo bó pe ke lee Yesus nakinaa: «O Ntsi, ywa'g dig na bong yu mbvu'g naa ywe nzi, nze yi me pe naa ywe nia ndtoo nwang? ⁷Sariye ya'g me nzi buangsa naa, ma'g be le mur ywua na sii pfuna na ywe. Di lea sa koo bang vur, mpfuuri nwang ki be mbpogu. ⁸Nagi me yi pang ma bomasa bang risi, me bir ya'g bang bosogie me pang. Ka me ki mvur naa: "Kanda pee!" Ñe ki ke; ka me ki nwa'gnga naa: "Nzie'g pe!" Ñe ki nzi. Ka me ki mpfuuri nwang naa: "Sa'g sa si, sa kal." Ñe ki sa ye.»

⁹Lin Yesus mi nsil gyue'g mbpi mpang bueya bosogie ñina lab, ko ñe kee ye balee kam. Yeri ñe zirga pel mbpiambo bur mi nleble nleble ñe pfie mi mbe, ñog na bo naa: «Me lee bi naa, to ka'g Izrael, ma'g pongle lar na mur bie'g na ka'g mbva'gla nwuna.» ¹⁰Yeri minluma mina mi nie'g. Pan bo mi nke pan ndtoo mbpi, ba'g kue naa mpfuuri mi ntara ntara mua mbpambpa.

Yesus peegi mua ma mpfuse mura

¹¹Pfie riye, ko Yesus tii, ko ñe ke tison ndzinii bo gio Nayin. Ñe mi mbe wa luanga na bogig bó, hea na mbpiambo bur ba'gnga. ¹²Lin a mpan ma mania ma tison gina, yeri ñe lar na bur bo nzie'g ke dil mbvimbo. Mbvimbo nwuna mi mbe tsi'g mua munung ma mpfuse mura ndzinii, mura ñina bie'g luanga na pua'g bur bo tison yé mi nke nke luanga na ñe madila mana. ¹³Lina Ntsi Yesus mi ñina ñe mbpi, a'g gyug ñe ngkuong, yeri a ki ñe naa: «Ywa'g dig na gi.» ¹⁴Ko Yesus sii bo bebee, ko ñe yá'gla long mbvimbo. Yeri bobab bo long bo tio. Yesus ñog naa: «O yuande mur,

gimga!»¹⁵ Yeri mbvimbo peega, ko munung walga, ko ñe dzi si, a'g lab. Yeri Jesus nung ñe, ko a nig mura ñina mua nwó.¹⁶ Ko bur bobeia bil wa na pfunde, ba'g bvumle Nzambi nakinaa: «Mura'g mpag-malab mpan ma vi ye, Nzambi nzi ma kyuangle ka'g yé.»¹⁷ Wa bo ndtande dig Jesus sil miaga na nlambo Yudea nwunywua na manza'g ma Yudea momea ri.

Yesus na Zang Baptis (Mts 11:2-19)

¹⁸ Ko bogig bo Zang tii, ke ñe tande mam mana momea.
¹⁹ Yeri Zang gio bogig boba luanga yoo, ko ñe luma bo bo Ntsi Yesus pe dzii ñe naa: «Ywe ri yi mur Nzambi mi nkag na ñe ki vi lumle, di na naa vi zangla mur mfii?»²⁰ Pan bo mpan ma bo Yesus, bog na ñe naa: «Zang Baptis bo nzí vi luma pe nzi dzii ywe naa: Ywe ri bo yi mur Nzambi mi nkag naa ñe ki vi lumle, di na naa vi zangla mur mfii?»²¹ Wula vur na vur riye ya'g, Yesus mi mbe a nzie'g gyuma pua'g bur, taare bo mi mbe na mabee mañul ri, nakepan bo mi mbe na giama mañul ri, to bo mi ntara ntara bisindi bi bio. Hea,

ñe nzie'g ya'g sa naa bondzim bvubvu bo ñina.²² Yeri Yesus biangsa minluma mi Zang nakinaa: «Kanda ngka bum Zang puo ma mam bi nzí ñina, na mo bi nzi gyue'g: Bondzim ba'g ñina, bur bo bir giama maku ri ba'g ke bikien, bur makie bo mua mbpambpa, bondtue'g ba'g gyue'g, mimbvimbo mia'g peega, hea ba'g bur biñam kunda'g puo.²³ Mbpuogu na ñi mbpi ñi me ka'gle be bo'g pel yé.»

²⁴ Yeri minluma mi Zang mi sil nie'g. Wa bo Yesus taare, a'g lee mbpiambo bur ndtande dig Zang. A'g dzii bo naa: «Gi mere bi mi nke dig pee ntubi, na koo ka kung mpebe nzii pfiigi?²⁵ Di gi ri bi mi nke dig wu, na mur buar mbpoti ñanga? Me ñina bur bo buar mambpoti ma ñanga na tsi'g tsi'g mapogo, bur ribo ba'g dzila mandtoo bopfuma ri.²⁶ Di gi mere ri bi mi balee ke dig wu, na mpag-malab? Yang, a'g be le sa koo mpag-malab, di ñe bal mpag-malaab.²⁷ Limba ngka ri naa ñe bo ndtande bo mi ntsile gina dig, lin Nzambi lee nakinaa: «Diga, me lumle nluma nwang sue'g nwo, pe ke lee bur naa bo

kumsa pu'g ma pana ye.”^m
²⁸ Me numa lee bi ye naa: Mur mbpi mur mi mbial vu muo ma mura ri, to mvur ma tsina a'g bal le Zang. Di giama be ndzina, ñi ñog balee be si pang ma Nzambi pee ka'g yi bvuo, ñe bal Zang.»

²⁹ Bur bobea mi ngyue'g mbal Zang mi ntel ntel, bo mi nzi mia'gle naa sa Nzambi lab yi pue'gpue'g, nakepan bonung bo toya. Ba'g gir ri wa naa Zang bvua bo. ³⁰ Di, bofarizien na boliole mambpinda bog mi nzí bina naa Zang bvua bo, nagi bo mi nzí ti nwuma ma Nzambi si. ³¹ Yeri Yesus ke sue'g na dzii naa: «Di me yiga ri mia bur nwuna na bo nze? Bo nze mere bo giga na bo?»

³² Ñog naa: «Bo giga na buang botua'g ba'g dzila den makisi, ba'g ñamla bo na bo nakinaa: “Vi nluang mfang, bi kile gimbo, vi poale ri bigia bi ngkuong bo gie makyul, kile be na mur pii na yu.”

³³ Mbpiywue ya'g Zang Baptis mi mpan, kile di pembe, kile ñul wan, biog naa sindi bio yi ñe ñul ri. ³⁴ Lin Mua ma Mur ñog mpan ma, a nzie'g di na ñul, biog naa: “A ndil nen na

mpia mañue'g bo ñina! A yi ya'g suo bonung bo toya na bosal mimbiu.” ³⁵ Di, bur bobea bo yimbo pi'g ri bo liole naa pi'g yi tsiriri.»

Yesus na mura mimbiu

³⁶ Yeri Farizien ndzinii gia'gle na Yesus naa Yesus kanda di ndtoo nwó. Pan Yesus mpan ma wu, ko ñe nii ndtoo ma Farizien ñina, yeri a ke dzi pee tebli. ³⁷ Wa'g saga mbpi naa, ko mura ndzinii ma tison vur na vur gina ñog pan. Mura ñina nzie'g tsi'g tsi'g mimbiu. Di lina ñe mi ngyue'g naa Yesus nke nii kul ma Farizien pe di. Ko ñog dzioga ya'g pe ke wu. Ñe ke wa, a bir pundi, pundi gina bie'g na pua'g mala. Ye mi mbe nlunda na yombi. ³⁸ Ko mura ke tio Yesus pfie maku, yu num ri. A'g buegi Yesus maku na manzuel mó, a'g pfimbi mo na mbvang nwó. A'g vuba na ñe pee maku, pe liole ñe simu'g, a nzie'g mo gyua'gle yombi yé gina.

³⁹ Ñina Farizien mi mboale Yesus ñina ma ndzina, a'g ki ri nlima ritu naa: «Mura ñina yi nsal mimbiu. Ka mur ñina bie'g mpag-malab, ñe nkuma limbo ka'g mura rinze nzii ñe yá'gla ñina.» ⁴⁰ Ki Yesus a'g

nung bang, ñog na ñe naa: «O Simon! Me bir lab me wum ywe lee.» Simon ñog na ñe naa: «O nliole, Laba.»⁴¹ Yesus ñog naa: «Ye mi mbe naa, mur ndzinii mi nzii bur boba mon. Mvur, ñe zii ri ñe minsiang mi monⁿ bibueya bitan. Nwun'ga ñog, ñe zii ri ñe minsiang mi mon mawum matan.⁴² Di ye mi nke fa'gla wa naa, to mur mvur luanga yoo kile be na to dolo pe puang mbpula yé. Ñina ñe ñina ma ndzina, yeri ñe kiere mere bobea boba.» Yeri Yesus ke sue'g na dzii naa: «Ywe buangsa naa luanga bur boba bana, nze ki balee kyual mur mi nkiere bo ñina?»⁴³ Yeri Simon biangsa nakinaa: «Bo e yi mur mbaga na mbpula nenii.» Yesus ñog na ñe naa: «Yang, ywe nsuambo.»⁴⁴ Yeri Yesus zirga numa mura mi mbe, ñog na Simon naa: «Ywe ñina mere mura ñina? Me nzí nii ndtoo nwo, ywe kile me le madzio ma sywua maku; di ñe, ñog mbuegi me maku na manzuel mó, ñe pfimbi ya'g ri mo na mbvang nwó.»⁴⁵ Ywa'g

ⁿ 7:41 Mon ñina mi mbe dzina naa «Danari». Danari mvur ñog mi mbe mpung bo yi nambvil puang mur miana mi sal yé ma ndzima duo.

pongle vuba na me. Di ñog, nte me nzí nii ndtoo nwo, a yi koo vuba na me pee maku mang.⁴⁶ Ywa'g pongle me gyua'gle nlu, di ñog nsu yombi maku mang ri.⁴⁷ Sariye me lee ywe naa: Giama be mimbiu mi mura ñina mi bvü, me nkiere ma ñe, nagi ñe nliole ma mura'g ndtimbi kyual. Di, mur bo kiere tua'gtua'g, ñog liole ya'g kyual yi tua'gtua'g.⁴⁸ Yesus ñog na mura naa: «Me nkiere ma mimbiu mie.»⁴⁹ Wa bo bur Yesus mi ndi ndi na bo pee tebli bo taare ba'g ki minlima mio ritu naa: «Mur ñina yi nze, pe kumbo kiere mimbiu bur bo sa?»⁵⁰ Ki Yesus ñog a'g ke sue'g na ki mura naa: «Mbva'gla nwo ntsig ma ywe, ywa'g numa ke.»

Bura mi nzie'gle nzie'gle Yesus

8 ¹Pfie riye, ki Yesus a'g ke ka'g ke bitison bitison, makuar na makuar, a nzie'g ke ka'g bum kunda'g puo dig pang ma Nzambi. Ñe ke wa, luanga na bogig bó wum na boba. ²Bura bondzinii mi mbe ya'g tsina. Bura ribo mi nzí tara bisindi bi bio hea na mimbuí mia'gnga mimfii. Di

bo mi mbe wa kue Yesus nsil
ma bo vul bisindi bi bio ribie
mañul ri. To mimbui bo mi
mbe na mie, kue Yesus nsil ma
ya'g bo mie gyuma. Bura ribo
mi mbe mina naa: Maria, ñi bo
mi ngio ngio Maria Magdala,
Yesus mi nzí ñe vul bisindi bi
bio embpueri ñul ri. ³ Yuana,
mura ma Suza mi mbe mbe
ntaare ndtoo pfuma ma Erod.
Sisana, hea na bura bvubvu
ba'gnga mi mbiala mbiala na
pfuma yoo pe kuel Yesus bana
bogig bó.

⁴ Mura'g luanga bur mi mvu
mvu bitison bitison, nzi suala
bo Yesus. Duo ndzinii, ki a'g
kyu bo kanda nakinaa: ⁵ «Ye mi
mbe naa, mur ndzinii mi nke
ngkie nwó pe ke miag
mbpongo. Lin ñe mi mbe a
nzie'g ye miag, ko ngkoo
mbpongo ndzinii kyu ngkyuale
nzi ri. Lang bur mi nke lang
nzi riñe ri mbpi, ba'g sil ye ñal,
binuen bi dzie'g bia'g sil ye di.
⁶ Ko ngkoo nwa'gnga ñog kyu
bande kue'g ribvuo. Pil ye mi
nke poa mbpi, mbpi ywa mi
mbe ki madzio, ko ye wa'g sil
yel. ⁷ Ngkoo nwa'gnga ñog ke

ri kyu magyua'g ritu. Mbpi bana magyua'g mi nlunga luanga, ko magyua'g sil ye pfurgu. ⁸Yeri ngkoo mbpongo nwa'gnga ñog fa'gla na ke kyu kunda'g si ri. Ki a'g lunga, a'g le bibvuma. Bvum gina mi nle bidiu wa bueya bikien bal tang mbpongo mi miagoo..» Sil Yesus nsil ma lab mam mana, ko ñe bindele tsiung bvuo nakinaa: «Mur mbpi mur bir maluo ma gyue'g, ñe gyuga!»

⁹ Yeri bogig bó bo dzii ñe naa: «O kanda gina, gi ye wum lee?» ¹⁰ Ñog na bo naa: «Pel gin, Nzambi nle bi mbvul pe limbo minsuela mi mam ma dig pang ma Nzambi. Di bur ba'gnga bog, bo wa'g gyue'g mo sa bikanda ri. Ndtang ba'g be nambvul dig, di kile wa'g ñina. Ndtang ba'g be nambvul gyue'gle, di ki wa'g gyue'g.»^o

¹¹ Yeri Yesus ke sue'g
nakinaa: «Sa kanda riye wum
lee be: Mbongo yi mbpi bang
ma Nzambi. ¹² Bur bo yi
ngkyuale nzi ri, bo yi bur bo
gyue'g bang ma Nzambi. Di
tsina debli pan, sil bo ye nzi
vul minlima ri pe na ba'g dig
bva'gla; nagi a'g wum le naa
bo buama tsi'g. ¹³ Bur bog bo yi

^o 8:10 Ezai 6:9

bande kue'g ribvuo bo yi bur bo yi naa, lin bo gyue'g bang ma Nzambi, bo buama ye na masusi, di bo kile wa'g be na mimpindi. Ka'g bur ribo bo bva'gla mua nte. Di lin mimbv'u'g mi ke pan mbpi, bo kyu ri mbva'gla.¹⁴ Mbpongo yog nzi kyu magyua'g ritu, yi bur bo gyue'g bang ma Nzambi. Di pfie riye, bo wa'g ri gir na ye sila pfure. Ye pfure wa napu'g nkiela bo kiel nlima bvuo, na nzóng pfuma, hea na biñenge bi si ñina. Sariye bo gyue'gle bang ma Nzambi, di kunda'g bibvuma kile wa'g ñin'ga bo bo.¹⁵ Mbpongo yog nzi kyu kunda'g si ri, yi bur bo gyue'g bang ma Nzambi na nlima mbpee, nlima yi tsiriri. Bur boywema bo taare bang bo nzi buama naywue, hea bo bvuma bibvuma, napu'g dzisoo bo yi na ye.

Mala ma lambo (Mrk 4:21-25)

¹⁶ «Mur a'g be le nambvul ber lambo pe ke zisele ye silba risi, ka ya'g naa pe ke tel ye gyuong risi. Di, mur ber lambo pe tel ye bvuo, ndtang bur bo nii ndtoo ritu bo ñina bee.¹⁷ Sa mbpi sa yi nsuela ki pama bee ritima. Yigu'g vur riye ya'g bo

sa mbpi sa ba'g wum le na bur bo limba, fa'gla fa'gla, ye ki limga.¹⁸ Dzi'g ngka ri bikil ri na ka'g ngyuga bi gyue'g mam. Nagi, bo ki kuala bo mur bir. Di mur ñog a'g be le na sa, bo ki ñe pfir mua ngkoo ñe nzi be na mabvo'g na ñe bir.»

Ñung na bomiung bo Yesus

¹⁹ Ke na ke ye? Yeri ñung ma Yesus bana bomiung bo Yesus bo ke ñe kue. Di kue bo nkue ma ñe, bo kile wa'g be nambvul sii pfuna na ñe, napu'g mbpiambo bur mi mbe tsina na pfina pfina.²⁰ Yeri bo ke ñe kilgu naa ñung hea na bomiung bó bo tel den, bo wum ñina ñe.²¹ Di yeri ñog biangsa bo nakinaa: «Bur bo gyue'gle bang ma Nzambi na sa mbpi a lee; bo bo yi ya, bo ya'g bo yi bomiung bang.»

Yesus tel mbváng (Mts 8:18, 23-27; Mrk 4:35-41)

²² Duo ndzinii, ki Yesus a'g ndtang bial ri na bogig bó, ñog na bo naa: «Vi soa ngka mbare mianikee.» Yeri bo tii, ko bo ke.²³ Bo nzie'g na ke mbpi, ko Yesus salga gyuo ri. Wa'g saga, mbváng a'g lang, madzio ma'g

lunde bial ri, bur bog bo mua wa te ngkuam ri.²⁴ Yeri bogig bo ke ñe gim nakinaa: «O nliole, a sywui bo gina» Yeri ñe gimga, ko ñe bamle mbváng, na minkio mia. Ko bibia sil wo, mam momea ma nie'g sil be mbpogu.²⁵ Wa bo ñe dzii bo naa: «O bi, mbva'gla nwun yi ye?» Ko bogig bo gyuango lab gina, ba'g kam, na dzii bo na bo naa: «Ñina mur ñog yi ka'g mur rinze? Mur yi, pang mbváng, pang minkio; biog ya'g, bi kumbo sa ñe magyue'g!»

Jesus váng bisindi bi bio ñul ma mur ri

²⁶ Bo mi nke wa na ke fula nlambo Geraza yi Galile mianikee. ²⁷ Na Jesus na kee tel maku tsindi mbpi, ko mur ndzinii tison ma ywa ke lar na ñe. Mur ñina bie'g wa, nlunda na bisindi bi bio ñul ri. Ye mi mbe ye mua pua'g nte ñe dzi sa koo ño. Ñe tua'g ya'g ri, kile na dzi mandtoo ri, a'g wa'g dzi sa koo pe masuong.²⁸ Ñina mur ñina mi ñina Jesus, a'g luangla. Ko ñe ke kyu Jesus maku risi, yeri a bindele tsitung bvuo nakinaa: «O Jesus, Mua ma Nzambi balee be bvuo, Gi ya'g lang le pa'gla ma vina bo

ywe? Me gia'gle na ywe, ywa'g dig me bong tible.»²⁹ Jesus mi mbe wa a nlee ma sindi mimbviru'g naa ye vu'g mur ñina ñul ri. Sindi bio gina mi mbe ye ntible ma mur ñina pua'g bikien. Ywa mi mbe naa, pe naa a'g dig ke ka'g giebe, bur bo ka'g ñe mangkara maku ri na bongkokobo hea na mipiru'g. Di ñog mi nsil ti ti mangkara rimo, tsina sindi bio ke ka'g simbo ñe pee mintubi.³⁰ Yeri Jesus dzii ñe naa: «Ywe yi dzina na nze?» Ñog na Jesus naa: «Me yi dzina naa mbpiambo.» Nagi, mbpiambo bisindi bi bio mi mbe mur ñina ñul ri.³¹ Bia'g gia'gle na Jesus wa naa a'g dig bie bong lumle pee bi ponsi ritu.

³² Nkul ndzinii mi mbe numa riye ri, mura'g dzang bongku nzie'g di tsina bvuo. Bisindi bi bio bia'g gia'gle na Jesus naa a bong gir bi kanda nii bongku boywema mañul ri. Yeri Jesus gir bie naa bi kanda ri bo nii mañul ri.³³ Ko bie sil bio mur riñe ñul ri, yeri bi ke sil nii bongku mañul ri. Ko bongku kia'gle vu nkul ribvuo, yeri bo sil kyu madzio ri, ki ba'g sil yu.

³⁴ Botaare bongku mi mbé luanga na bongku boywema.

Lin bo ñina ma sa mi nlanga, ko bunung tsinga ke mimpfunde tumbo na tumbo, mangkie na mangkie, bo nzie'g ke ka'g bum puo ñina.³⁵ Yeri bur bo tii, ke dig sa nzii langa. Pan bo mi mpan pfuna na Yesus, yeri bo kue mur Yesus mi mvul bisindi bi bio ñul ri, a dzil Yesus maku risi, na mbpoti ñul ri, a bie'g na pi'g nwó ñenywua. Ko bo bil na pfunde.³⁶ Bur mi ñina lab mi nseega na mii moo, ba'g tandem bur ba'gnga mbpi Yesus mi nkur mur mi mbe na bisindi bi bio ñul ri.

³⁷ Wa bo bur bobea bo nlambo Geraza mi mbil na biala pfunde, ba'g gia'gle ri na

Yesus na ñe bong vu numa bo yi. Yesus ñog kile na be na lab fii, ko ñe bire bial ri pe nie'g.

³⁸ Mur bisindi bi bio mi mvu ñul ri ñog a'g gia'gle na Yesus nakinaa a wum ke luanga na ñe; di yeri Yesus bina. Yesus ñog na ñe naa:³⁹ «Niga kul ye, kanda lee bur mam momea Nzambi nzi sa pu'g ye.» Yeri ñe nie'g, a'g ke tison na tison, a nzie'g ke ka'g tandem mbpi Yesus mi ngyuma ñe.

Asie ma Yarius hea na mura Yesus mi ngyuma (Mts 9:18-26; Mrk 5:21-43)

⁴⁰ Nie'g Yesus nie'g ma Galile, bur bobea mi nzí buama ñe, nagi bo mi mbe bo nzie'g ñe zangle wu.⁴¹ Wa'g saga, ko mur ndzinii fula; mur ñina bie'g dzina naa Yarius. O wu, ñe bie'g mpang ndtoo magia'gle. Yeri ñe ke kyu Yesus maku risi, a'g gia'gle ñe naa ñe bong mia'gle ke ndtoo nwó.⁴² Nagi, ñe mi mbe na tsi'g yé mua mura bie'g bebee mimbu wum na mimba. Mua ñina nzie'g tara wa, a bie'g mere sywui na tsi'g. Yeri Yesus tii naa ñe ke wu. Ñe ke wa pfina pfina bur ritu.

⁴³ Mura ndzinii ñog mi mbe ya'g tsina, ñe nzie'g tara bee bongkuen. Mura ñina mi mbe wa, ñe ñina bongkuen, bongkuen kile tio tio. Ñe mi mbe ñe ntara ma bee gina tang mimbu wum na mimba. Sil ri dzimle pfuma yé yiyia bo bodokta.^p Di to ndzina, kile be na to mvur luanga yoo mi mbe nambvul gyuma ñe.⁴⁴ Ko mura ñina sii bebee na Yesus. Ñe

^p 8:43 Bikalar bia'gnga bia'g be na ntsila «Sil ri dzimle pfuma yé yiyia bo bodokta»

pan ñe wa pee pfie nkuong, ko ñe yá'gla mamvu'g ma mbpoti Yesus mi mbe ñe mbue buar. Tenate, ko bee bongkuen yé gina tio, ko mura be mbpambpa.⁴⁵ Yeri Yesus dzii naa: «Nze nzi me yá'gla?» Bur ba'g luna. Pier ñog na Yesus naa: «O nliele! Na ywe yi nambvul dzii mur nzi ywe yá'gla, ywe bie'g pfina pfina bur ritu mbpi?»⁴⁶ Di, Yesus ñog naa: «Mur nyá'gla me. Nagi me ngyua'gra mbpi mbvul suo me ñul ri».⁴⁷ Nina mura ñina ma naa a'g be le na nzi sywua, yeri ñe ke kyu ñe maku risi a nzie'g kaga; a'g tandem pu'g ñe nzi yá'gla Yesus na ye, hea, na mbpi ñe nzí mbe mbpogu tenate. Ñe tandem mam mana wa, sue'g ma bur bobeia.⁴⁸ Yeri Yesus ki ñe naa: «O mua, mbva'gla nwo ntsig ma ywe. Kanda mbpogu.»

⁴⁹ Yesus nzie'g na lab mbpiywue, ko mur ndzinii fula, mur ñina vu wa kul ma Yarius, mpang ndtoo magia'gle. Ñog na Yarius naa: «Mua nwo nyu ma, ywa'g dig na yu tie'gle nliele.»⁵⁰ Ndtug Yesus ngyue'g ma puo ñina, ñog na Yarius naa: «Ywa'g dig pfunde, mbva'gla sa koo, sie ye

ki nie'g be mbpambpa.»⁵¹ Yeri bo tii, ke ndtoo ma Yarius. Pan bo nke ma pan wu, Yesus mi mpongle mia'gle nii na mur mfii luanga. Ñe mi nii wa koo na Pier, Zang, Yakob, Yarius song ma mua, hea na ñung ma mua.⁵² Bur bobea mi mbe sa koo mayu ri, bo nzie'g gi mua ñina. Yesus ñog na bo naa: «Ki ngka gi, mua a'g pongle yu, ñe yi gyuo ri.»⁵³ Bur ba'g wa'g kyua'gle ñe. Nagi pel yoo, bog mi nlimbo naa mua nyu ma.⁵⁴ Yeri Yesus ke bi mbvimbo mua nwuna mbuo ri, ko ñe bindele tsitung bvuo, ñog na ñe naa: «O mua, walga!»⁵⁵ Ko muantua'g peega. Tenate, ko ñe walga. Yesus ñog na bo naa bo la'g mua mura sa di.⁵⁶ Bobial bo mua, sim ri lab. Yeri ñe kilgu bo naa ba'g dig lee lab gina to mur.

Jesus luma bogig wum na boba

(Mts 10:5-15; Mrk 6:7-13)

9 ¹Ki Yesus a'g suala bogig bó wum na boba, yeri a le bo mbvul na ngkangkal pe váng bisindi bi bio bibia na pe gyuma bur mabee. ²Pfie ma tsina, ko ñe luma bo na bo kanda ka'g bum kunda'g puo

dig pang ma Nzambi na gyuma bur mabee. ³Ñog na bo naa: «Lin bi ke naywue, bia'g dig ke na to sa ndzinii. E yi mpfumbi, e yi kuama, e yi sa di, e yi mon. Mur mbpi mur a'g ke ya'g sa koo na mbpoti mvur. ⁴Ndtoo mbpi ndtoo bo ki bi buama, dzi'g ngka tsina, nakepan lin bi ki vu ywa. ⁵Di numa mbpi numa bur bo ki bina buama bi, vu'g ngka tison riye ri, pfuba ngka ya'g mpfundang yi bi maku ri, ndtang bur bo numa riye ba'g limbo naa bo nsa bio.» ⁶Yeri bogig bo tii, ba'g ke makuar makuar, bo nzie'g ke ka'g bum kunda'g puo numa yiyia, na gyuma bur mabee.

Nlima kieloo Erod bvuo

(Mts 14:1-2; Mrk 6:14-29)

⁷Yeri ye be naa, lin gobina Erod mi ngyua'gra mam momea mi nlanga dig Yesus, ko a dzi nalima, nagi bur bondzinii mi nki nki naa: «E yi Zang Baptis bo nzi peega nanywue.» ⁸Bur ba'gnga bog naa: «E yi Eli». Ba'gnga bog naa: «E giga be mur mvur luanga bopag-malab mafu pfie bo nzi vu gienong.» ⁹Erod a'g kam ri wa nakinaa: «Melepfuo mi nluma bur naa bo kanda

tsi'g Zang Baptis tsitung. Di, ñi ñog me nzii gyue'g minlong ñina, ñe yi ri nze?» A'g taare ri wa na gia naa ñe ñina Yesus.

Yesus dilgu mbpiambo bur

(Mts 14:13-21; Mrk 6:30-44;
Zng 6:1-14)

¹⁰Yeri Minluma mi nie'g, ba'g bum Yesus puo ñenywua dig mam bo mi nsa. Ki ña'g nung bo, ko a ke na bo ngkiamba, mpa'g tison bo gio Betsaida. ¹¹Mbpi mbpiambo bur mi nlimbo naa bo nke ma wu, ko bo leble ñe. Yesus a'g buama ya'g bo, a'g bum bo puo dig pang ma Nzambi, hea a'g gyuma bo mi mbe na magile ma be mbpambpa. ¹²Lin kugu mi nke pan mbpi, yeri bogig wum na boba bo sii pfuna na Yesus na ki ñe naa: «Lea bur bana naa bo kanda makuar ma yi pfuna na wa. Mandtoo ma yi wu, bo yi nambvul buama bigiagu hea na sa di wu. Nagi, sa ndzinii ya'g be le numa vi tel wa gina.» ¹³Yeri Yesus wa'g lee bo naa: «Bilebopfuo la'g ngka bo sa di». Bogig bog na ñe naa: «Vi bir sa wa koo bipembe bitan na bofu boba, yenge yenge naa vi ke na giaga bidiu bifii tang yi nambvul

dilgu bvimbi bur bana bobea.»
¹⁴ Bunung mi mbe tsina, bebee na botogin botan. Yeri Jesus ki bogig bó naa: «Dzilga ngka bo si, bur mawum matan matan.»
¹⁵ Ki ba'g sil dzil bobea si mbpi Jesus mi nlee. ¹⁶ Ki Jesus a'g nung bipembe bitan biywema, na bofu boba ribo. Ko ñe ti mii, dig bvuo, a'g gyumle bidiu ribie, a'g pia bie bitsil bitsil. Ko ñe nung bie, a'g koo bie bogig bó naa bo la'g bie mbpiambo bur bana. ¹⁷ Bur bobea mi nzí bie di, ki ba'g dzile. Ngkoo ñog mi nzig mi nlunde minkue wum na mimba.

Pier ki naa Jesus bo yi Mesaya

(Mts 16:13-19; Mrk 8:27-29)

¹⁸ Duo ndzinii, Jesus nzie'g gia'gle numa bur mi mbe kile be, kile bal ñung naa bogig bó mi mbe luanga na ñe. Yeri ñe dzii bo naa: «O bur bobea bana, bo ki ri naa me yi mere nze?» ¹⁹ Bogig bog na ñe naa: «Bur bondzinii bo ki naa ywe yi Zang Baptis, ba'gnga bo ki naa ywe yi Eli, ba'gnga bog bo ki naa e yi mpag-malab mvur luanga bopag-malab mafu pfie bo nzi vu gienong.» ²⁰ Yeri Jesus dzii na bo nakinaa: «Di biog, bi ki naa me yi nze?»

Yeri Pier nung bang, ñog naa: «Ywe yi nkur bur Nzambi nzí lumle.» ²¹ Jesus ñog na bo naa: «Mbpinda, bia'g dig ngka ñuang lee mur ndzinii lab gina.» ²² Ki ña'g ke sue'g na ki bo naa: «Ye dzii naa Mua ma Mur pfuga bvubvu. Botumba bo ka'g, botio-sue'g bopare, hea na boliole mambpinda bo ki laga na ñe, tsina bo ki ñe gyu. Dikoo duo nlal, ñe ki peega.»

²³ Vu ywa, Jesus ñog na bur naa: «Ka mur wum nzi luanga yang, a tela buangsa ñelepfuo. Di, duo mbpi duo, a ywua na bab kros nwó, a lebla me.

²⁴ Nagi, mur wum kamla na tsi'g yé, mur riñe ki dzimle ye. Ni ñog mia'gle dzimle tsi'g yé pu'g yang, mur riñe ki kur ye.

²⁵ Mbvu'g gi na mur buama pfuma iyiyia ma si ñina, di ñe wa'g ri dzimle tsi'g yé, ka naa ñe wa'g ri sil dziele ñelepfuo?

²⁶ Ka mur gyue'g suen pe be luanga na me, tsina ñe be kile yimbo leble bibang biang; me, Mua ma Mur, mog ya'g ki gyue'g suen be luanga na ñe lin me ki nzi bvúma yang ritu. Me ki gyue'g suen be luanga na ñe bvúma ma Ta ri, me ki ya'g gyue'g suen be luanga na

ñe boengel bo Nzambi risue'g.
²⁷ Yang, me lee mere bi ye
 pue'gpue'g naa, bur bo ndzinii
 luanga gin bo ka'gle yu kile lii
 ñina pang ma Nzambi.»

Bvúma ma Mua ma Nzambi

(Mts 17:1-8; Mrk 9:2-8)

²⁸ Lin Yesus nsil ma lab mam
 mana, mafu mi nlang leble
 mafu lombi. Yeri Yesus nung
 Pier, Zang, na Zak, ko a ke na
 bo pee nkul pe ke gia'gle. ²⁹ Ñe
 nzie'g na gia'gle wu mbpi, ko
 mbpuom nwó tsendi, ndtele ñe
 mi mbe na ye ñul ri ya'g kiana
 giga nyese ngkal. ³⁰ Wa'g saga,
 ko bur boba ba'g lee minlong
 na ñe. Bur bana mi mbe wa,
 Eli bana Mozes. ³¹ Bogig bo
 ñina bo wa, bvúma ma Nzambi
 mbue bo yamle, bo nzie'g lee
 Yesus mam ma dig mbpiñie ñe
 bir naa ñe ke yu Yeruzalem.
³² Mam mana ma langa, Pier
 bana bur ba'gnga bog bo bie'g
 gyuo ri na pebebe. Lin bo
 ngimga ma, yeri bo ñina
 bvúma ma Yesus, hea na bur
 boba bana bo ñe mi mbe. ³³ Lin
 Eli bana Mozes bo mi mbe ba'g
 nie'g, Pier ñog na ñe naa: «O
 nlidle! E yi mbpa naa vi dzi'g
 wa, vi luanga mimboa minlal.
 Mboa mvur pu'g ye, nwa'gnga

pu'g ma Eli, nwa'gnga nwog
 pu'g ma Mozes.» Ñe mi mbe ri
 ywa, a kile limbo sa ñe nzii lee
 naywue. ³⁴ Pier nzie'g na lab
 mbpi, ko pfuble mbpa'g nzi bo
 zisa. Lin bo mi nii mbpa'g ñina
 ritu, ko bogig bil na pfunde.
³⁵ Yeri tsiung vu pfuble mbpa'g
 gina ritu nakinaa: «Ñina yi
 Mua nwang me mi mpee, sa'g
 ngka ñe magyue'g.» ³⁶ Lin
 tsiung ñina nlab ma, yeri Yesus
 zig ñelepfuo. Bogig mi nzí dzi
 tsitsil mafu rimo ri, bo kile
 bum bur puo ma mam bo mi
 ñina namaywema.

Yesus gyuma mua tara sindi bio

(Mts 17:14-18; Mrk 9:14-27)

³⁷ Duo mi mbimbo tsina, Yeri
 Yesus na bogig bó bolal bo vu
 wu nkul bvuo, ba'g silga. Lin
 bo mi nke pan pee nkul si, ko
 mbpiambo bur ke lar na Yesus.
³⁸ Mbpiambo bur ñina ritu, kee
 saga mur ndzinii a'g luangla
 nakinaa: «O nlidle! Bong gyug
 mua nwang ngkuong, nagi ñe
 yi mua mvur na mvur me bir.
³⁹ Mua ñina pfam pfam sindi
 bio. Pil ñe mpfam ma ndzina,
 a'g luangla, a'g ñuare, vulu'g
 ya'g vu ñe num ri. Sindi bio
 gina gyua ñe gir wa kue mua
 mpfuga ma me bvubvu.» ⁴⁰ Yeri

mur ñina ke sue'g nakinaa: «Me ngia'gle na bogig bo naa bo vula ñe sindi bio riye ñul ri, dikoo ba'g pongle kuga na ye.»

⁴¹ Yeri Jesus nung bang, ñog na bo naa: «O bi, mia bur yi minlima nakuare, bi bur bi yi ki mbva'gla, me ki ri be na bi nakepan nte ñong? Nte ñong me ki bi dzisoo?» Yeri ñe ki song ma mua naa: «Nzie'g na mua nwo oka.» ⁴² Mua ñina nzie'g na ke pee Jesus mi mbe, ko sindi bio giemle ñe si, a'g kiasga kee balee bvü. Yeri Jesus bamle sindi mimbviru'g gina, ko muantua'g be mbpambpa. Yeri Jesus nung muantua'g, nig ñe song. ⁴³ Bur bobeia mi mbalee kee kam lab gina na ñina mere naa Nzambi yi na mbvul.

Jesus nie'g lee naa ñe ki yu

(Mts 17:22-23; Mrk 9:30-32)

Mbpi bobeia mi mi mbe bo nzie'g sim sa Jesus mi nsa naywue, yeri ñe ki bogig bó naa: ⁴⁴ «Bela ngka maluo min, bi numa gyue'g sa me lee bi gina. Bo ki ke kuang Mua ma Mur bo bur bo zinde ñe.» ⁴⁵ Di, bog mi mpongle wa'g gyue'g sa bibang ribie mi nwum lee lee, nagi ye mi mbe bo nsuela. Bog

ya'g, ba'g wa'g pfunde dzii ñe sa a wum bo lee naywue.

Nze bal ba'gnga?

(Mts 18:1-5; Mrk 9:33-37)

⁴⁶ Ki ba'g taare mado bo na bo, ba'g gia naa bo limba nze balee be mura'g mur luanga yoo. ⁴⁷ Mbpi Jesus mi nlimbo mabuangsa moo, yeri ñe nung muantua'g ndzinii, tel ñe bebee na ñe. ⁴⁸ Ñog na bo naa: «Ka mur buama mua ñina pu'g yang, me bo ñe nzí buama. Mur ñog buama me, mur riñe buama ñi mi nluma me. Nagi mur balee be si luanga gin, mur riñe bo yi ñi balee be bvuo.»

Mur a'g vumla le na bi yi na bi

(Mrk 9:38-40)

⁴⁹ Yeri Zang nung bang, ñog na Jesus naa: «O masa, vi ñína mur nzie'g váng bisindi bi bio na dzina ye. Vi nwum ñe ye tsilgu, nagi a'g be le mur luanga vii.» ⁵⁰ Yeri Jesus ñog biangsa Zang nakinaa: «Bia'g dig ngka ñe ye tsilgu; nagi mur a'g be le bi ngkam mianikee, mur riñe yi ngkam nwun.»

Bo bina buama Yesus kuar ndzinii Samari

⁵¹ Yeri ye ke be naa, mbpi pil Yesus mi mbe na ñe ywua na vu pe o si mi mbe napfuna, yeri ñe tsi'g naa, to gi to gi, ñe ke Yeruzalem. ⁵² Ko ñe taare luma bur wu sue'g, yeri bo ke. Bo mi nke mbpi nakepan kuar ndzinii Samari. Ba'g gia ri na bo kumsa pana ma Yesus ywa. ⁵³ Di, bur bo ywa bog mi mbina buama ñe, tuom naa ñe yel ke Yeruzalem. ⁵⁴ Lin Zak bana Zang bo ñina ma ndzina, bog na Yesus naa: «O Ntsi, bong mia'gle naa na vi gioa sie'g ye vu'g bvuo pe sil dziele bo.^q» ⁵⁵ Yeri Yesus zirga, a'g kiangle bo na tuom riye. ⁵⁶ Ko bo tii na ke kuar fii.

**Gir mam momea pe leble
Yesus**
(Mts 8:19-22)

⁵⁷ Bo bie'g na nzi na nzi mbpi, ko mur ndzinii fula, ñog na Yesus naa: «Me ki ywe leble numa mbpi numa ywe ki ke.»

⁵⁸ Yeri Yesus biangsa ñe nakinaa: «Bo ku bo bir mapuga pee bo dzi, binuen biog bi bir

mo'g. Di Mua ma Mur ñog a'g be le na ndzima numa ñe yi nambvul wara.»

⁵⁹ Yesus ñog na mur nwag'nga naa: «Lebla me». Mur ñog na Yesus naa: «O Ntsi, bong me le pil taare ke dil ta.»

⁶⁰ Yesus ñog na ñe naa: «Gira boyul bo dila boyul boo. Di ywog, kanda ke ka'g bum puo dig pang ma Nzambi.»

⁶¹ Yeri mur mfii ñog ki Yesus naa: «O Ntsi, me ki ywe leble. Di, bong gir naa me taara ke giana na ndtoo bur nwang.»

⁶² Ki Yesus ñog a'g ki ñe naa: «O mur taare na gianda ndzima sal, di a dig ri pfie, mur riñe a'g be le nambvul numa gianda sal dig pang ma Nzambi.»

**Yesus luma bogig mawum
embpueri na boba**
(Mts 9:37-38; 10:7-16; Mrk 6:8-11; Lks 9:3-5)

10 ¹Pfie riye, ki Ntsi a'g pee bogig bofii mawum embpueri na boba^r, yeri ñe luma bo boba boba, naa bo kanda ñe sue'g, bitison bibia na binuma bibia ñelepfuo mi mbe naa ñe ke ka'g ke.

^q 9:54 Bikalar bia'ngna bi kuala naa «O mbpi Eli mi nsa»

^r 10:1 Bikalar bindzinii bi lee naa bogig mi mbe mawum embpueri.

²Ñog na bo naa: «Bidiu bi yi bvubvu pee ngkie, di bogiendili bog tua'gtua'g. Gia'gla ngka ri memer ngkie naa ñe luma na bogiendili pee sal yé dig nwusa bidiu. ³Kanda ngka. Me luma bi mbpi buang bindtuombo bo luma bonzie ritu. ⁴Bia'g dig ngka ke na mon, ka kuama, ka bikunda. Bia'g dig ngka ya'g tio nzi ritima pe sumle mur. ⁵Ndtoo mbpi ndtoo bi ki nii, taara ngka sumle bur bo ndtoo riñe mbpi gina: "Mbpogu ba'g na ndtoo ñina." ⁶Ka mur kuendi mbpogu yi tsina, mbpogu bi nzi pag nanywue ki na'gra ñe ñul ri. Ka ka'gle ndzina, mbpogu riñe ki nie'g bo bilebopfuo. ⁷Bia'g dzi ngka ndtoo riñe ri. Bia'g di ngka ya'g, na ñul sa bo ki bi le wu. Nagi, ngiendili ywua na miana mié. Ki ngka ke ka'g dzi mandtoo mandtoo. ⁸Tison mbpi tison bi ki nii, ka bo buama bi tsina, di'g ngka sa bo ki bi le wu. ⁹Gyuma ngka mimbel mi ki be tsina, hea lea ngka bo nakinaa: "Pang ma Nzambi mpan ma bi ye." ¹⁰Di, tison mbpi tison bi ki nii, bo bina ri buama bi wu, bia'g vu ngka tison riye ri. Kanda ngka

mimpagu na mimpagu, bi nzie'g ke ka'g lee bur nakinaa: ¹¹"Kuma to mpfundang ma tison gin mbaga vi maku ri, vi pfubo nwo, bi ziga na nwo. Di giama be ndzina, limba ngka naa pang ma Nzambi yog mpan ma bi ye." ¹²Me lee bi ye naa, duo Nzambi ki nzi ts'i'g malab, sa bo ki sa Sodom^s ki be guagua bal gi bo ki sa tison riye.

Bitison bi bina bva'gla (Mts 11:20-24)

¹³«Ngkuong na ywe, o korazen. Ngkuong na ywe ya'g, o Betsaida. Nagi ka bikikiang bi mam mi nseega ywe ye, mi nseega ndzina Tir bana Sidon, ki Tir bana Sidon mi mbue dzii Nzambi minkiera bo nzie'g buar mimpfura na bviangla bipfimbi ri. ¹⁴Sariye bo duo ntsiga malab, sa bo ki sa Tir bana Sidon ki be guagua bal sa bo ki sa bi. ¹⁵Ywog naa, o Kapernaum, ywe buangsa naa Nzambi ki ywe bindele nakepan bvuo? Dú, Nzambi ki ywe wa'g sil pee gienong.» ¹⁶Ki Yesus a'g ke sue'g na lee bogig bó nakinaa: «Mur sa bi

^s 10:12 Bio mi mbalee seega seega tison Sodom.

magyue'g, me bo ñe sa magyue'g. Di ka mur bina bi buama, me bo ñe bina buama. Mur ñog bina me buama, e yi mur Nzí me luma bo ñe bina buama.»

Maniga bogig mawum embpueri na boba

¹⁷ Yeri bogig mawum embpueri na boba bo sil nie'g, nlunda na masusi, bog naa: «O Ntsi, kuma to bisindi bi bio, bi sa vi magyue'g, lin vi váng bie na mbvul ma dzina ye.»

¹⁸ Yesus ñog na bo naa: «Me ñína Satan bvuma vu bvuo giga nyese ngkal. ¹⁹ Me nle ma bi mbvul pe ñal na tsio boñuang, tsio bibamwale, na tsio ya'g ngkangkal ma Satan yiyia. Hea sa ndzinii ka'gle be nambvul tie'gle bi. ²⁰ Dikoo, masusi min ma'g ywua le na be napu'g bisindi bi bio bi sa bi magyue'g. Susa ngka napu'g mina min ma yi ntsila pe ka'g yi bvuo.»

Jesus suse (Mts 11:25-27; 13:16-17)

²¹ Pil riñe mvur na mvur, ko Sindi ntanea lundele Yesus na masusi, ñog naa: «Me bvumle ywe, o Ta, ywe mur pang bvuo na si, na ywe na suel

mimpimpi'g na minkinkiong mam mana, ywe wa'g ri mo pamle minziinzii bo bur bee ritima. Yang, o Ta, ywelepfa mi nwum naa ye ba'g ndzina.

²² «Ta mi nsil me kie sa mbpi sa. Hea, kile be na mur yi nambvul limbo Mua, ka ka'gle Song. Kile ya'g be na mur yi nambvul limbo Song, ka ka'gle Mua, hea na mur Mua wum sa naa ñe limba Song.» ²³ Yeri ñe zirga mpa'g bogig mi mbe, ki a'g lee bo ye mbpi suga nakinaa: «Mbpogu na mii ma ñína mam bi nzii ñína mana. ²⁴ Nagi me lee bi naa, pua'g bopag-malab na bopfuma mi nwum ñína mam bi nzii ñína mana, di bo kile mo ñína. Bo mi nwum gyue'g mam bi gyue'g, di bo kile mo gyue'g.»

Nliole mambpinda kie'g Yesus

²⁵ Wa'g saga, ko nliole mambpinda ndzinii dzioga, yeri a dzii tsia pe kie'g Yesus, ñog ñe naa: «O nliole, gi me ywua na sa pe buama tsi'g mbeembee?» ²⁶ Yesus ñog na ñe naa: «Gi yog yi ntsila pee kalar mambpinda ri? Gi ywe lang tsina tu?» ²⁷ Yeri nliole mambpinda biangsa ñe nakinaa: «Ywe ki kyual Ntsi

Nzambi nwo na nlima nwo nwunywua, na sindi ye yiyia, na mbvul nwo ñenywua, na mabuangsa mo momea, ywe ki ya'g kyual mur yi ywe na pfuna mbpi ywe kyual ywelepfuo.»^{t 28} Yesus ñog na ñe naa: «Ywe nlimbo biangsa, sa'g ri ndzina, tsina ywe ki buama ts'i'g.»

Kda dig kunda'g mur Samari

²⁹ Di mbpi ñe mi nwum numa
liole tsiriri nwó, ñog na Yesus
naa: «Di nze ñog yi mur yi me
na pfuna?» ³⁰ Yesus ñog na ñe
naa: «Ye mi mbe naa, ki mur
ndzinii a'g vu Yeruzalem na
silga ke Yeriko, yeri ñe ke kyu
mabuo minyunga ri. Yeri bo bi
ñe, ba'g sil ñe dzío, ba'g gyu
ya'g ñe na bvin, ko bo ke, zie'g
ri ñe wa nzi ribvuo sywui na
tsi'g. ³¹ Yeri pare ndzinii ke
lang nzi ñina ri. Ka a kie mii
mbpi, a'g ñina mur ñina bu'g
mbpi pee. Ko munung sa'gle,
gyue'g ña'g lang. ³² Ko mur sa
bo Levi^u ñog ke ya'g lang nzi
mvur na mvur riñe ri. Ñina ñe

mi ñina mur ñina, ko ñog
'1 '1 '1 '1

sa'gle ya'g, gyue'g na'g lang.
33 Di yeri mur Samari ñog mi
mbe gie kien pan bebee na
mur ñina. Ñina ñe mi ñina ñe
mbpi, ko nlima tsig ñe muo ri
na ngkuong. 34 Ko a siele ñul,
a'g sil ka'g ñe mapiung, a'g su
ñe mavure na wan tsina pe
gyuma ñe mo. Yeri a nung ñe,
ko ñe dzil ñe tsir nwó ñe mi
mbire mbire bvuo ri, ki ña'g
yimba na ñe pee ndtoo
bogiong, a'g pfungee ñe wu.
35 Manaywua, ko ñe vul

³⁵ Manaywua, ko ñe vul
minsiang mi mon mimba,
puang ri memer ndtoo, ñog na
ñe naa: "Numa taare mur ñina.
Ka mon ki dzii bal tang me nzí
zie'g ñina, melepfuo bo ki ywe
nzi puang maniga mang."»

³⁶ Yeri me dzii naa: «Luanga
bur bolal bana, ywe buangsa
naa nze mi nliele naa ñe yi
mur yi na pfuna pu'g ma mur
minyunga mi nsong gyu

^t 10:27 Det 6:5; Lev 19-18

^u 10:32 Bur bo sa bo Levi mi mbe
bur mi ntaare ntaare mam ma
tempel, na kuel bopare sal yoo ri.

nanywue?» ³⁷Yeri nliole mampinda biangsa nakinaa: «Bo e yi mur mi nliole ñe nlima mbpam.» Jesus ñog na ñe naa: «Kanda ri, ywog ya'g sa'g yigu'g vur.»

Maria bana Marta bo buama Yesus

³⁸Mbpi Yesus na bogig bó mi mbe bo nzie'g ke sue'g na kien yoo, yeri Yesus pan kuar ndzinii ri. Mura ndzinii mi mbe kuar riye ri dzina naa Marta. Yeri Marta ñina boale ñe ndtoo nwó. ³⁹Ywog Marta mi mbe na miung dzina naa Maria. Yeri Maria ñina ke kumbo dzi maku ma Ntsi risi, ñe nzie'g gyue'gle mbpi ñe lab. ⁴⁰Nte nwuna nwunywua, Marta ñog nzii vung na bisal maka'g maka'g. Yeri ñe pan, ñog na Yesus naa: «O nliole, Lin miung nwang gir melepfuo na bvimbi bisal bina bibia, ya'g tie'gle le ri ywe? Bong ñe lee naa a nzie'g me kuel.» ⁴¹Di Ntsi ñog na ñe naa: «O Marta, Marta o, ywe kaga ñul na kiel nlima pu'g ma pua'g mam. ⁴²Sa vur na vur bo yi na pue'gpue'g mala. Maria mpee ngkoo balee be na mala, hea tomur ndzinii ka'gle ñe vul ngkoo riñe.»

Ngigsa dig magia'gle
(Mts 6:9-13; 7:7-11)

11 ¹Duo ndzinii, Yesus mi mbe a nzie'g gia'gle numa ndzinii ri. Sil ñe mi nsil, mur mvur luanga bogig bó ñog na ñe naa: «O Ntsi, Zang mi ngigsi bogig bó mbpi bo gia'gle. Ywog bong ya'g ri vi gigysi mbpi vi ywua na gia'gle.» ²Yesus ñog na bo naa: «Lin bi gia'gle, bia'g ki ki ngka naa: “Song mvii yi bvuo ritu, dzina ye yi ntanea, Sa'g na mur ñenywua limba ndzina.

Pang ye bong nzi.

³Duo mbpi duo,
La'g vi bidiu bi kuga na vi pu'g ma duo riye.

⁴Bong kiere mimbiu mi mvii,
Mbpi viog ya'g vi kiere bur bo nzi vi sa bio,
Hea ywa'g dig gir na makigu'g ma pusa vi na vi sa'g bio.”»

⁵Yeri Yesus ba'gla na ki bo naa: «Vi pong yie'g naa mur luanga gin bir suo, tsina ñe ke bvungu suo nwó riñe mpfum tima na ki ñe naa: “Bong me gia bipembe bilal, ⁶nagi me mbuama ngiong. Suo nwang ndzinii mvu kien, di ma'g be le

na sa le ñe.”⁷ Kien ndzinii suo nwó riñe yi nambvul be kile bio den. Tsina ñe wa'g biangsa nakinaaa: “Ywa'g dig me tie'gle, me ndzio ma mbe nwang, vina buang vi mbugo ma si, ma'g be le na nambvul walga pe le ywe pembe.”⁸ Di mog, me lee bi naa, ka ñe sa nana pe gyuambo na ke sue'g, ka suo nwó riñe mbe ma kile walga na le ñe sa di pu'g ma suo yoo. Me buangsa naa napu'g ngyuomli nana nwó, suo nwó ka'gle be nambvul sa mbpi fii. Ñe ki walga na ke le ñe sa mbpi sa ñe dzii.

⁹ «Sariye mog me lee bi naa: Gyuamba ngka, bo ki le bi. Gia ngka, bi ki suambo. Bvunga ngka, bo ki bel.¹⁰ Nagi, mur mbpi mur gyuambo, ñe ki buama. Mur gia, ñe ki suambo. Mur ñog bvungu, pu'g yé bo ki bel.¹¹ Song buang rinze kuga na be naa, ka mua nwó gyuambo ñe fu pe di, tsina ñe wa'g le ñe ñuang na ñe lu'g ñe?¹² Ka naa mua nwó ke ñe dzii ki pe di, tsina ñe wa'g ke le ñe bamwale?¹³ Di kuma bi, bvimbi bio bi bio minlima, ka bi bi limbo le buang bin kunda'g bo mam, ngkua'gsa na Song nwun yi bvuo ritu. Lin

bur bo gyuambo ñe Sindi ntanea, o na ñe ki be kile bo ye le?»

Yesus na Belzebul

(Mts 12:22-30; Mrk 3:22-27)

¹⁴ Sindi bio mi mbe mur ndzinii ñul ri, yeri ye zir mur riñe buu. Ko Yesus pan, ki ña'g váng sindi bio riye. Bio sindi bio riye mbio ma, ko buu gina taare ya'g lab. Mbpiambo bur mi mbe tsina, sim ri lab.¹⁵ Bur bondzinii luanga riye ba'g wa'g ki naa: «Belzebul ñe mur yi mpang bisindi bi bio, mbvul nwó bo Yesus biala na ñe pe váng bisindi bi bio.»¹⁶ Bur ba'gnga bog mi mbe bo nzie'g wum kie'g Yesus, bog na ñe naa ñe mua koo sa bo kikiang lab, ndtang bo limba pue'gpue'g naa Nzambi bo nzi ñe luma.

¹⁷ Di, mbpi Yesus mi mbe ñe nzie'g limbo mabuangsa moo, ñog na bo naa: «Ka bur bo gyue'g na pang ma nlambo mvur bo taare ba'g vumla bo na bo, pang riye ka'gle dzi pua'g nte. Mandtoo mandzinii ma ki ya'g taare ma'g kyu mandtoo ma'gnga bvuo.¹⁸ Bi lee naa na mbvul ma Belzebul bo me váng bisindi bi bio na ñe. Di, ka Satan bo taare na

vumla na ñelepfuo, o na pang yé ki ke sue'g? ¹⁹Ka me bo váng bisindi bi bio na mbvul ma Belzebul, di bogig bin bog, na mbvul ma nze bo váng bisindi bi bio? Limba ngka ri naa bolebopfuo bo kí liole naa bi yi na makyu. ²⁰Di, ka mbvul ma Nzambi bo me váng bisindi bi bio na ñe, limba ngka ri naa pang ma Nzambi mpan ma bo bi.

²¹«Ka mur mbe ma na mbvul, a ke ya'g ri na be na bigyuu bi yi ngkuam. Ka'g mur riñe, lin ñe ba'gle ndtoo nwó, bisa bíe bibia bi yi mba'gla mbpee. ²²Di, ka mbvumbvul nwa'gnga pan, nwo bal ri mur mataara ñina na mbvul, mbvumbvul rinwo ki sil nung bigyuu bibia mur mataara nzi be mabvo'g na bie. A ki sil pfir bisa bíe, a'g sil bie koo bur.

²³«Ka mur a'g be le ngkam nwang, mur riñe vumla na me. Mur mbpi mur a'g wuse le luanga na me, limbo naa a nzii wande.

Lin sindi bio nie'g nii mur ñul ri

²⁴«Lin sindi mimbvirus'g vu mur ñul ri, ye ke ka'g giebe nsuasa nlambo ri, nagi ye gia numa wara. Di lin ye be kile

kue numa wara wu, ye fa'gla na ki naa: «Di me pong ri nie'g numa me mbaga me dzil.»

²⁵Nie'g ye nie'g, lin ye kue numa ye mbaga ye dzil bie'g nwamlia, ye bie'g nkumba mbpee, ²⁶ye tii, ke gia bisindi bifii embpueri bi bio mam bal tang yelepdeo bio mam. Tsina bibia bi sil nii mur riñe ñul ri, bi kumbo ri dzi yoo tsina. O ywa ri pfuga yé ki bal pfuga mataara ñe nzi pfuga pfuga.»

²⁷Yesus nzie'g na lab mam mana mbpi, ko mura ndzinii bindele tsiung, a'g luanga bur ritu nakinaa: «Mbogu na mura mi bab bvum ye na dilgu ywe mabel.» ²⁸Yeri ñog biangsa ñe nakinaa: «Mbogu balee be pu'g ma bur bo gyue'g bang ma Nzambi na yimbo mbpi ye lee.»

²⁹Mbpi bur mi mbe ba'g suala pee ñe mi mbe, yeri a taare a'g lee nakinaa: «Mia bur wuna bio tsi'g. Bo kumbo dzii naa me sa'g bo kikiang lab. Di ka kikiang bi wum ñina, limba ngka naa bi ka'gle na ñina kikiang fii, yenge yenge gi ma Yonas. ³⁰Yigu'g vur mbpi Yonas mi mbe kikiang pu'g ma bur bo Ninive, ndzina ya'g Mua ma Mur ki be kikiang

pu'g ma mia bur nwuna.
³¹ Mpul mura mi mvu nlambo yi pee ntsie pe ke gyue'gle pi'g ma Salmon. Duo Nzambi ki tsi'g malab, mura riñe ki lee na bo ponsa mia bur nwuna. Nagi ñe mi nkumbo vu bitumbo bi kee balee be gigia, pe ke gyue'gle mbpi Salmon lab bibang bi pi'g. Di yog bie'g naa, mur tel bi wa dol ñina, ñe bal Salmon. ³² Duo Nzambi ki tsi'g malab, bur bo Ninive bo ki lee naa bo ponsa mia bur nwuna, nagi lin bo mi ngyue'g pagan ma Yonas, bo mi nzirga minlima na vu tsi'g mimbiu yoo ri. Di yog bie'g naa, mur tel bi wa ñina, ñe bal Yonas.»

Tsie'g bee ri (Mts 5:15; 6:22-23)

³³ «Lin mur ber lambo, a'g ber le ye pe ke suel ye, ka naa pe bvur ye nlunga ri si. Mur ber lambo pe tel ye bvu, ndtang bur bo nii ndtoo ritu bo ba'g nambvul ñina bee. ³⁴ Mii ma yi ywe mbpi lambo ma ñul nwo. Ka mii mo ma yi mbpambpa, ñul nwo ñenywua yi bee ri. Di ka mii ma tara ywe, ndzina lee naa ñul nwo ñenywua yi maziru'g ri. ³⁵ Dzi'g ri bikil ri pe naa bee ye ya'g dig sil zirga maziru'g. ³⁶ Ka ñul

nwo ñenywua yi bee ri, to tuo maziru'g kile be tsina, ñe ki be bee ri mandzima mandzima mbpi sa ki naa minkenge mi bee lambo mi pana ywe ñul ri.»

Yesus kiangle bofarizien na boliole mambpinda

(Mts 23:1-36; Mrk 12:38-40)

³⁷ Yesus nzie'g na lab ndzina, ko farizien ndzinii boale ñe naa ñe kanda di ndtoo nwó, yeri ñe ke. Ke pan wu, yeri ñe nii ko ñe ke dzi pee tebli. ³⁸ Lin Farizien mi ñina Yesus dzi pee tebli pe di kile lii sywua mabuo, a'g kam lab riye.

³⁹ Ntsi ñog na ñe naa: «Bi bofarizien, nkuong bokop na bopandi bo bi mbpamra pe sywua. Di minlima min tu, miog mi bie'g nlunda na nzóng pfuma hea na mam ma bio.

⁴⁰ Boakipi'g bana, Nzambi mi nte mam ma yi den, ñe ya'g mi nte mo ma yi tu. ⁴¹ Taara ngka le mam ma yi tu mbpi len, tsina ri mam momea ma ki be ntanea pu'g gin.

⁴² «Di ngkuong na bi bofarizien. Bi puang ngkowum ma bidiu bibia bi vu mangkie min ri. Di, bi yi kile wa'g bisi naa bi tsiga tsi'g tsiriri, hea kile ya'g bisi naa bi

kyuala Nzambi. Limba ngka ri naa mam mere bi nzi ywua na taare sa mo maywema, giama be naa bia'g ywua le na wusa mam ma'gnga.⁴³ Ngkuong na bi bofarizien. Lin bi yi mandtoo magia'gle ri, bi kyual dzi bidzi mataara. Bi ya'g bi kyual naa bo sumla bi men ritima.⁴⁴ Ngkuong na bi. Bi giga masuong ma yi kile be na ndtimbi ndzinii liole naa suong bo ñina. Bur ba'g wa'g ñal mo, bo kile limbo naa masuong bo nzii ñal namaywema.»

⁴⁵ Yeri nliele mambpinda ndzinii dzii Yesus naa: «Lin ywe lab mbpiywue, ywe limbo mere naa ywe nzii ya'g vi lui?»

⁴⁶ Yeri Yesus biangsa ñe nakinaa: «Bi boliole mambpinda, biog ya'g, ngkuong na bi. Bi sa bur naa bo baba mambpab ma kee balee dzile. Di bilebopfuo, bia'g yu le mo yá'gla to na zina gin pe kuel bo mo bindele.

⁴⁷ Ngkuong na bi, bi bur bi kumbo masuong bopag-malab, ye bie'g naa bosong bin mere mi nsil bo gyu.⁴⁸ Lin bi sa mbpiywue, bi liole pue'gpue'g naa bi yi tsiung na sa bosong bin mi nsa naywue. Bo sil gyu bopag-malab, biog pan, bia'g

kumbo masuong bopag-malab bo mi ngyu na boywema.⁴⁹ Pu'g riye Nzambi mi lee bibang bi pi'g nakinaa: "Me ki bo lumle bopag-malab, hea na minluma. Bo ki gyu bondzinii. Di ba'gnga, bo ki bo kee pfugee."⁵⁰ Ndtang Nzambi a'g ponsi mia bur nwuna pu'g ma bopag-malab bobea bo mi nsil gyu, taare si mi ntaare na nzi bi dol.⁵¹ Taare sywui bo mi ngyu Abel, nakepan sywui bo mi ngyu Zakari den tempel ritima, pa'gla ma altar bana numa balee be wung. Yang, me lee bi ye naa Nzambi ki ponsi mia bur nwuna pu'g masui rimo momea.⁵² Bi boliole mambpinda, ngkuong na bi. Bi mbue dzio bur nzi ke bo Nzambi. Bilebopfuo kile wum ke bo Nzambi. Di, to bur bog bo wum ke bo ñe, bi wa'g bo ndzio nzi pe naa ba'g dig ke wu.»

⁵³ Bio Yesus mi mbio tsina, boliole mambpinda na bofarizien nzi ri dziga na ñe kee balee bvü, ba'g dzii ñe mbpiambo botsia.⁵⁴ Bo dzii ñe botsia bana wa pe kie'g ñe, wum naa ñe pamla bang ndzinii ki bo le mbvul naa bo kanda ñe somli.

**Mama Mua ma Mur bur
ritu**
(Mts 10:26-27)

12 ¹Pil mvur na mvur riñe ri, ko mbpiambo bur ke yamle Yesus. Bur mi nkee balee bvü, bur bo nzie'g ñal ba'gnga. Yeri Yesus taare a'g kilgu bogig bó nakinaa: «Kiloa ngka na yis bofarizien, nagi e yi ts'i'g magyuerara. ²Sa mbpi sa yi nsuela ki pama bee ritima, to gi bur ba'g limbo le ³Sariye bo sa yiyia bi lab maziru'g ri ki pama bee ritima. To gi bi ke ñangla masuo masuo, ye ki labga bur ritu.»

Kie mabvo'g bo Nzambi

⁴«Bi bosuo bang, me lee bi naa, bia'g dig pfunde bur. E yi mere pue'gpue'g naa bo yi nambvul gyu bi, ywa bo pfim nwoo fug. Ba'g be le na sa fii bo yi nambvul sa bal ywa. ⁵Di, me nzi bi liole ñi bi ywua na balee gyuango. Bala ngka gyuango Nzambi ñe mur yi nambvul be naa, pfie ma sywui gin, tsina ñe nung bi, vuse ri bi pee sie'g mbeembee. Yang, me lee bi ye naa, ñe bi ywua na balee gyuango.

⁶«Pe giaga bonzuokuari botan, ya'g dzii le ywe mpfang

mon ndzinii. Di, giama be ndzina, Nzambi a'g wusa le to nzuokuare mvur. ⁷Nzambi limbo to tang mbvang yi bi minlu ri. Yeri, bia'g dig ngka pfunde. Nagi mii ma Nzambi ri, bi yi na mala bal mbpiambo bonzuokuari.»

**Mia'gle Yesus ka laga na
ñe**
(Mts 10:32-33; 12:32;
10:19-20)

⁸«Me lee bi ye naa, mur mbpi ñi ki me mama bur ritu, Mua ma Mur ki ya'g ñe mama mii boengel bo Nzambi ri. ⁹Di ñi ñog ki laga na me bur ritu, mog ki ya'g laga na ñe mii boengel bo Nzambi ri. ¹⁰Mur mbpi mur kí tio Mua ma Mur ntul yi nakuare, bo ki be nambvul kiere ñe. Di, ñi ñog lui Sindi Ntanea, Nzambi ka'gle ñe kiere.

¹¹«Lin bo ki ke ka'g somli bi mandtoo magia'gle ri, bo bopang, ka ya'g na bo botsie'g-malab, bia'g dig ngka kaga minlima na dzii mbpiñie bi ki ke kamla na bilebopfuo, ka mbpiñie bi ki ke lab. ¹²Nagi, tenate, Sindi ntanea ki bi lee sa bi ywua na lab.»

Pfúma mur mi mbe ki pi'g

¹³ Yeri mur ndzinii bvuma mbpiambo bur riñe ritu, ñog na Yesus naa: «O nliole! Bong lee miung nwang naa vi kanda koala kub vi mi nzig na ye.»

¹⁴ Yesus ñog na ñe naa: «O nze ri mi ntel me naa me ba'g ntsie'g malab nwun, ka ya'g naa me ba'g mur koo bi bisa bin?» ¹⁵ Pfie riye, yeri Yesus taare, a'g lee bur naa: «Dzi'g ngka bikil ri, bia'g dig ngka be na nzóng pfuma, nagi ka'gle mam mur bir mo ma le ñe tsi'g, to ñe giama be pfuma mur.»

¹⁶ Ki Yesus a'g sa bo kánda nakinaa: «Pfúma mur ndzinii mi mbe na masi, ki masi mana ma'g vu ñe bidiu kee balee bvü. ¹⁷ Yeri ñe taare, a'g lee nlima nwó ritu nakinaa: "Me wa, kile be na numa ba'gle bvimbi bidiu bina bibia. Di me ki ri sa na?" ¹⁸ Yeri a ke sue'g na buangsa. Ñog naa: "Me ki sil bu binuma me nzi ba'gle ba'gle bidiu, tsina me ki luang bi bi bua'g bal ywa. Ywa me ki ba'gle bidiu bina bibia na bisa bia'gnga me bir. ¹⁹ Vu ywa, tsina ri me ki lee melepfuo nakinaa: 'O sindi yang, ywe bir bikula tang mimbvü bvubvu.

Wara, di'g, ñula, hea susa."»

²⁰ Yeri Nzambi ñog wa'g lee ñe nakinaa: "O ywe akipi'g, bvul gina mere ri, ywe ki yu. Di, bisa ywe nzí ba'gle bina, nze ri ki zig na bie?"» ²¹ Yesus ñog na bo naa: «Mur mbpi mur wuse pfuma pu'g ma ñelepfuo, di kile be pfuma mii ma Nzambi ri, mbpiywue bo ka'g mur riñe fa'gla.»

Kiel nlima pu'g mam minsun

(Mts 6:25-34)

²² Yeri Yesus lee bogig bó naa: «Sariye me lee bi nakinaa, bia'g dig ngka kiel minlima bvuo pu'g bits'i'g bin, pu'g ma gi dig sa bi ki di, ka ya'g naa sa bi ki buar. ²³ Tsi'g yi na mala bal bidiu, ñul ñog yi na mala bal bisa bi buar. ²⁴ Pong ngka dig bimbwang. Bia'g be le bidiu. To wuse bidiu, bia'g wuse le bie. Bia'g be le na numa ba'gle bidiu. Di, giama be ndzina, Nzambi dilgu bie. Di, bi limbo mere naa bi yi na mala bal binuen? ²⁵ Nze luanga gin miñamla mi yí nambvul kuala to duo vur na vur mafu ma tsi'g mó ri? ²⁶ Di, ka bi kar sa mam matuagaa mbpi, pu'g gi bi kiel minlima bvuo pu'g ma mam ma'gnga? ²⁷ Diga

ngka mbpi biflawa bi lunga dzie'g ritu. Bia'g gianda le. To tsang, bia'g limbo le tsang. Di me lee bi naa, to Salmon, giama be pua'g pfuma yiyia ñe mi mbe na ye, ñe mi mpongble buar mbpoti bibiang yiga na biflawa biywema.²⁸ Bopiere bo yí dzie'g ritu bo yi naa, fa'gla fa'gla, bo ki bo vuse sie'g ri. Di kuma bo Nzambi buargu mbpi, ngkua'gsa na bi? Mbva'gla nwun ke balee yangsa.²⁹ O bi, bia'g dig ke ka'g gia sa di, ka ya'g na sa ñul. Bia'g dig be na biba minlima ri.³⁰ Nagi, mam maywema momea, bur ba'g limbo le Nzambi, bo bo gia mo koo sue'g na sue'g. Di biog, Nzambi ñe mur yi Song nwun, a limbo na bi ywua na be na mam rimo.³¹ Taara ngka gia mam ma dig ka'g yi bvuo, tsina ri ñe ki bi kuala mam ma'gnga momea.

³² «O mua dzang bindtuombo yang, bia'g dig ngka pfunde. Nagi, Nzambi song nwun ñina mbpa naa ñe la'g bi biñenge bi mam ma ka'g yé.

Ba'gle pfuma bo Nzambi (Mts 6:19-21)

³³ «Sa bi bir, sila ngka ye giogsi. Mon bi buama tsina, la'g ngka ñe bosal bo ngkuong.

Wúsa ngka pfuma ya'g ñama le. Ba'gla ngka pfuma gin bo Nzambi, wu bo ye ka'gle ñama. Bodziu ba'g be le nambvul ke dzio ye wu. To boso'g, ba'g be le nambvul ke ñamgu ye wu.³⁴ Nagi, numa pfuma ye yi, ywa ya'g bo nlima nwo ki be.

Dzi bikil ri

³⁵ «Dzi'g ngka pil ñenywua na mbpoti nwun bisál. To malambo min, dzhilga ngka mo mbera.³⁶ Bopfuri bondzinii bo yi naa, to masa nwoo giama ke tsinde ba, bo dzi ndtuna. Ndtuna ñina, bo dzi ñe pe naa, vu masa nwoo ki vu tsinde, lina ñe bvungu mbe, ba'g dzii ñe nwo tenate.³⁷ Mbpogu na bopfuri masa nwoo ki kue nagima lin ñe ki fula. Me lee bi pue'gpue'g naa, masa nwoo bo ki wa'g buar mbpoti nwó bisal, tsina ñe dzil bopfuriri boywema si, a'g sii bo bidiu.³⁸ To ñe ke pan titima bvul ka ya'g naa magiemgiem ma mana, mbpogu na bopfuri ribo ka masa kue bo nagima.

³⁹ «Limba ngka naa, ka memer ndtoo mbe a nzie'g limbo wula ndziu ki fula, ki ñe dzi ndtuna pe naa bo ba'g ki bu ñe ndtoo.⁴⁰ Biog ya'g, dzi'g

ngka nkumsa, nagi Mua ma Mur ki pan masga.»

Ngiendili yi tsiriri
(Mts 24:45-51)

⁴¹ Wa ri Pier nung bang, ñog na Yesus naa: «O Ntsi! Kanda gina dig nze, na koo vi sa, di na bur bobe?» ⁴² Yeri Ntsi ñog biangsa ñe nakinaa: «Mba'gle pfuma yi tsiriri ñe bie'g ya'g na bikil, ñe bo masa ki tel mbpi mpang, ndtang a'g le bur bidiu wula ri. ⁴³ Mbpogu na mpfuu riñe, ka masa nwó kue ñe nzie'g gianda mbpiywue. ⁴⁴ Me lee bi pue'gpue'g naa masa ki tel ñe mpang ma pfuma yé yiyia. ⁴⁵ Di, ka mpfuu riñe wa'g lee nlima nwó ritu naa: "Masa nwang yi le lii pan." Tsina ñe taare a'g bvie bogiendili ba'gnga, a'g di bidiu, a'g ñul, fa'gla fa'gla, a'g pia mañue'g. ⁴⁶ Ngiendili riñe, masa nwó ki pan duo na wula a'g bva'gla le. Sa masa ki sa tsina yi naa, a ki ñe ponsi, ponsi ñe mbpi bo ponsi bur ba'g be le tsiriri. ⁴⁷ Ngiendili kí be naa, ñe nzie'g limbo nwuma ma masa nwó, di wa'g ri be kile kumsa tosa, kile sa mbpi masa nwó wum, ngiendili riñe ki bvil bvubvu. ⁴⁸ Di, ngiendili ñog ki be kile limbo nwuma

ma masa nwó, tsina ñe ke sa mbvinda'g ndzinii, ngiendili riñe ka'gle balee bvil. Mur bo nzí le mam bvubvu, ñe ya'g bo ki dzii bvubvu.»

**Mangkoo ma seega pu'g
ma Yesus**
(Mts 10:34-36)

⁴⁹ «Me nzie'g miag sie'g si ñina ri, ka me na me, ki ye mbue leg. ⁵⁰ Me ywua na buama mbvua, me nzii zangle na kakaka na lab riye seega. ⁵¹ Bia'g dig buangsa naa me nzie'g kie wuwel pe o si. Di me lee bi naa, bur bo ki be kile gyugla bo na bo. ⁵² Taare dziiri ye ki be naa, lin bur botan bo ki be bo dzil ndtoo mvur ri, bo ka'gle be tsiung. Bur bolal bo ki be kile be tsiung na boba ba'gnga, bur boba boywema bog ya'g kile be tsiung na bolal mataara. ⁵³ Song ki be kile be tsiung na yuande yé, yuande yé riye yog ya'g kile be tsiung na song. Nung ki be kile be tsiung na sie yé, sie yé riye yog ya'g kile be tsiung na ñung. Mbpamli ki be kile be tsiung na mbuom nwó, mbuom nwó rinwo nwog ya'g kile be tsiung na mbpamli.»

Limbo pial mam

(Mts 16:2-3)

⁵⁴ Yeri Yesus ke sue'g na lee mbpiambo bur mi mbe tsina naa: «Lin bi ñina mbpa'g pama pee pel duo dzima, bi ki tenate naa: "Mbvuó ki nuo". Mbvuó fa'gla ya'g a'g nuo. ⁵⁵ Lin mpebe lang, vu nlambo ntsie, bi lee naa: "Zíe ki pana". Zíe fa'gla ya'g na pana. ⁵⁶ O bi bur magyuerara bana, lin bi dig si na bvuo, bi limbo mbpi duo ki be. Di me kam pu'g gi bi yi kile limbo sa mam ma seega dziiri ma wum lee.»

Kumbo na nsiang nwo

(Mts 5:25-26)

⁵⁷ «Pu'g gi bi kar pial pe limbo sa yi tsiriri? ⁵⁸ Ka mur somli ywe, bina ñe sangsa ri luanga pe ke mbpua-malab, taara kumbo na ñe nte bia'g pongle lii pan wu. Ndzina nzul, ñe ki ke na ywe bo ntsie'g-malab. Tsina ntsie'g-malab ñog lee bosogie na bo bi'g ywe. Bi bosogie bo bi ywe, tsina bo nung ywe, ke pire ywe ndtoo-minkuma. ⁵⁹ Me lee ywe ye naa, ywe ka'gle vu nkuma nwong ka ywa'g pongle lii sil puang sa mbpi sa ywe mbaga o bir na ywe puang.»

**Ka bia'g vu le tsi'g
mimbiu ri, bi ki sil yu**

13 ¹ Pil mvur na mvur riñe, bur mi ntii ke lee Yesus lab dig bur bo Galile Pilat mi nsil gyu. Pilat gyu bo wa bo nzie'g le Nzambi mapfun'ga. Lin ñe ngyu ma bo, yeri matsie moo mi nsil sangsa na mo biyimbi bio bo mi nzi le mbpi mapfun'ga. ² Ki Yesus a'g biangsa bo nakinaa: «Bi buangsa ri naa bur boywema mi nyu ka'g sywui riye napu'g naa bo mi mbalee be bosal mimbiu luanga bur bo Galile?

³ Kile be. Di me lee bi naa ka bia'g zirga le minlima na vu mimbiu min ri, bibia bi ki sil yu ka'g sywui bur boywema mi nyu naywue.

⁴ «Hea to bur wum na lombi mi nsil yu, bur mura'g ndtoo mi nkyu bvuo Siloe; bi bva'gla ri naa bo mi mbalee be na makyu luanga bur bo Yeruzalem bobea? ⁵ Kile be. Me ke sue'g na lee bi naa ka bia'g zirga le minlima na vu mimbiu min ri, bibia bi ki sil yu ka'g sywui bur boywema mi nyu naywue.»

Fu'g bvumbvum yi kile le bibvuma

⁶Pfie ma tsina, ki Yesus a'g sa bo kanda nakinaa: «Fu'g bvumbvum mi mbe ngkie ma mur ndzinii ri. Tii memer ngkie tii ke gia bibvuma fu'g bvumbvum riye ri, ñe wa'g ke kue naa li ya'g be le na to bvuma. ⁷Yeri ñe gio ngiendili nwó, ñog na ñe naa: "Diga, ye mua dol mimbvu minlal me nzii nzi gia gia bibvuma li gina ri, di me kile kue to bvuma vur na vur. Yeri, kyuela ye, ye di si wa nziinzii." ⁸Di ngiendili ñog na ñe naa: "O masa, bong na ye dzisoo mbvu wuna ri. Me sil ye pong pa'g mangkiamba, tsina me ki ye sil yamle na mate ma pfun. ⁹Kien ndzinii mafu ma'g nzi, ye ki bvuma. Di ndzina nzul, ywe kyuele mere ri ye."»

Yesus gyuma mura duo sabat

¹⁰Duo sabat ndzinii, Yesus mi mbe a nzie'g gigsi ndtoo magia'gle boyuden ndzinii ri. ¹¹Mura ndzinii mi mbe tsina, sindi bio bie'g ñe ñul ri. Sindи bio gina mi nsa naa ñe dzi'g na giama ñul ri tang mimbvum na lombi, a mbue sa

baloo, kile be nambvul numa kuoga. ¹²Ñina Yesus mi ñina ñe, ko ñe gio ñe, ñog na ñe naa: «O mura, ywa'g tara le na, ywe mua mbpambpa.» ¹³Yeri Yesus kal ñe mabuo ñul ri. Tenate, ko mura kuoga, a'g bhumle ya'g Nzambi. ¹⁴Di, ntio sue'g ma ndtoo magia'gle riñe a'g wa'g dziga na Yesus, tuom naa Yesus nyel ma gyuma mur duo sabat. Ñog na mbpiambo bur mi mbe tsina naa: «Bur bo ywua na gianda mafu ntuo pe sondo, mafu rimo ri bi ywua na nzi gyumaa mabee min, ka'gle ri duo sabat.» ¹⁵Ntsi ñog na ñe naa: «O bi bur magyuerara, nze luanga gin yi ña'g be naa, ñe bie'g na ñaga ka giakas, tsina ñe be kile tsii ye, pe ke ñulgú ye madzio nandtang naa duo yi duo sabat?» ¹⁶Mura ñina yi mua ma Abraham, Satan ndzilgu ñe mangkara ri tang mimbvum na lombi. Ñe yala ri na kurga duo sabat?» ¹⁷Lin ñe nlee ma ndzina, bur bobeia mi mbe ñe ngkam mianikee mi nyar, mbpiambo bur ñog nzie'g suse napu'g bikikiang bi mam Yesus mi nsa nsa.

**Gi pang ma Nzambi giga
na ye?**
(Mts 13:31-33; Mrk 4:30-32)

¹⁸ Yeri Yesus ki naa: «Gi mere pang ma Nzambi giga na ye, me kuga mere na yie'g ye na ka'g sa rinze?» ¹⁹ Ñog naa: «Pang ma Nzambi giga na mua dzii mbpongo mur ke be ngkie nwó ri, mbpongo riye ya'g poa, tsina ye ke fa'gla na zirga li. Ywog naa li gina, binuen bi pan ri, bia'g luang mo'g minloo mié ri.»

²⁰ Yeri a dzii na tsia nakinaa: «Me yi mere ma'g yie'g pang ma Nzambi na ka'g sa rinze?»

²¹ Ñog naa: «Pang ma Nzambi giga yis mura kie pua'g farin ri, a'g bvie'g, farin ya'g sil wase.»

**Nze ki buama tsi'g
mbeembee?**
(Mts 7:13-14, 21-23)

²² Yesus mi nke Yeruzalem a nzie'g ka'g gigsi bur bitison bitison, makuar makuar. ²³ Yeri mur ndzinii dzii ñe naa: «O

Ntsi, e giga naa búr bo ki buama tsi'g mbeembee bo ka'gle bvü ngkaa?» Yeri Yesus ñog lee bur mi mbe ywa naa:

²⁴ «Sa'g ngka mbvul pe nii pee mbé yi napfinapfina. Nagi me

lee bi naa, bur bvubvu bo ki gia na bo nia, di bo ka'gle be nambvul nii ri.

²⁵ «Lina memer ndtoo ki dzioga na ke pire mbe, zig bi ki zig den, bi ki taare bia'g bvungu mbe nakinaa: "O Ntsi, bong vi dzii mbe". Di, ñog ki biangsa bi nakinaa: "Ma'g limbo le bi." ²⁶ Tsina ri bi ki ñe lee naa: "Bo vi mi ndi na ñul luanga na ywe. Hea, ywe mi ngigsi ya'g bo vi ye." ²⁷ Di, ñog ki na bi lee naa: "Ma'g limbo le bi, bi bosal bo bio bobea, vu'g ngka me mii ri." ²⁸ Ywa bi ki bulga na mayu. Bi ki pfo'gle magie na mañana lin bi ki ñina Abraham, Izak, Yakob, na bopag-malab bobea pee ka'g ma Nzambi, di yog bie'g naa bi mvuseo den. ²⁹ Búr bo ki vu binuma binuma, bo ki buama bidzi ka'g yi bvuo pe di. ³⁰ Tsina bur bondzinii luanga bur mafa'gla bo ki be bur mataara, bur mataara bondzinii ke ri wa'g be bur mafa'gla.»

**Yeruzalem zinde e yi
bopag-malab, e yi
minluma mi vu bo
Nzambi**

³¹ Tenate ywa, ko bofarizien bondzinii sii pfuna na Yesus,

bog na ñe naa: «Bong taare vu wa, nagi Erod wum ywe gyu.»

³² Yeri ñog biangsa bo nakinaa: «Kanda ngka lee mur magyuerara nywue naa: "Me váng bisindi bi bio na gyuma bur dol na namana, duo nlal bo me ki sil sa me nzii sa. ³³ Di me ywua na suasele kien yang dol, namana na gui namana, nagi mpag-malab ywua na yu Yeruzalem, ka'gle tumbo fii ri."

³⁴ «O bur bo Yeruzalem, bur bo Yeruzalem. Bi gyu bopag-malab, hea bur Nzambi lumle bi, bi vuse bo makue'g, mbpiywue bi sil bo gyu. Me mi ndzile bi wum suala mbpi agial pfuo suala buang bó mapaba mó risi, di bi kile ye wum.

³⁵ Sariye Nzambi ka'gle na nung ngkoo na numa bi dzil naywue. Me lee bi naa bi ka'gle na me ñina nakepan duo bi ki lee naa: "Mintuomintuo na mur nzi pu'g dzina ma Ntsi."»

Yesus gyuma mur duo sabat

14 ¹ Duo sabat ndzinii, ki Yesus a'g nii ndtoo ma mpang bofarizien ndzinii pe ke

di. Bur mi mbe tsina bog, bo mbue ñe fuma mii ñul ri. ² Mur ndzii mi mbe ya'g tsina a nzie'g tara, bee nsil ma ñe wasgu ñul. ³ Ko Yesus nung bang, ñog na bofarizien, hea na boliole mambpinda naa: «O mbpinda mvii, na naa a mia'gle naa bo gyuma mur duo sabat, di na naa a tsilgu ye?» ⁴ Ko bo dzi tsitsil, kile biangsa tosa. Yeri Yesus kal mur bee ñina mbuo ñul ri, ko ñe be mbpambpa, yeri Yesus gir ñe ke. ⁵ Ki a'g ki bo naa: «Nze luanga gin yi a'g be naa, ka mua nwó, ka ya'g naa ñaga yé kyu bi ri duo sabat, tsina ñe be kile vul ye napu'g sabat?» ⁶ Di bog mi mpongle kuga na biangsa tsia ñina.

Pee dzi mafa'gla

⁷ Bur bo mi mbuale ba'g fang ri ke dzi bidzi bo ba'gle pu'g bogiong madzile. Lin Yesus ñina ma lab gina, ñog na bo naa: ⁸ «Ka mur boale ywe tsinde ba, ywa'g dig taare fang ke dzi pee dzi mataara. Nagi, ywa'g limbo le ka bo mbuale mur yi bo ngiong madzile bal ywe. ⁹ Tsina mur nzi boale bibia boba nzi ywe wa'g vul dzi ri, ñog na ywe naa: "La'g mur ñina dzi". Tii o ki tii tsina

pe ke dzi pee dzi mafa'gla, ywe
ki be o mbil ma na suen.¹⁰ Di
lin bo ki ywe boale boale,
taara ke dzi dzi pee dzi
mafa'gla. E yi mbpa naa lin
mur nzi ywe boale ke pan, ñe
bo lea ywe naa: "O suo nwang,
nzie'g ke dzi numa yi na mala
bal wa." O Ywa, ye ki ywe le
bvúma mii ma bur bo dzil tebli
na ywe ri.¹¹ Nagi, mur mbpi
mur bindele ñelepfuo, bo ki sil
ñe si. Mur ñog sil ñelepfuo si,
ñe bo ki bindele bvuo.»

Boale bur biñam

¹² Vu ywa, ki Yesus a'g lee
mur mi mboale ñe naa: «Lin
ywe sa dina, e yi tuelfu, e yi
kuguywua, ywa'g dig boale
bosuo bo, ka bomiung bo, ka
bur bo ndtoo bur nwo, ka ya'g
naa bopfuma bo bur bo dzil
bebee na ywe. Nagi bog ya'g
bo ki ywe boale duo ndzinii,
bo nig ri ywe mbpa ywe nzi bo
sa. ¹³ Di lin ywe sa dina, boala
bur biñam, bur bo bir giama
mañul ri, bur bo tiang maku,
boala mindzim. ¹⁴ Ndzina bo ki
be mbpa pu'g ye, nagi bo
kag'le be nambvul nig ywe
mbpa ywe nzi bo sa. Ywa bo
ywe ki buama miana lin bur
mi nyu bo bie'g tsiriri bo ki
peega.»

¹⁸ «Bur mi nywua na nzi tsinde, yeri bobeia bo wa'g taare, ba'g dzii minkiera. Mur mataara ñog naa: "Ma'g luang giaga ngkie, me ywua na ke dig ngkie riñe, bong mere me kiere." ¹⁹ Mur nwa'gnga ñog naa: "Ma'g luang giaga wum biñaga, me ywua na ke bie kie'g pe ñina mbpi bi gianda. Kiera me." ²⁰ Mur nwa'gnga ñog naa: "Ma'g luang sil bana, sariye ma'g be le nambvul nzi."

²¹ «Yeri ngiendili masa mi
nluma ñina nie'g, ko a sil lee
masa nwó mbpiangsa ñenywua
bo mi nle ñe nanywue. Ko

memer ndtoo dziga, ñog na ngiendili naa: "Mbpi ye mua ndzina, kuiga ke mimpagu mimpagu, den na den, o nzie'g me na bur biñam, bur bo bir giama mañul ri, mindzim, hea na bur bo tiang maku." ²²Ko ngiendili nie'g, ñog na masa naa: "O Masa, vi nsil ma sa mbpi ywe nzi lee, di bidzi bia'gnga bi yi na wuwul." ²³Masa ñog na ngiendili nwó ñina naa: "Kanda manzi manzi, mangkie mangkie. Bur bobeia ywe ki kue wu, ñimla bo na bo nzie'g nii, ndtang ndtoo nwang ba'g nlunda. ²⁴Nagi me lee bi ye naa, to mur mvur luanga bur me nzi taare boale ka'gle kie'gle bidiu bi tsinde yang."»

**Gir mam momea pee leble
Yesus
(Mts 10:37-38)**

²⁵ Yesus mi mbe luanga na mbpiambo bur. Yeri ñe zirga pee bo mi mbe, ñog na bo naa: ²⁶ «Ka mur nzi bo me ñe be ri kile me kyual bal kyual ñe kyual song bana ñung. Bal kyual ñe kyual e yi mura nwó, e yi buang bó, e yi bomiung bó, e yi bokalee. Ñe be ri kile me kyual bal kyual ñe kyual tsi'g yé mere, mur riñe a'g be le nambvul be ngig nwang.

²⁷ Hea mur mbpi mur a'g bab le kros nwó na leble me, mur riñe a'g be le nambvul be ngig nwang.

²⁸ «Nze luanga gin yi nambvul be naa ka ñe wum luang mura'g ndtoo, ñe be ri kile taare dzi si na dig tang ye ki ñe dzii pe suasele bilungu ribie? ²⁹O pe naa a'g dig taare nkywuer ndtoo, di a wa'g ri be kile be nambvul sil bilungu. Bur bobeia bo ki ñina ka'g nsea rinwo bo ki taare ba'g kyua'gle ñe ³⁰nakinaa: "Mur ñina mi ntaare bilungu, di kile wa'g be nambvul sil bie."

³¹ «Ka pfuma ndzinii wum ke vumla na pfuma nwa'gnga, bo a ki taare dzi si na dungee, pe limbo ka na wum botogin bosogie a bir, ñe kuga na ke vumla na mur ñog bir bosogie botogin mawum maba. ³²Di ka ñe mbe ma kile be nambvul riñe, nte mpang nwa'gnga yi na gigia, a bong ri luma bur naa bo kanda kuendi mbpogu.

³³ «Yeri limba ngka naa, mur mbpi mur luanga gin ka'gle be kile gir sa mbpi sa ñe bir, mur riñe ka'gle be nambvul be ngig nwang.

Makimbo ma nsil ma ñama (Mts 5:13; Mrk 9:50)

³⁴ «Makimbo ma yi mere mbpa. Dikoo ka makimbo ma sil dzimle nzam nwoo, gi bo yi nambvul sa pe nig mo nzam riñe? ³⁵ Makimbo maywema ma'g be le nambvul be na na mala mandzinii. Ba'g be le nambvul biala na mo mbpi mate, to mbpi mate ma pfun. Bo vuse mo den. Mur mbpi mur bir maluo pe gyue'g, a gyuga.»

15 ¹Bonung bo toy na
bosal mimbiu bea mi
nke nke bo Yesus pe gyue'gle
ñe. ²Bofarizien na boliole
mambpinda ba'g ti Yesus si
nakinaa: «Mur ñina kumbo
buama bosal bo bio, a di mere
ya'g sangsang na bo.»

³Yeri Yesus kyu bo kanda,
ñog na bo naa: ⁴«Nze luanga
gin yi nambvul be naa, ka ñe
bir bueya bindtuombo, vur ma
tsina dzim ri. Mur riñe be ri
kile zie'g bindtuombo mawum
rebvua na rebvua bilebopfuo,
pe ke ka'g gia vur nzi dzim,

nakepan lin ñe suambo ye?
⁵ Lin ñe nsuambo ma ye, bo ñe
kal ye mabia'g ri na masusi,
tsina ñe nie'g ndtoo. ⁶ Nie'g ñe
nie'g ndtoo, ke ri suala e yi
bosuo bo, e yi bur bo yi ñe
napfuna, na ki bo naa: "I nsusa
ngka. Nagi me nsuambo ma
ndtuombo yang nzi dzim."
⁷ Ndtimbi riñe yi pe lee bi naa,
masusi ma ki be ka'g yi bvuo
pu'g ma nsal mimbiu mvur na
mvur zirga nlima na vu tsi'g
mimbiu yé ri, bal masusi ma yi
pu'g botsiriri bo bur mawum
rebvua na rebvua bo ñina naa
ya'g dzii le naa bo zirga
minlima na vu mimbiu mio ri.

Kda ma nsiang mon mur mi nie'g suambo

⁸ «Ndtimbi mfii yi naa, mura
ñie yi nambvul be naa ka ñe
bir minsiang mi mon wum,
nsiang mon mvur ma tsina
dzim ri, tsina ñe be kile ber
lambo, a'g wamle ndtoo, a'g
numa ke ka'g gia nakepan lin
ñe suambo nwo? ⁹Hea lin ñe
nsuambo ma nwo, bo a gio e yi
bosuo bo, e yi bur bo yi ñe
napfuna, na ki bo naa: "I nsusa
ngka. Nagi, me nsuambo ma
nsiang mon nwang nzi dzim"?

¹⁰ Yigu'g vur riye me lee bi naa,
o ndzina boengel bo Nzambi

bo yi na masusi lin nsal
mimbiu mvur na mvur zirga
nlima na yu mimbiu mié ri.»

Kda ma ndtuombo mur mi nie'g suambo

¹¹ Yeri Yesus sa na bo kanda
fii, ñog na bo naa: «Mur
ndzinii mi mbe na buang
bunung boba. ¹² Ni ndtemii ñog
na song naa: “O Ta, La’g me
ngkoo nwang pfuma.” Ki song
a’g nung ngkoo nwó pfuma, le
ñe.

¹³ «Buang mafu ke lang mbpi, ko munung nung pfuma yé, ke gigia, nlambo mfii ri. Ke pan wu, a'g sil ñamgu pfuma na tsi'g mbvule. ¹⁴ Lin ñe nsil ma ñamgu pfuma yiyia, ko biala nza bvil nlambo rinwo ri, a mua wa magile ri. ¹⁵ Yeri ñe tii, ke be ngiendili ma mur ndzinii nlambo rinwo ri. Ko mur riñe lumle ñe mangkie mó na ñe kanda ba'gle bongku wu. ¹⁶ Ñe mua wa naa, yie na yie di bidiu bongku ribo mi ndi ndi a bir ye, di kile be na mur le ñe bie.

¹⁷ «Lin ñe nie'g ma ñelepfuo
ri na dzii na: "A bvimbi
bogiendili ta bir, sa di ya'g gia
le bo, di mog nzii yu na nza
wa,¹⁸ Nog naa: Me pong nie'g
bo ta, me ki ñe lee naa; O ta,

me nsa mbiu mii ma Nzambi
ri, hea me ndzigsi ya'g ywe.
¹⁹Ba'g ywua le na na gio me
mua nwo, di bong me nung
mbpi ngiendili nwo." ²⁰Ko ñe
tii na ke bo song.

«Ñe nzie'g na nzi gigia mbpi, ki song a'g ñina ñe, a'g wa'g na ñe gyug ngkuong. Yeri song tii mpfunde, ke kieloo ñe tsium ri, a'g vuba na ñe.²¹ Mua ñog na song naa: "O ta, me nsa mbiu mii ma Nzambi ri, hea me ndzigsi ya'g ywe, ba'g ywua le na na gio me mua nwo."²² Di yeri song ñog lee bogiendili bó naa: "Kuiga ngka nzi na ndtele balee ñung, buarga ngka ya'g ñe londo zina ri, hea bi buarga ñe bikunda maku ri.²³ Nzie'g ngka na tuanga ñaga balee be mbvumbvur, gyu'g ngka ye, vi pong ngka di, na suse.²⁴ Nagi mua nwang ñina mi nyu, di ñe mpeega ma. Ñe mi ndzim, ñe nsuamboo ma." Ki ba'g taare, ba'g suse.

25 «Mam mana, mbuma mua
nwog bie'g na mangkie.
Maniga mó, lin ñe mi nke pan
bebee na ndtoo, a'g gyue'g ri
bigimbi na manzong. 26 Yeri a
gio ngiendili ndzinii pe dzii ñe
sa nzii langa. 27 Ngiendili ñög

na ñe naa: "A miung nwo mpan ñe bie'g mbpogu. Yeri suong nzi gyu tuanga ñaga nzi balee be be mbvumbvur pe suse na pana yé." ²⁸ Ko mbuma mua nii bidzié'g ri, a kile na wum nii ndtoo ritu. Yeri song bio den, a'g gia'gle na ñe naa a nia. ²⁹ Munung ñog na song naa: "Diga, ye mua mimbu bvubvu dol me gianda na ywe, me kile ywe kiamsa sa maluo. Di naduo, ywa'g pongle me le to mua too pe naa vina bosuo bang vi susa. ³⁰ Dikoo lin mua nwo ñina ñog nzi pan, ñe mur nzi sil ke ñamgu pfuma ye na bosal bo bambee, ñe bo ywe wa'g ke gyu tuanga ñaga nzi balee be be mbvumbvur." ³¹ Yeri song nung bang, ñog na ñe naa: "O mua nwang, a vina ywe vi yi luanga duo mbpi duo, hea sa mbpi sa yi giang, ye yi gyuo. ³² Di bo ye nzi dzii naa vi susa na ture. Napu'g naa miung nwo ñina mbe ñe nyu ma, yeri ñe mpeega ma. Ñe mi ndzim, yeri ñe nsuamboo ma."»

Ngiendili mi nkiloo nkiloo

16 ¹Yeri Yesus kyu bogig bó kanda nakinaa:
«Pfuma mur ndzinii mi mbe a

bie'g na mur mi ntaare ntaare ñe pfuma yé. Ko bo ke somli ntaare pfuma riñe bo pfuma mur nakinaa ñe nsil ma ñamgu ñe pfuma. ²Yeri masa nwó gio ñe, ñog na ñe naa: "Gi me gyue'g bo lee naa ywe nzi sa gina? Di sa'g ri me sitok ma pfuma yang, nagi ywa'g be le na nambvul ke sue'g na taare pfuma yang." ³Yeri ntaare pfuma taare, a'g buangsa nlima nwó ritu, ñog naa: "Lin masa nwang nzii me vul bisal gina, me ki ri sa na? Mog bo yi wa, kile be nambvul be bidiu luanga ba, me ya'g bo gyue'g suen pee gyuamla." ⁴Yeri a fa'gla na lee naa: "Me nlimbo ma mbpi me ki sa lin me ki vu dzi gina, pe naa bur ba'g yuanga me buama mandtoo moo." ⁵Yeri ñe boale mur mbpi mur mi mbe masa nwó na mbpula. Ñog na mur mataara naa: "Ywe bir masa nwang tang nia?" ⁶Mur ñog naa: "Me bir ñe bueya bopundi mavure." Ntaare pfuma ñog naa: "Piaga ywe mi nseani pe mama mbpula ye be. Dzi'g si, kuiga tsile naa mbpula ye yi bopundi mavure mawum matan." ⁷Yeri ñe dzii mur nwa'gnga naa: "Ywog, mbpula

ye yog yi tangnia?” Ñog na ñe naa: “Bueya mimpfura mimpur.” Ntaare pfuma ñog naa: “Piaga ywe mi nseani pe mama mbpula bo gina. Nunga ye, ywe tsila naa mbpula ye mi mbe mimpfura mawum lombi.”

⁸ «Yeri memer pfuma mi nsie’g nyangle ntaare pfuma, napu’g naa ñe mi mbe na bikil nsea mam nwó ri. Bur bo si ñina bo yi na bikil nsea mam nwoo bo na bo ri, bal buang bo bee.

**Tomur a’g be le nambvul
be: Bvumle Nzambi,
bvumle mon**

⁹ «Sariye me lee bi naa, Pfuma yi sa magyuerara pue’gpue’g. Di, biala ngka na pfuma gin pe sa bisuo si ñina ri. Ndtang lin bi ki be kile na be na pfuma, bosuo bin ribo ba’g buama bi pee mandtoo moo ma yi mbeembee ri.

¹⁰ «Mur yí tsiriri mam ma tuagaa ri, a ki ya’g be tsiriri mam ma nenii ri. Hea ñi ñog sa magyuerara mam matuagaa ri, ñe ki ya’g sa magyuerara bura’g bo mam ri. ¹¹ Sariye bo, ka pfuma ri bo mbe ma kile be mabvo’g, pfuma ye mur yi sa magyuerara, nze ñog ki bi le

pue’gpue’g pfuma naa bi taara ñe ye? ¹² Hea ka bi mbe ma kile limbo taare sa ngka, nze ki bi le sa yi gin?

¹³ «Mfpuuri ndzinii a’g be le nambvul gianda na bomasa boba. Ye ki be naa, ñe ki zinde mvur, kyual ri nwa’gnga; ka naa ñe ki na’gra na mvur, di wa’g ri bianda nwa’gnga. Bia’g be le nambvul be naa: Sa Nzambi sal, sa ya’g mon sal kien vur na vur.»

**Mam ma’gnga Yesus mi
nlee**

(*Mts 11:12-13; 5:31-32; Mrk 10:11-12*)

¹⁴ Bofarizien mi nkyual nkyual mon. Lin bo ngyue’g ma mam mana momea, ba’g wa’g liang Yesus. ¹⁵ Yesus ñog na bo naa: «O bi, bi liole tsiriri nwun mii ma bur ri, di Nzambi ñog limbo minlima min. Nagi sa yi mura’g sa mii ma bur ri, Nzambi ñog ñina naa ye yi bio.

¹⁶ «Mbpinda ma Mozes na bopag-malab mi mbe nakepan pil ma Zang. Taare tsina, bo nzii bum bur kunda’g puo ma Pang ma Nzambi. Hea, mur mbpi mur sa mbvul pe ke nii tsina. ¹⁷ E yi bvugbvu naa bvuo na si bo langa, bal ñung naa bo vula tuen vur yi mbpinda ri.

¹⁸ Mur mbpi mur váng mura nwó tsina ñe ba mura mfii sa nam. Hea mur ba mura mur mfii nzi váng ñog sa ya'g nam.»

Pfuma mur bana Lazar

¹⁹ «Mur ndzinii mi mbe pfuma mur. Ñe mi mbuar mbuar mbpoti abiibii mi ndia ndia. Duo mbpi duo ñe mi nsa nsa dina.

²⁰ Nzunzue mur dzina naa Lazar ñog bu'g mbe ma pfuma mur ñina risi, ñul bie'g ñe buara buara na mímpfuo.

²¹ Yie na yie di di mambvul bidiu mi nkyu nkyu vu tebli ma pfuma mur ñina ri, Lazar bie'g na ye. Di bombpi bog mi nwa'g ñe nzi ñie ñie mímpfuo.

²² «Yeri nzunzue mur yu. Ko boengel bab ñe, ke na ñe bo Abraham. Ki pfuma mur ñina ñog a'g yu ya'g, ko bo dil ñe.

²³ O wu gienong, ñe mi mbe pfuga nenii ri. Ka a bindele mii, a'g ñina Abraham gigia mbpi pee, Lazar ñog bie'g ñe ngkiamba.

²⁴ Pfuma mur a'g luangla: "O Ta Abraham, bong me gyug ngkuong. Bong luma Lazar bvua masuaga ma zina yé madzio ri, pe nzi me welgu gim. Nagi, me pfuga bvubvu sie'g gina ritu." ²⁵ Yeri Abraham ñog biangsa ñe

nakinaa: "O mua nwang. Bo ywe buangsa naa ywe mi mbuama mintam tsi'g ye ri, di Lazar ñog nzie'g pfuga? Di wa dziiri nlima nwo ma ñe, ywog nzii pfuga. ²⁶ Sa fii yi naa: Pa'gla vina bo bi, mura'g mpial yi titima mvii. E sa naa bur bo ba'g kile be nambvul lang vu wa na ke wu, ka naa mur vu vu na ndtang nzi oka."

²⁷ «Pfuma mur ñog naa: "Di me gia'gle ywe o ta, naa ywe bong luma Lazar ndtoo ma ta,

²⁸ nagi me bir bomiung botan.

Ñe kanda bo kilgu pe naa bog ba'g dig ya'g me nzi kue numa bo pfugee bur wa gina."

²⁹ Abraham ñog na ñe naa: "Bo

bir Mozes na bopag-malab. Bo

sa'g bo magyue'g." ³⁰ Pfuma mur ñog naa: "Nzul, o ta

Abraham. Ka mur vu pe o boyul bo ke lee bo ye, bo ki zirga minlima."

³¹ Ko Abraham ñog biangsa ñe nakinaa: "Ka bo mbe ma kile gyue'g Mozes na bopag-malab, to mur giama peega vu boyul, bo ka'gle mia'gle."»

Yesus lio bogig bó
(Mts 18:6-7, 21-22; Mrk 9:42)

17 ¹ Yesus ñog na bogig bo naa: «Mam ma sa naa bur bo kyu'g mbiu ri mo ka'gle be kile be. Di, ngkuong na mur ki sa naa mur suo kyu'g mbiu ri. ²E yi na mala naa bo tsangla ka'g mur riñe mura'g kue'g tsiung ri, tsina bo ke ñe vuse mang ritu, bal ñung naa ñe kyuela to giel mua vur luanga gina mbiu ri. ³Dzi'g ngka ri bikil ri. Ka miung nwo mur sa ywe bio, kiangla ñe bio riye. Ka ñe zirga nlima, ywe kiere ri ñe. ⁴Ka pe duo, ñe sa ywe bio bikien embpueri, tsina ñe nzi ywe gyuambo minkiera bikien embpueri, na ki ywe naa: “Me dzii minkiera na bio me nzi sa.” Ywa'g kiere ñe.»

Mbva'gla

⁵ Yeri bogig bo ki Ntsi naa: «Bong vi kuala mbva'gla.» ⁶Ntsi ñog na bo naa: «Ka bi bie'g na mbva'gla, to wo giama be tua'gtua'g, ko bi be nambvul ki li tel gina naa: “Pfumga, ywe kanda tio pee mang ritu.” Ko ye sa ya'g bi magyue'g.

Sal ma mpfuuuri

⁷ «Vi pong yie'g naa mur luanga gin bir mpfuuuri nzii ñe sa mabe pee ngkie, ka taare ñe biyimbi. Nze luanga gin kuga na be naa, lin mpfuuuri riñe vu sal, ñog na ñe naa: “Kuiga ke dzi pe tebli, ywe di'g”? ⁸ Me yang naa bang yé ki be naa: “Giamba me sa di, o Kanda tsendi bisa, ywe nzie'g. Ywe ki me be na kuel wa nte me nzii di na ñul. Tsina ywog ki fa'gla di na ñul.” ⁹Masa bir ri naa ñe le mpfuuuri riñe awa na ñe na gianda sal bo nzi ki naa ñe gianda? ¹⁰Biog ya'g, lin bi nsil ma sa sal bo le bi naa bi gianda, ki'g ngka naa: “Vi yi sa koo bogiendili. Sal vi nzi ywua na gianda, ye vi nzi sa naywue.”»

Yesus gyuma mimbel makie wum

¹¹ Mbpi Yesus mi mbe a nzie'g ke Yeruzalem, yeri ñe ke lang pee nlili koo Samari na Galile. ¹²Mania ma kuar ndzinii ri, ko wum mimbel makie mi tii, ke lar na ñe, ¹³Yeri bo tio gigia mbpi pee. Ba'g luangla nakinaa: «O Yesus, o Ntsi, bong vi gyug ngkuong.» ¹⁴Nina Yesus mi

ñina bo, ñog na bo naa: «Kanda ngka bo bopare, bi kanda bo liole mañul.» Bo nzie'g na ke wu mbpi, saga bo mua mbpambpa.¹⁵ Ñina mvur luanga yoo mi ñina naa ñe mua mbpambpa, ko a nie'g bo Yesus, a nzie'g ke ka'g sie'g ñe na bibang ñe mi nlab nlab bvuo ritu.¹⁶ Yeri ñe ke kyu Yesus maku risi. Ko a pfur mbpuom si, a'g le ñe awa. Ndtug mur ñina mi mbe wa, mur Samari.¹⁷ Yeri Yesus dzii tsia nakinaa: «Bur wum bobea ba'g pongle ri be mbpambpa? Di bur rebvua ba'gnga bog bo yi ye?¹⁸ Pfii mur nzi gyua buangsa nzi bvumle Nzambi, ñe yi sa koo ngiong mur ñina ngkaa?»¹⁹ Yesus ñog na ñe naa: «Tioa o kanda, mbva'gla nwo ntsig ma ywe.»

Mapana ma Pang ma

Nzambi

(Mts 24:23-28, 37-41)

²⁰ Bofarizien bog na Yesus naa: «Pil ñie ri Pang ma Nzambi ki pan?» Yeri ñog biangsa bo nakinaa: «Pang ma Nzambi ya'g pan le mbpi sa mur yi nambvul ñina na mii.²¹ Hea, mur ndzinii a'g dig bi lee nakinaa: «Ye bo gina.» Ka

naa: «Ye bo ginii.» Nagi, Pang ma Nzambi yi pa'gla nwun.»

²² Yeri ñe ke sue'g, ñog na bogig naa: «Pil ki be, bi ki wum ñina Mua ma Mur to duo vur na vur, di bi kile kuga na ñina ñe.

²³ «Bo ki bi lee naa: «A ñe bo ñinii, a ñe bo ñina.» Bia'g dig ngka ke wu, bia'g dig mere wamee pe ke wu.²⁴ Mbpi bi ñina nyese ngkal bvuo, bee yé vu mpa'g nwuna ke mpa'g nwunii, duo ma Mua ma Mur ki pan, ndzina ye ki be.²⁵ Di, sue'g naa mam rimo ma seega, ñe ywua na taare pfuga bvubvu, na mia bur nwuna laga ya'g na ñe.

²⁶ «Duo Mua ma Mur ki pan, mam ma ki seega mbpi ye mi mbe pil ma Noa.²⁷ Ye mi mbe tsina naa, bur koo di, koo ñul, koo bana, balgu masie moo, nakepan duo Noa mi nii pfunga yé ritu. Yeri mura'g mbvúo mi ntaare a'g nuo, mbpiung sil ri kuga na si ñenywua, ko ñe sil gyu bur ba'gnga bobea.²⁸ Ka naa, e ki be tsina mbpi ye mi mbe pil ma Lot. Pil riñe ya'g, bur mi mbe koo di, koo ñul, koo giogsi, koo giaga, koo be bidiu, koo sa bilungu.²⁹ Di duo Lot

mi mvu Sodom, Nzambi a'g lumle sie'g hea na mpfundang dzig bur, mbpi sa ki naa mbvúo nzii vu bvuo. Bur ba'gnga bobeal sil ri yu.
³⁰ Ndzina ya'g bo ye ki be duo Mua ma Mur ki pan.

³¹ «Duo riye, mur ki be den, a'g dig fule pe ke nung bisa bie ndtoo ritu. Ni ñog ki be mangkie, a'g dig nie'g pee kuar. ³² Bia'g buangsa ngka ndtande ma mura ma Lot. ³³ Mur ki wum taare tsi'g yé, ñe ki ye dzimle. Ni ñog ki mia'gle dzimle tsi'g yé, ñe ki be na tsi'g. ³⁴ Me lee bi ye naa, bvul riye ri, bur boba bo ki be gyuong vur ri, mur mvur ki nungoo, nwa'gnga ñog za'gra. ³⁵ Bura boba bo ki be luanga, bo nzie'g gianda. Mvur ki nungoo, nwa'gnga ñog za'gra. ³⁶ Bur boba bo ki be ngkie ritu, mvur ki nungoo, nwa'gnga ñog za'gra.»^w

³⁷ Yeri bogig bo nung bang, bog na Yesus naa: «O Ntsi, mam mana ma ki ri seega numa ñie?» Yesus ñog na bo naa: «Numa mbvimbo tsir ki be, tsina ya'g bimbgwang bi ki suala.»

^w 17:36 Pinde gina ya'g be le pua'g bikalar bitulii ri.

Kánda ma mpfuse mura na ntsie'g-malab

18 ¹ Yeri Yesus sa na bo kánda, pe gigsi bo naa bo ywua na sa nana magia'gle, ba'g ywua le na gir nlima bil bo na tia'g. ² Ñog na bo naa: «Ntsie'g-malab mi mbe nlambo ndzinii ri. Ntsie'g-malab ñina bie'g wa, ki gyuango Nzambi, kile sim bur. ³ Mpfuse mura ndzinii nwog bie'g ya'g nlambo mvur na mvur rinwo ri, bana mur ndzinii bo bie'g na malab. Mpfuse mura nwuna nzie'g ke ke bo ntsie'g-malab riñe, ke gia'gle na ñe naa ñe bong tsi'g lab mi mbe pa'gla ma bana mur riñe. ⁴ Ywog naa, ntsie'g-malab mi ndzile dzi kile bisi lab gina. Di, fa'gla fa'gla, ñog naa: “Pue'gpue'g naa ma'g gyuango le Nzambi, ma'g sim le ya'g bur. ⁵ Di, na ndtang tie'gla mpfuse mura nwuna tie'gle me, me bong mere tsi'g lab yé, ndtang a'g dig ke sue'g na nzi bu me nlu.”»

⁶ Sil Ntsi nsil ma tande ndtande gina, yeri a ki tsina naa: «Numa ngka gyue'g sa ntsie'g-malab mi mbe ki be tsiriri ñina lab. ⁷ Di na bi buangsa naa Nzambi ki be kile

biangsa mimpea mié mi gio ñe bvul na muo? Ñe biangsa bo tenate, a'g ka'gle sa naa bo taara zangle. ⁸ Me lee bi ye naa, ñe ki ts'i'g lab yoo mpfunde mpfunde. Di tsia me dzii tsina yi naa: Lin Mua ma Mur ki pan, ñe ki mere na kue bobva'gla pe o si?»

Kanda ma Farizien na nung-toya

⁹ Bur bondzinii mi mbuangsa mbuangsa naa bo yi botsiriri bobur, di bo nzie'g wa'g bianda bur ba'gnga bobe. Yeri Yesus kyu bo kanda fii, ñog na bo naa: ¹⁰ «Bur boba mi nke tempel pe ke sa magia'gle. Mvur bie'g Farizien, nwa'gnga ñog bie'g nung-toya. ¹¹ Ko Farizien tio ntsintsirere, a'g gia'gle nlima nwó ritu nakinaa: “O Nzambi, me le ywe awa na me na be kile be mbpi bur ba'gnga. Bo yi bodziu, bosal bo bio, bosal minam, ma'g be le mbpi nung toya yi wa ñina. ¹² Mog me dzi nza bikien biba pe sondo pe gia'gle, hea me puang ngkoo-wum ma sa yiyia me buama.” ¹³ Nung-toya ñog mi mbe a tel gigia mbpi pee, a kile mere ya'g wum bindele mii bvuo. Ñe mi nwa'g be a nzii bvie mbuo pfuru'g yé ri pe

dzii minkiera nakinaa: “O Nzambi, bong me gyug ngkuong, me yi nsal mimbiu.”»

¹⁴ Yesus ñog na bo naa: «Me lee bi naa, nung-toya ñina mi nie'g ndtoo nwó kue Nzambi nkire ma ñe. Di Farizien ñog mi mpongle kiereo. Nagi mur mbpi mur bindele ñelepfuo bvuo ki siloo si. Ñi ñog sil ñelepfuo si, a ki bindeleo bvuo.»

Ndtimbi ma buangbotua'g (Mts 19:13-15; Mrk 10:13-16)

¹⁵ To bibubue'g bi buang, bur mi nke nke na bie bo Yesus pe naa ñe yá'gla bie. Di, ñina bogig mi ñina ndzina, ba'g wa'g kiangle bur na lab riye.

¹⁶ Yesus ñog a'g gio bur naa bo kanda ñe na buang. Ñog na bogig naa: «Bia'g dig ngka sa ndzina. Gira ngka buangbotua'g bo nzie'g bo me, nagi ka'g ma Nzambi yi pu'g ma bur bo giga bo. ¹⁷ Me lee bi pue'gpue'g naa, ka mur a'g buama le ka'g ma Nzambi mbpi bubue'g mua, mur riñe ka'gle nii ri.»

Pfuma mur na Yesus
(Mts 19:16-30; Mrk 10:17-31)

¹⁸Ki masa boyuden ndzinii a'g bindele tsiung bvuuo, ñog na Yesus naa: «O Kunda'g nliole, gi me ywua na sa pe buama tsi'g mbeembee?» ¹⁹Yeri Yesus ñog dzii ñe nakinaa: «Pu'g gi ywe gio me kunda'g nliole? Koo Nzambi ñelepfuo bo yi mbpa, kile be na mur mfii ndzinii yi mbpa. ²⁰Bo ywe limbo mambpinda? "Ywa'g dig sa nam, ywa'g dig gyu mur, ywa'g dig dzio, ywa'g dig tio ntul yi nakuare, sima suong bana ñung."^x ²¹Yeri mur ñina biangsa nakinaa: «Me taare mambpinda maywema momea, vu ndtem.» ²²Gyue'g Yesus ngyue'g ma ndzina, ñog na ñe naa: «Di, sa vur na vur bo nzii na ywe gia. Nunga sa mbpi sa ywe bir, sila bie giogsi, ywe koa bur biñam mon ywe ki buama tsina. Tsina ri ywe ki buama pfuma pee ka'g yi bvuuo. Ka ywe nsil ma sa mbpi me lee gina, nzie'g ri, ywe lebla me.» ²³Di gyue'g mur ñina mi ngyue'g ndzina, a'g wa'g

gyue'g bvu'g, nagi ñe mi mbe na pfuma kee balee bvu.

²⁴Lin Yesus ñina ma ndzina, ñog naa: «Ye kee balee ngkamla bopfuma bobur naa bo nia ka'g yi bvuuo. ²⁵E yi naa bvugbvu naa kamel langa bvii ndtindtog ri, bal naa pfuma mur nia ka'g yi bvuuo.» ²⁶Bur mi ngyue'g bibang bina. Yeri bo dzii Yesus nakinaa: «Di nze ri yi nambvul buama tsi'g mbeembee?» ²⁷Yesus ñog na bo naa: «To sa giama kar mur, kile be na sa ndzinii kar Nzambi.»

²⁸Yeri Pier nung bang, ñog na Yesus naa: «Viog vi nsil gir pfuma vii pe leble ywe.»

²⁹Yesus ñog na ñe naa: «Me lee bi pue'gpue'g naa, kile be na tomur ki zie'g e yi ndtoo nwó, e yi mura nwó, e yi bomiung bó, e yi bobial bó, e yi buang bó, pu'g ma ka'g ma Nzambi, ³⁰mur riñe be ri kile buama miana mi balee bvu taare dziiri, hea buama ya'g ri tsi'g mbeembee mafu ma'g nzii.»

**Kien nlal Yesus lee naa a
 ki yu di a ki na peega**
(Mts 20:17-19; Mrk 10:32-34)

³¹Yeri Yesus nung bogig bó wum na boba, ñog na bo naa:

^x 18:20 Ekkod 20:12-16; Det 5:16-20

«O dziiri, vi bire ke Yeruzalem. Limba ngka naa mam momea bopag-malab mi mpag leble Mua ma Mur ma mua nzi seega ri.³² Bo ki sa naa bur ba'g be le boyuden bo bi'g ñe. Bur bo ki kyua'gle ñe, bo ki ñe tible, bo ki ti ñe matel ñul ri.³³ Bo ki nung minkasa ba'g bvie ñe, tsina bo ki gyu ñe. Di, duo nlal, ñe ki peega.»³⁴ Bogig bog mi nwa'g be ywa kile gyue'g ndzima sa ndzinii bindtande biywema ri. Bo mi be kile lii buama mbvul gyue'g bie, bo mi mpongle gyue'g sa Yesus mi nwum lee lee.

**Yesus gyuma ndzim
Yeriko**
(Mts 20:29-34; Mrk
10:46-52)

³⁵ Lin Yesus mi mbe a mua bebee na Yeriko, ndzim ndzinii mi mbe nwo dzil tsina ngkuale mpagu ri, nwo nzie'g gyuamla.³⁶ Yeri nwo gyue'g luanga bur nzii lang, ko nwo dzii sa nzii langa.³⁷ Bog na ñe naa: «Yesus, mur Nazaret bo nzii lang nanywue.»³⁸ Ko ndzim taare nwa'g luanga nakinaa: «O Yesus, Mua ma David, bong me gyug ngkuong.»³⁹ Bur bo mi mbe bo tel sue'g ba'g suo ñe pe naa ñe dzi'g nawom. Di ñog

nzie'g sa koo luangla sue'g na sue'g nakinaa: «O Mua ma David, bong me gyug ngkuong.»⁴⁰ Yeri Yesus tio, ñog na bur naa bo kanda na ndzim rinwo bo ñe. Pan ndzim mpan ma bebee na Yesus, yeri Yesus dzii ñe nakinaa:⁴¹ «Gi ywe wum naa me sa'g pu'g ye?» Ndzim ñog na ñe naa: «O Ntsi, bong sa naa mii mang ma ba'g mbpambpa.»⁴² Yesus ñog na ñe naa: «Mii mo ma ba'g mbpambpa, mbva'gla nwo ntsig ma ywe.»⁴³ Tenate, ko mii mó ma be mbpambpa, a'g leble Yesus, a nzie'g ka'g bvumle Nzambi. Bur bobeia mi ñina mam mi nlanga mana, ko bog taare ya'g ba'g bvumle Nzambi.

Yesus na Zase

19 ¹ Lin Yesus nke ma nii tison Yeriko, yeri a taare a'g gye tison. ² Saga, ko mur fula, mur ñina bie'g dzina naa Zase. Zase ñina mi mbe masa luanga bonung bo toy, a bie'g pfuma mur. ³ Ñe mi mbe wa a nzie'g gia naa ñe ñina Yesus, di a kile be nambvul ñina ñe. Nagi bur mi mbalee bvü, ñog bie'g tsitsil nte. ⁴ Yeri a tsiga mpfunde sue'g, pee

Jesus mi mbe naa ñe lang, ko a ke bire li sikomor ribvuo, ndtang a'g ñina Yesus. ⁵ Lin Yesus mi nke pan numa riye ri na bindele mii bvuo, ko ñe ñina Zase, ñog na ñe naa: «O Zase, kuiga fule si. Dol duo gina ri, me ywua na dzi ndtoo nwo.» ⁶ Yeri ñe kuiga fule, a'g buama Yesus na masusi. ⁷ Ñina bur mi ñina ndzina, ba'g ti Yesus si nakinaa: «A kumbo ke dzi ndtoo ma nsal mimbiu.» ⁸ Yeri Zase ke tio Ntsi sue'g, ñog na ñe naa: «Pong gyue'g. Me nzi koo bisa biang tima, me la'g minzuzue mi bur ngkoo mvur ma tsina. Hea, ka me mpfir mur ndzinii sa yé, me nzi ñe ye puang bikien bina.» ⁹ Yesus ñog na ñe naa: «O dol duo gina ri, Nzambi nkur ma ndtoobur ñina. Nagi, ywog ya'g, ywe yi mur ndtoobur ma Abraham. ¹⁰ Mua ma Mur mi nzi pe gia, hea na pe kur bur mi mbe bo nsil ma dzim.»

Bogiendili bolal (Mts 25:14-30)

¹¹ Mbpi bur mi mbe bo nzie'g gyue'gle bibang bina, ko Yesus kyu bo kanda fii, nagi ye mi mbe bebee na Yeruzalem. Hea, kue bur bog ba'g buangsa naa

Pang ma Nzambi mua ri nzi ñin'ga tenate. ¹² Ñog na bo naa: «Mur ndzinii mi mbe mur ndtoobur bopfuma. Yeri mur ñina tii, ke gigia nlambo mfii ri naa bo la'g ñe dzi mpang. Kien a ke wa yi naa, ka ñe nung ma dzi mpang ñe ki ba'gla nie'g kul yé. ¹³ Sue'g naa ñe tii, yeri ñe gio wum bopfuuri luanga bopfuuri bó, ko a le mur mbpi gol. Ñog na bo naa: "Sa'g ngka makisi nakepan lin me ki nie'g nzi, ndtang bi buama pua'g nsengi." ¹⁴ Di, bur bo nlambo nwó bog mi mbe wa, kile ñe kyual. Lin ñe nke ma, yeri bo luma bur ke lee naa ba'g wum le naa mbe mur riñe ba'g mpang nwoo.

¹⁵ «Giama be ndzina, mur riñe ñog mi mbuama dzi mpang. A'g gia ri wa naa a limba bvimbi nsengi bopfuuri ñe mi nzie'g mon bana mi nzig buama, yeri a luma bur na mo kanda bo gio. ¹⁶ Yeri ñi mataara pan, ñog naa: "O Ntsi, na gol ywe mi nle me, me mbuama gol wum bikien bal tang ywe mi nle nanywue."

¹⁷ Mpang ñog na ñe naa: "Mbpiywue, o kunda'g mpfuuuri. Mbpi ywe nzi limbo biala na buang bomam, me tel

ywe gobina ma bitison wum.”

¹⁸ Yeri ñi mba pan, ñog naa: “O Ntsi, na gol ywe mi nle me, me mbuama gol bikien bitan bal tang ywe mi nle me nanywue.”

¹⁹ Mpang ñog na ñe naa: “Ywog ya’g, me tel ywe gobina ma bitison bitan.” ²⁰ Ni nlal ñog, pan a mpan ma, ñog naa: “O Ntsi, gol nwo be. Me mi nsil ñe dzibo ndtele ritu, tsina bo me mi mba’gle ñe. ²¹ Me mi mpfunde ywe nagi ywe lile nlima. Ywe nung sa kile be naa ywe bo nzi ye taare bug. Numa ywe mi mpongle sa mabe, ywa bo ywe ke wuse bidiu.”

²² Mpang ñog na ñe naa: “Ywa’g be le kunda’g mpfouri. Mog me pong tsî’g lab ye, leble bibang bie mere. Ywe nlimbo mere naa me lile nlima, me nung sa kile be naa me bo nzi ye taare bug, me ya’g bo wuse bidiu numa me mi mpongle sa mabe. ²³ Di pu’g gi ri ywe mi mbina ke ba’gle mon nwang pee bank na ye? Nagi ka wu bo ywe mi nke ñe ba’gle, lin me nie’g ma pan mbpi me nie’g ma gina, me nkuma ñe ke nung kue a mbia ma me mon mfii.” ²⁴ Yeri mpang ke sue’g, ñog na bur mi mbe tsina naa:

“Pfira ngka ñe gol a bir

nanywue, la’g ngka ñe mur bir gol wum bikien bal tang ñe nzi taare buama.” ²⁵ Bur bog na mpang naa: “O Ntsi, ywa’g ñina le ri naa ñe mua na gol wum bikien bal ma tang ywe nzi taare le ñe?” ²⁶ Mpang ñog na bo naa: “Me lee bi ye pue’gpue’g naa, mur mbpi mur bir ndzima sa, bo ki nung sa fii, le ñe. Di mur mbpi mur a’g be le na tosa, bo ki na wa’g vul gi ñe bir. ²⁷ Bosiang bang bog, bobur ba’g pongle wum naa me ba’g mpang nwoo, nzie’g ngka me na bo, bi sila bo tsî’g matsiung wa sue’g nwang.”» ²⁸ Sil ñe nsil ma lab ndzina, yeri Yesus tii kien, tio sue’g. A tii kien gina wa pe ke Yeruzalem.

Mania ma Yesus

Yeruzalem

(Mts 21:1-11; Mrk 11:1-11;
Zng 12:12-19)

²⁹ Yeri ye be naa, lin Yesus nke ma pan bebee na betfaze hea na Betani, pfuna na nkul bo gio nkul boolivie, ki a’g luma bogig boba, ³⁰ ñog na bo naa: «Kanda ngka kuar yi pee mianikee. Lin bi ki ke pan wu, bi ki kue mua giakas bie’g ntsangla. Giakas riye, mur a’g pongle ye dzi bvuo naduo.

Bia'g tsii ngka giakas riye, bi nzie'g na ye oka.³¹ Ka bo dzii bi naa: "Pu'g gi bi tsii ye?" Bia'g biangsa ngka bo nakinaa: "Vi tsii ye napu'g naa Ntsi bo wum ye."

³² Yeri minluma mi tii, ko mi ke. Ki mia'g ke kue mam ma bie'g mbpi Yesus mi nlee bo naywue. ³³ Lin bo ntaare ma naa bo tsii giakas, ber bog na bo naa: «Pu'g gi bi tsii mua giakas ywe na ye?» ³⁴ Yeri bog bo biangsa bo naakinaa: «Ntsi bo wum ye.» ³⁵ Wa bo nung giakas, ke le Yesus. Ko bo nung ya'g bisa bi buar bio, sil bie gial giakas gina ribvuo, yeri bo ndtangle Yesus tsina bvuo. Ko bo tii kien, ba'g ke. ³⁶ Bo ke wa bo nzie'g ke ka'g gial bisa bi buar bio nzi na nzi. ³⁷ Lin bo mi mbe bo mua bebee na masilga ma nkul boolivie, bogig bobea bo mua nlunda na masusi. Ba'g bindele matsiung bvuo pe bvumle Nzambi luanga, ba'g sie'g ñe na bikikiang bibia bo mi ñina. ³⁸ Bog naa: «Mintuomintuo na mpang nzi na dzina ma Ntsi. Mbpogu ba'g bvuo ritu, hea Nzambi nunga bvúma.»^y

³⁹ Bofarizien bondzinii mi mbe ywa luanga bur ritu, bog na Yesus naa: «O nliole, lea bogig bo na bo dзи'g nawom.» ⁴⁰ Di Yesus ñog na bo naa: «Me lee bi pue'gpue'g naa, to bo giama dzi nawom, makue'g mo ma ki luangla.»

Yesus gi pu'g ma Yeruzalem

⁴¹ Pan ñe mpan ma pfuna na Yeruzalem, yeri a bvi mii pee tison. Ñina ñe mi ñina ye, ko a'g gi. ⁴² Ñog naa: «Ka o mbe o nzie'g limbo mbpiñie ywe yi nambvul buama wuwel duo gina ri. Di, ee, dziiri, mam rimo ma yi ywe nsuela. ⁴³ Yang, mafu ma ki pan. Mafu rimo ri, minzinziung mie mi ki dziole ywe na mam ma sa naa ywe ba'g kile be nambvul ke tonuma. Ywe ki be napfinapfina na yamle bo ki yamle ywe. ⁴⁴ Minzinziung mie mi ki dziele bina bo buang bo. Bo ywe, to kue'g ndzini ka'gle zig ye kal gia'gnga bvuo. Nagi, pil Nzambi nzi ywe kyuangle, ywe mbe kile limbo pil riñe.»

Yesus pee tempel
(Mts 21:12-17; Mrk 11:15-19; Zng 2:13-16)

⁴⁵ Yeri Yesus ke nii pee tempel, a'g váng bur mi mbe bo nzie'g sa gyunga yoo wu, ⁴⁶ ñog na bo naa: Ye yi ntsila naa: «Ndtoo nwang ki be ndtoo magia'gle. Di, biog bi nwa'g ma ñe zir ndtoo minyunga.»^z ⁴⁷ Yesus mi mbe duo mbpi duo tempel ritu, a nzie'g gigsi bur. Botio-sue'g bopare, boliole mambpinda, na botumba bo ka'g, mi mbe ba'g wa'g gia manzi ma gyu ñe. ⁴⁸ Di, bo kile limbo mbpi bo sa'g lab riye, nagi tumbo mandzima yog mi mbe ye nzie'g numa kie maluo pe gyue'g mingigsa mié.

Nze le Yesus mbvul sa mam?
(Mts 21:23-27; Mrk 11:27-33)

20 ¹ Yesus mi mbe a nzie'g gigsi gigsi bur pee tempel, na bum bo kunda'g puo. Duo ndzinii Wa'g saga, ko botio-sue'g bopare, boliole mambpinda na botumba bo ka'g, fula. ² Bog na ñe naa: «Pong vi lee, nze le ywe mbvul

sa mam mana, na tuu ma nze ywe sa mo?» ³ Yesus ñog na bo naa: «Mog me pong ya'g bi dzii nwang tsia. Pong ngka me lee. ⁴ Lin Zang mi mbvuo mbvuo bur, na Nzambi, di na bur bo si ñina, nze mi nle ñe mbvul bvuo bur.»

⁵ Ba'g buangsa minlima mio ritu naa: «Ka vi biangsa naa: “Nzambi mi nle ñe mbvul bvuo bur.” A ki vi dzii naa: “Di pu'g gi ri bi mi mbina bva'gla mam ñe mi nlee nlee.” ⁶ Di ka vi biangsa ya'g naa: “Bur mi nle ñe mbvul bvuo bur.” Tumbo mandzima ki vi gyu na makue'g, nagi bur bobea bo limbo mbpa na mbpa naa Zang mi mbe mpag-malab.» ⁷ Yeri bo fa'gla na biangsa nakinaa ba'g limbo le nze mi nle Zang mbvul riñe. ⁸ Yesus ñog na bo naa: «Di hea, mog me ka'gle ya'g bi lee nze le me mbvul sa mam mana.»

Bogiendili mi mbio mbio minlima

(Mts 21:33-46; Mrk 12:1-12)

⁹ Wa bo Yesus taare a'g kyu bur kánda, ñog naa: «Ki mur ndzinii a'g be ngkie wan, yeri a le ñe bur naa bo ziga gianda tsina. Ko ñelepfuo tii ke pee fii, yeri a ke dzi wu pua'g nte.

^z 19:46 Izai 56:7; Zeremi: 7:11

¹⁰Lin pil bo wuse bibvuma bi wan mi nlunde, yeri a luma mpfuuri nwó mvur ngkie pe ke ñe nung bibvuma bi wan. Di ke pan wu, yeri bopfuuri mi nzig wu bo bi mpfuuri ñina, ba'g bvie ñe, yeri bo nig ñe mabuo na mabuo. ¹¹Yeri memer ngkie luma mpfuuri mfii. Ko bogiendili mi nzig naboywema bo bi ñe, ba'g bvie, ba'g lui ñe, ko bo nig ya'g ñe mabuo na mabuo. ¹²Yeri a luma mpfuuri nlal. Bopfuuri bovur na bovur ribo koo bi ñe, ba'g sil ñe bu mapiung ñul ri, bog naa ñe vu'g bo mii ri.

¹³Mer ngkie ñog naa: "Di na ri me yi nambvul sa? Me pong yá'g bo luma mua nwang munung, ankyualoo, kien ndzinii ñe bo ki sim." ¹⁴Di lin bogiendili mi nkee ñina mua nywue mbpi, bog naa: "A mur mere ki zig na kub gina be. I ngyu'g ngka ñe, ndtang vi vi ziga na ngkie ñina." ¹⁵Yeri bo vul ñe ngkie ri, ko bo gyu ñe." Yeri Yesus dzii bo tsia naa: «Bi buangsa naa gi fii memer ngkie ki sa? ¹⁶Bo a ki pan, sil gyu bogiendili bana. Nung ngkie nwó, le bogiendili bofii naa bo bo gianda tsina.» Bur Yesus mi ntande ntande

ndtande gina, lin bo gyue'g ma ye, bog naa: «Nzul, tosa.»

¹⁷⁻¹⁸Yeri ñe fuma bo mii ñul ri, ñog na bo naa: «Ye yi ntsila naa:

Kue'g bur mi nsa nsa bilungu
mi mbina biala na ye,
Ye bo nwa'g ma zirga
ngkundu'g mere balee
fo'gle ndtoo.^a

«Mur mbpi mur ki kyu kue'g
riye ri ki sil bvug. Kue'g riye
vur na vur ki kua'g mur mbpi
mur ye ki kyu bvuo.» Yesus
ñog na bo naa bo pong ñe le
nzila ma bibang ribie.

Toya ma Keezar (Mts 22:15-22; Mrk 12:13-17)

¹⁹Tenate, boliole mambpinda na botio-sue'g bopare ba'g gia mbpi bo yi nambvul kie ñe mabuo ñul ri, di ba'g wa'g pfunde bur. Bo mi limbo mbpa na mbpa naa bo bo ñe mi nlab na bo kánda gina ri. ²⁰Ba'g muana ri Yesus wa, Yeri bo luma bur bo ñe. Bur bana ba'g sa mam yie'g sa ki naa bo gyuango Nzambi. Di pue'gpue'g bie'g naa bo wum naa Yesus bvinda'g ntela bibang bie ri, ndtang bo kanda

^a 20:17-18 Som 118:22

ñe somli bo gobina, ñe mur mi mbe na pang ma nlambo.
²¹ Yeri bo dzii Yesus tsia nakinaa: «O nlidle, vi limbo naa ywe gigsi bur na lab mam mbpi ye ywua. Ywa'g sa le ngkam, hea ywe gigsi bur nzi ma Nzambi, leble pue'gpue'g.
²² Lea vi ka vi ywua na puang Keezar toya, ka naa via'g ywua le na puang ñe.» ²³ Ndtug Yesus ñog nlimbo ma nkuombi nwoo, ñog na bo naa: ²⁴ «Pong ngka yá'g me liole nsiang mon. Yigu'g ma nze, hea dzina ma nze bi ñina tsina?» Yeri bo biangsa nakinaa: «Bo gi ma Keezar.» ²⁵ Yesus ñog na bo naa: «Di na? Niga ngka Keezar sa yi gi ma Keezar, bi niga Nzambi ñog sa yi gi ma Nzambi». ²⁶ Bibang ñe mi nlab nabiywema bur ritu, bo mi mpongle be na to vur bo yi ba'g tio bvuó pe somli ñe. Bo mi nkee balee kam lab riye, yeri bo dzio minum mio.

**Bur bo nyu ma bo ki
peega?**
*(Mts 22:23-33; Mrk
12:18-27)*

²⁷ Ko bosaduseen bondzinii bog pan. Mbpi bo buangsa naa boyul bo ka'gle peega, yeri bo dzii Yesus tsia naa: ²⁸ «O nlidle,

Mozes mi nkilgu vi naa: “Ka miung ma mur yu, a zie'g ri mpfuse, di bana mpfuse nwuna kile be na mua, mur riñe ywua na ba mpfuse ma miung nwó rinwo, ndtang a poala ñe mbpongo.”^b ²⁹ Di yog mi mbe naa, ki bomiung embpueri ba'g dzi, ko ñi mataara ba mura, yeri a yu kile be na mua. ³⁰ Yigu'g vur na ñi mba mi mba mpfuse rinwo. ³¹ Yeri ñi nlal ñog ba ya'g nwo. Pe tsi'g lab kinda, mura mvur na mvur ñina mi mbe mura ba bomiung embpueri bobea, di kile be na tomur mi mbia mua na ñe. ³² Yeri mpfuse nwog ya'g fa'gla na yu. ³³ Tsia yi naa: Duo boyul bo ki peega, mura ñina ki be mura ma nze luanga bomiung embpueri boywema, nagi ñe mi mbe mura ma ñi mbpi ñi luanga yoo?»

³⁴ Yeri Yesus biangsa nakinaa: «Bur bo si ñina bo bana. ³⁵ Di, bur Nzambi nzi sa mbpam naa bo peega vu sywui ri na buama tsi'g mbeembee, bur ribo ba'g bana le na. ³⁶ Ba'g be le na nambvul yu, nagi bo yi tsina mbpi boengel, bo mua buang bo Nzambi, nagi Nzambi mpeegi ma bo, a mvul

^b 20:28 Det 25:5-6

ma bo sywui ri.³⁷ Pel ma gi dig ka boyul bo ki peega, Mozes mere mi nlidle naa e yi pue'gpue'g. Lin ñe mi ntande ndtande dig kuasa dzie'g mi nleg sie'g, a gio Ntsi ywa naa ñe yi Nzambi ma Abraham, Nzambi ma Izak, na Nzambi ma Yakob.^c ³⁸Nzambi a'g be le Nzambi boyul, a yi Nzambi botsie'gsi, nagi bur bobe a bo tsi'g pu'g yé». ³⁹Boliele mambpinda bondzinii mi mbe ywa bog na ñe naa: «O nlidle, o nlimbo lab.» ⁴⁰Nagi, bo mi mfa'gla kile na kiamsa dzii ñe tsia.

Mesaya na David (Mts 22:41-45; Mrk 12:35-37)

⁴¹Yeri ñog dzii bo tsia naa: «Na bo yi nambvul ki naa Krist yi mua ma David? ⁴²Ka'gle David riñe mere bo lee kalar bosom ri naa:

Ntsi nlee Ntsi nwang naa:
Dzie'g pee mbuo nwang bunung,

⁴³Nakepan lin me ki tel minzinziung mie maku mo risi

Naa ywe ñala bo na maku mo.

^c 20:37 Ekz 3:6

⁴⁴«David mere gio ñe naa Ntsi. Di, na Ntsi nywue mvur na mvur yi nambvul be mua nwó?»

Dig ngka sa mbpi boliole mambpinda

(Mts 23:1-36; Mrk 12:38-40)

⁴⁵Bur bobe a mi mbe bo nzie'g gyue'g mbpi ñe lab mam mana. Ywa bo Yesus lee bogig bo nakinaa: ⁴⁶«Bia'g kiloo ngka na boliole mambpinda. Bo kyual ke ka'g yimbo na bura'g bindtele mañul ri, bo kyual naa bur bo kanda ka'g sumle bo lin bo lang. Lin bo yi mandtoo magia'gle ri ka ya'g naa pee bo sa dina, bo kyual ke dzi pee bidzi mataara. ⁴⁷Bo bo pfir mimpfuse mi bura sa mbpi sa bo bir, tsina bo wa'g taare ba'g sa bigyuala magia'gle pee liole bur naa bo yi kunda'g bo bur. Sariye bo Nzambi ki bo ponsi bal tang ñe ki ponsi bur ba'gnga.»

Len ma nzunzue mura (Mrk 12:41-44)

21 ¹Bindele ñe bindele mii, yeri ñe ñina bopfuma bo bur bo nzie'g vuse malen moo pee nsie'g tempel. ²Yeri ya'g ñe ñina nzunzue mpfuse mura vuse buang

minsiang mi mon mimba wtu, ³ñog naa: «Pue'gpue'g, me lee bi ye naa, nzunzue mpfuse mura nwuna nkie ma bal bur bobeia. ⁴Nagi, bo nzi kie ngkoo pfuma a'g balee le bo be na mala. Di mura ñina ñog, biñam bie ritu, a nzi le sa yiyia a mbaga naa ñe ts'i'g na ye..»

Bo ki wue tempel

(*Mts 24:1-2; Mrk 13:1-2*)

⁵Tempel mi mbe nluanga mbpee kee balee bvü. A bie'g na kunda'g makue'g. Hea, mam ma'gnga bur mi nzi kie kie tsina mbpi malen ma nzie'g ya'g ñe ñungsi. Bur bondzinii ba'g sie'g ri mam maywema momea. ⁶Yeri Yesus nung bang, ñog na bo naa: «O mam momea bi nzii luanga mana, mafu ma'g nzi, kue'g ndzinii ka'gle zig ywa, ye kal kue'g gä'gnga bvuo. Bo ki sil bu mam maywema momea.»

Mimbvü'g na tibla bi ki pan

(*Mts 24:3-8; Mrk 13:3-8*)

⁷Yeri bo dzii ri ñe naa: «O nliele, o mam rimo, ma ki ri seega pil ñie, hea ndtimbi ñie ki liole bur naa mam rimo ma ki seega?» ⁸Yesus ñog na bo naa: «Bia'g dzi ngka bikil ri, ki

ngka gir na mur gyuera bi. Nagi, bur bvubvu bo ki nzi na dzina yang num ri. Bo ki bi lee naa: "Me be." Ka naa: "Pil nlunde ma". Mur ki ñuang tio luanga yoo. ⁹Pil bi ki gyue'g mapuo biñan, na mavumla ma ki be pa'gla ma bur na bopang boo, tomur a'g dig pfunde. Mam rimo ma ywua na taare ñin'ga. Di, ywa ka'gle lii be mafa'gla..»

¹⁰Yeri a ke sue'g na lee bo naa: «Bi ki ñina nlambo vumla na nlambo nwa'gnga, pang gina vumla na ginii. ¹¹Si ki dzile pfuala ka'g yi ngkuam. Nza ki be pua'g binuma, hea na mabee ma yi ngkyuam. Bibibi bi mam bie ki seega, vu bvuo. Hea pua'g mandtimbi ma nenii ma fii ma ki ñin'ga.

Pfuga bogig bo ki buama

(*Mts 10:17-22; Mrk 13:9-13*)

¹²«Dikoo, sue'g naa mam rimo momea ma seega, bo ki bi kie mabuo ñul ri, bo ki bi pfugee, bo ki bi somli mandtoo magia'gle boyuden ri, bo ki bi mia minkuma. Bo ki bi ke ka'g simbo mambpuom bopang minlambo hea mambpuom bogobina ri, tuom ma dzina yang. ¹³Di, mam maywema mog ma ki bi kuel pe naa bi

ba'g me bombbung. ¹⁴ Bia'g dig be na biba minlima min ri na dzii mbpiñie bi ki ke kamla na bilebopfuo. ¹⁵ Nagi, melepfuo bo ki bi le kiong bibang, hea na pi'g mur ndzinii luanga bosiang bin ka'gle be nambvul kuga na ñe ka sundele. ¹⁶ Kuma to bosong bin, boñung bin, bomiung bin, mimvuma min, na bosuo bin, bo ki bi kuang. Bo ki ya'g sa naa bo gyu'g bur bvubvu luanga gin. ¹⁷ Bur bobeia bo ki bi zinde napu'g dzina yang. ¹⁸ Di me lee bi naa, to minda mbvang mvur ma nlu nwun ka'gle dzim. ¹⁹ Bi ki buama tsig na ndtang nana bi ki be na ye.

Bo ki sil bu Yeruzalem

(Mts 24:15-21; Mrk 13:14-19)

²⁰ «Lin bi ki ñina biluanga bi ñan yamle Yeruzalem na sogie, bia'g limbo ngka naa bo mua bebee na sil bu tison. ²¹ O ywa, bur bo ki be Judea, bo sila zimbo pee minkul. Bo bo ki be tison ritu, bo sila vu tsina. Bur bog bo ki be makuar pfie, ba'g dig nie'g ke nii tison ritu. ²² Nagi, Nzambi ki ponsi bur. Mam momea ma yi ntsila, o ywa ma ywua na lunde. ²³ Ngkuong na bura bo ki be na

mabvum pil riñe ri. To bura bo ki be bo nzie'g dilgu buang mabel mafu rimo ri, ngkuong na bo. Nagi pua'g pfuga ki be nlambo rinwo mafu rimo ri, bidzié'g bi Nzambi bi ki sywui bur bo nlambo ñul ri. ²⁴ Bur bo ki gyuo na mimpfuma. Bo ki ke minkuma minlambo minlambo. Tsina bosiang bo Yeruzalem bo ki tsio tison na maku moo, nakepan lin wula ma samaka'g ki pan masia.

Pana ma Mua ma Mur

(Mts 24:29-31; Mrk 13:24-27)

²⁵ «Mandtimbi ma ki ñin'ga nlu-duo ri, ngkuuen ri, na biyerere ri. Pe o si yog, samaka'g bo ki be na biba minlima ri, na pfunde bo ki pfunde bibvung bi mang, na minkio mi mang. ²⁶ Bur bo ki yu na pfuo, lin bo ki buangsa mam ma ki seega pe o si. Nagi, bingkangkal bi mam bi yi bvuo bi ki kaga. ²⁷ Tsina ri bur bo ki ñina Mua ma Mur pan a bie'g mbpa'g ritu, nlunda na ngkangkal, hea na bvúma. ²⁸ Lin mam rimo ma ki taare na seega, kuoga ngka mañul min, bi bindala minlu min bvuo, napu'g naa bi mua bebee na kurga.»

Kda ma li figie (Mts 24:32-35; Mrk 13:28-31)

Bur bo ywua na dzi bikil ri

³⁴ «Dzi'g ngka bikil ri, ndtang minlima min mia'g dig wanga na matsinde, na pia mañue'g, ndtang bia'g dig kiel minlima bvuo pu'g ma mam ma si ñina. Ndtang duo riye ya'g dig pan pil bia'g bva'gla le, ³⁵ mbpi sakinaa sa bil war ri. Nagi, yog ki ri dzinda'g bur bobea bo dzil si ñina ri mañul ri. ³⁶ Dzi'g ngka ndtuna, gia'gla ngka pil mbpi pil, ndtang bia'g buama mbvul dzisoo mam momea ma ki pan. Ndtang bia'g tio Mua

ma Mur ntsintsirere mii
risue'g.»

³⁷ Yesus mi ndzi ndzi pee tempel bimuo, ñe nzie'g gigsibur. Bvulywua yog bo ñe mi nke nke pee nkul bo gio nkul boolivie. Wu bo ñe mi nlangle nlangle bvul. ³⁸ Lina mana ke giamga mbpi, bur bobea bo mua pee tempel pe gyue'g mbpi ñe gigsibur.

Bisuga pe kuang Yesus (Mts 26:1-5; Mrk 14:1-2; Zng 11:45-53)

22 ¹Tsinde bipembe bi yi
ki be na yis, bo gio
ya'g naa Paska mi mbe ye muu
bebbee. ²Botio-sue'g bopare, na
boliole mambpinda ba'g gia
mbpiñie bo yi nambvul gyu
Yesus, nagi bo mi mbe bo
nzie'g pfunde bur. ³Yeri Satan
nii Yudas nlima ri. Yudas ñina
ya'g bo mi ngio ngio Iskariot,
mur luanga bogig wum na
boba. ⁴Yeri Yudas tii, ke lee na
botio-sue'g bopare, hea na
botio-sue'g bosogie bo tempel,
pe limbo mbpiñie a ki sa naa
bo kia Yesus mabuo ñul ri.
⁵Ba'g suse ri wa, ki ba'g kagu
ñe mon, ⁶ko a mia'gle. A'g gia
ri sa kunda'g pil a ki sa naa bo

kia ñe mabuo ñul ri, numa bur bo ki be kile be.

**Jesus lee naa bo kumsa
Paska**
(*Mts 26:17-25; Mrk 14:12-21*)

⁷ Pil tsinde bipembe bi yi ki be na yis, ki duo bo mi ntsie'g ntsie'g ndtuombo pe di Paska ya'g lunde. ⁸ Yeri Jesus luma Pier bana Zang, ñog na bo naa: «Kanda ngka vi kumsa bidiu bi Paska.» ⁹ Bog na ñe naa: «Ye ywe wum naa vi kanda sa minkumsa rimie?» ¹⁰ Jesus ñog na bo naa: «Lin bi ki nii tison ritu, bi ki lar na mur bab madzio. Lebla ngka ñe nakepan ndtoo ñe ki nii, ¹¹ tsina biag ki memer ndtoo naa: “Nlione ki naa vi lea ywe naa: O mbpoa ñe ki di Paska na bogig bó, ñe yi ye?” ¹² Mer ndtoo ki bi liole mura'g mbpoa, pee ndtoo bvuo. Mbpoa riñe bir sa mbpi sa dzii. O ywa bi ki sa minkumsa.» ¹³ Ki ba'g ke, yeri bo kue ya'g mam momea mbpi Jesus mi nlee bo naywue. Ba'g sa ri minkumsa mi Paska.

Bidiu bi Nzambi
(*Mts 26:26-30; Mrk 14:26-30; 1Kr 11:23-25*)

¹⁴ Lin wula mi nke nlunde, ki Jesus a'g ke dzi pee tebli luanga na minluma mié, ¹⁵ ñog na bo naa: «Me ndzile wum di Paska ñina luanga na bi, sue'g naa me pfuga. ¹⁶ Nagi me lee bi naa, me ka'gle na di di ñe, nakepan lin duo a seega pee Pang ma Nzambi ri ki lunde.» ¹⁷ Yeri ñe nung lea wan, ko a le Nzambi awa, ñog naa: «Nunga ngka ye, bi koala ngka. ¹⁸ Nagi, me lee bi ye naa, me ka'gle na ñul wan, nakepan duo Pang ma Nzambi ki pan.» ¹⁹ Yeri ñe nung pembe, ko a le awa. Yeri a pia ye, ko a le bo ye, ñog na bo naa: «Ñul nwang be, a nzí leo pu'g gin. Bia'g sa sa ngka ndzina, napu'g buangsa bi buangsa me.» ²⁰ Lin bo nsil ma di, yeri a nung ya'g lea wan, ñog naa: «Lea wan gina yi wanawana nlar vu tsie nwang fang sywui pu'g gin. ²¹ Di, mur kuang me nzii sangsa mbuo na me tebli vur na vur gina ri. ²² Mua ma Mur nzii ke gie ke, mbpi ye mi mbe ntela, di ngkuong na mur riñe, mur nzii ñe kuang nanywue.» ²³ Bog ba'g dziala ri botsia, na wum

limbo nze luanga yoo ki sa ka'g lab riye.

Nze bal bur bobeia ba'gnga?

²⁴Yeri minluma mi taare mia'g sa mado, pe limbo nze luanga yoo bal bur ba'gnga bobeia. ²⁵Yesus ñog na bo naa: «Bopang minlambo bo pang bur, bur bog bo pang ba'gnga bo kyual naa bur bo gioa bo naa bosal bo mbpa. ²⁶Pel gin, ki ngka sa ndzina. Di mur luanga gin bal bur ba'gnga bobeia, ñe ywua na be mbpi sa ki naa ñe bo yi ndtem. Mur ñog yi mpang, ñe ba'g mbpi sa ki naa ñe bo yi mpfouri. ²⁷Me dzii naa, nze mere ri bal bur ba'gnga bobeia, na mur nzii di pee tebli, di na mur sii bur bo dzil pee tebli bidiu. Bo mur nzii di pee tebli, ngcaa? Di mog, me yi luanga gin mbpi mpfouri. ²⁸Bibia biog, bia'g pongle me zimbo lin me mbaga pfuga ri. ²⁹Yeri mog me kumsa Pang ma Ta pu'g gin, yigu'g vur mbpi ta mi nkumsa ye pu'g yang. ³⁰O pee Pang yang, bi ki di na ñul pee tebli yang ri. Bi ki ya'g dzi bidzi bopang ribvuo, pee tsi'g malab maka'g ma Izrael wum na maba.»

Yesus ki naa Pier ki laga na ñe

(Mts 26:31-35; Mrk 14:27-31; Zng 13:36-38)

³¹Yeri Yesus ke sue'g, ñog na Simon Pier naa: «O Simon, Simon, Satan ndzii naa bo la'g bi ñe pe naa a segsa bi mbpi bo segse fufu. ³²Di mog, me ngia'gle pu'g ye, pe naa ywa'g dig kyu mbva'gla. Ywog ya'g, lin ywe ki nie'g nzi bo me, ywa'g ñimle bomiung bo.»

³³Pier ñog na ñe naa: «O Ntsi, me yi nkumsa pe ke minkuma luanga na ywe, me yi ya'g nkumsa pe yu luanga na ywe.» ³⁴Yesus ñog ñe naa: «O Pier, me lee ywe ye naa, sue'g naa song pfuo kua'g, ywe ki be ywe nlaga ma na me bikien bilal.»

Mon, kuama, mpfuma

³⁵Yeri Yesus ki na bo naa: «Lin me mi nluma bi, ki mon, ki kuama, ki bikunda, bi mi mbe magile ma ndzima sa ndzinii ri?» Bog naa: «To sa.»

³⁶Yeri ñe lee bo naa: «Di dziiri, me kilgu bi naa, o mur bir mon, a taara ñe nung. Mur bir kuama, a taara ya'g nung kuama nwó. Mur ñog a'g be le na mpfuma, mur riñe giogsa lug yé. Mon a ki buama tsina,

a nunga ñe, a giaga nwó mpfuma.³⁷ E yi ntsila naa: “Bo mi nlang ñe luanga minyunga.”^d Yeri ya’g me kilgu bi naa, o gi dig me, ye ki seega. Yeri me lee bi ye naa, bang yi ntsila, ye ywua na lunde pu’g yang.»³⁸ Bog na ñe naa: «O Ntsi, bo mimpfuma mimba vi bir wa mina.» Ñog na bo naa: «E fuga ri ywa.»

**Yesus sa magia’gle nkul
boolivie**
(Mts 26:36-46; Mrk
14:32-42)

³⁹ Ki Yesus a’g bio den, ko a ke nkul boolivie. Nagi, mbpiywue ñe mi nkuea na sa sa. Yeri bogig bó bo leble ñe pfie. ⁴⁰ Ke pan wu, ñog na bo naa: «Gia’gla ngka, ndtang bia’g dig kyu mbva’gla lin makigu’g ma ki pan.» ⁴¹ Yeri ñe zie’g bo tsina, ko ñe siele ñul mbpi pee, kile balee gioa na bo nagi ka bo nzie’g vuse bang, ye kile ke gigia bal ywa. Yeri ñe pfur mabuong si, a’g sa magia’gle, nakinaa:⁴² «O Ta, bong tel lea gina gigia na me, ka ywe wum. Dikoo, nwuma nwo bo seega, ka’gle nwuma nwang.»⁴³ Wa bo engel vu

bvuo, liole ñe ñul pe le ñe mbvul.⁴⁴ Ko a mua na biba nlima ri, a’g sa magia’gle ma nana. Ko biro ya’g vu ñe ñul ri giga bibvu’g matsie, ka bi libga si.^e

⁴⁵ Pil a nsil ma sa magia’gle mana, ko a walga, ke kue bogig bó. A wa’g ke kue, bo mua bígyuo ri, napu’g bvü’g bo mi mbe na ye.⁴⁶ Ñog na bo naa: «O na? Bi yi bígyuo ri? Walga ngka, bi gia’gla, ndtang bia’g dig kyu mbva’gla lin makigu’g ma ki pan.»

Bur bo bi Yesus
(Mts 26:47-56; Mrk
14:43-50; Zng 18:3-11)

⁴⁷ Yesus nzie’g na lab mbpi, ko mbpiambo bur fula, Yudas tel bo sue’g. Yudas ñina mi mbe mur luanga minluma wum na boba. Ko a sii bebee na Yesus pe vuba na ñe. ⁴⁸ Yesus ñog na ñe naa: «O Yudas. Mavuba bo ywe biala na mo pe kuang Mua ma Mur ngkaa?»⁴⁹ Lin bur mi mbe na Yesus mi ñina sa mua langa, bog naa: «O Ntsi! Vi biala na mimpfuma mi mvii pe vumla na bo?»⁵⁰ Ko mur mvur luanga

^d 22:37

^e 22:44 Bikalar bindzinii bia’g be le na pinde 43, hea na pinde 44

yoo nung mpfuma, ko ñe tsi'g luo magyum ma mpfuuuri ma ntio-sue'g bopare.⁵¹ Di, yeri Yesus nung bang, ñog naa: «Gi bee? Tela ngka ndzina!» Ko ñe yá'gla mur ñina luo bo mi ntsie'g ñe naywue, ko mur be mbpambpa.

⁵²Pfie ma tsina, yeri Yesus ti mii, dig bo. E yi botio-sue'g bopare, e yi botio-sue'g boba'gle bo tempel, e yi botumba bo ka'g, bo bur mi nzi ñe bi. Ñog na bo naa: «Bini zie'g me bi na mimpfuma hea na makek mbpi sa ki naa bi nzi bi nyunga.⁵³ Di yog bie'g naa, duo mbpi duo, me mbe luanga na bi pee tempel, di bi kile me bi pil riñe ri. Di dziiri, wula gin bo gina. Wula ngkangkal maziru'g ywua na sa mam, wula riye bo gina.»

Pier laga na Yesus
(Mts 26:57-58; Mrk 14:53-54)

⁵⁴Ko bo bi Yesus, ki ba'g ke na ñe ndtoo ma pare. Pare ñina mi mbe ntio-sue'g bopare. Mam mana momea, Pier ñog nzie'g bo nza'g leble. Di a tel gigia mbpi pee.⁵⁵ Ke pan ndtoo ma pare riñe, yeri bo lar sie'g den ritima, ko bo tii ke kumbo dzi wu pee sie'g. Ki Pier ñog

a'g tii ya'g, ke dzi wu luanga na bo.⁵⁶ Ko mpfuuuri mura ndzinii ñina ñe dzil wu ngkuale sie'g. Ko mura fuma ñe mii ñul ri, ñog naa: «Mur ñina ñog mbe ya'g luanga na Yesus.»⁵⁷ Pier a'g luna, ñog na mura naa: «O mura ñina, ma'g limbo le mur nywue.»⁵⁸ Mua pil mi nke lang mbpi, ko mur mfii ñina Pier, ñog na ñe naa: «Ywog yi ya'g luanga bur ribo.» Pier a'g luna, ñog naa: «Nzul! O mur ñina, ma'g be le luanga riye ri». ⁵⁹Pil mi nke na lang ywa bebee na ndzima wula nkolo, ko mur mfii ñog a'g mandele, ñog naa: «E giama ri kee be, mur ñina ñog mbe ya'g luanga na ñe, nagi ñe yi mur Galile.»⁶⁰ Pier ñog yi koo luna, ñog na mur naa: «O mur ñina, me pong ri limbo sa ywe wum lee naywue?» Tenate, a nzie'g na lab mbpi, ko song pfuo kua'g.⁶¹ Ko Ntsi ñog zirga. Yeri a ti mii, dig Pier. Wa bo Pier buangsa ri bang Ntsi mi nlee ñe nakinaa: «Sue'g naa song pfuo kua'g dol, ywe ki be ywe nlaga ma na me bikien bilal.»⁶² Ko Pier bio, a'g ziole na yu.

Yesus bvil na luio ya'g
(*Mts 26:61-68; Mrk 14:65*)

⁶³ Bur mi mba'gle mba'gle ñe, ba'g kyua'gle ñe na bvie ñe.

⁶⁴ Bo tsangle ri ñe baga mii ri, bog na ñe naa: «Pong kie'g lee

vi ye, nze nzi ywe bvie?»
⁶⁵ Ba'g lui ñe malu maka'g maka'g.

Yesus mbpoa-malab boyuden

(*Mts 26:59-66; Mrk 14:55-64*)

⁶⁶ Giamga mana mi nke giamga, botumba bo ka'g, botio-sue'g bopare, hea na boliole mambpinda, ko bo sil suala. Yeri bo nung Yesus, ke na ñe pee mbpoa-malab nwoo,

⁶⁷ bog na ñe naa: «Ka ywe bo yi Mesaya, lea vi ye wa.» Ñog na bo naa: «To me lee bi ye, bi ki ri me mia'gle? ⁶⁸ To tsia bo me dzii bi, bi ka'gle me biangsa.

⁶⁹ Di, taare dziiri, Mua ma Mur ñog ki ri buama dzi mbuo bunung ma Nzambi yi na mbvul ñenywua ri.» ⁷⁰ Yeri bobea bo ki naa: «Ndtug ywe yi ri Mua ma Nzambi.» Ñog na bo naa: «Ye bo bilebopfuo bi nlee ma naywue, naa me yi Mua ma Nzambi.» ⁷¹ Wa ri bo dzii nakinaa: «Di gi mere na vi

yu mbvu'g gia bur bo nzi tio ntúl? Bo vilebopfuo vi nsil ma gyue'g mbpi ñe vul ye num nwó mere ri.»

Yesus bo Pilat

(*Mts 27:1-2, 11-14; Mrk 15:1-5*)

23 ¹Ki mbpoa malab ñenywua a'g walga pe ke na Yesus bo Pilat. ²Yeri bo taare ba'g ma'g ñe nakinaa: «Vi mbi mur ñina, ñe nzie'g biele bur bo nlambo minlu. Ñe lee naa bur ba'g dig puang Keezar toyá, hea ñe lee ya'g naa ñe yi Mesaya, naa ñe yi mpangbur.» ³Pilat a'g dzii ri ñe botsia, ñog na ñe naa: «Ywe ri bo yi mpang boyuden?» Yesus ñog naa: «A ye bo ywe nlee ma naywue.» ⁴Pilat ñog na botio-sue'g bopare, hea na bur mi mbe tsina naa: «Ma'g suambo le sa ndzinii dzii naa bo ponsa mur ñina.» ⁵Di, bog bo mua koo mandele nakinaa: «Ñe biele bur minlu na mingigsa mié ñe ke ka'g le Judea na Judea. Ñe mi ntaare na le mie Galile. Dol, ñe mpan ma na mie wa.» ⁶Gyue'g Pilat ngyue'g ma bibang bina, yeri ñe wum numa limbo ka Yesus yi mur

Galile, bog naa yang, Yesus yi mur Galile.

Yesus bo Erod

⁷ Herod ñog mi mbe gobina ma mpa'g nlambo rinwo. Lin Pilat ñina ma naa lab riye yi lab dig pang ma Herod, yeri ñe lumle ye bo Herod, nagi Herod ñog mi mbe ya'g Yeruzalem mafu rimo ri. ⁸ Ñina Herod mi ñina Yesus, munung a'g suse kee balee, nagi ñe mi ndzile wum ñina ñe, na ndtang pua'g mam ñe mi ngyue'g bur lee dig ñe. Ñe mi mbe a'g buangsa naa ñe fang ñina Yesus sa kikiang. ⁹ A'g bie'gle ri ñe na botsia. Di, Yesus kile ñe biangsa to sa mbpi sa. ¹⁰ Botio-sue'g bopare na boliole mambinda bog mi mbe tsina, ba'g numa ñe ma'g mam. ¹¹ Herod bana sogie bó ba'g sa ñe pua'g bianda, ba'g kyua'gle ya'g ñe. Yeri bo buargu ñe kunda'g ndtele, ko bo nig ñe bo Pilat. ¹² Herod bana Pilat bog mi mbe wa, minzinziung mimba. Duo gina ri bo mi nlar suo yoo.

Bo tsi'g naa Yesus ywua na gyuo

(Mts 27:15-26; Mrk 15:6-15)

¹³ Yeri Pilat sil boale botio-sue'g bopare, na botio-sue'g bo

ka'g, hea na bur ba'gnga, ¹⁴ ñog na bo naa: «Bi nzie'g me na mur ñina, tuom naa ñe biele bur minlu. Di, me nsil ma ñe dzii botsia mii min risue'g. Luanga mam momea bi nzi ma'g ñe namaywema, ma'g pongle suambo to lab ndzinii sa naa bo ba'g nambvul ponsi ñe. ¹⁵ Herod ñog ya'g, a'g pongle ñina lab bio ndzinii bo ñe, sariye bo a nzí vi ñe nie'g lumle. Mur ñina a'g pongle sa sa ndzinii dzii na bo gyu'g ñe. ¹⁶ Yeri, me gir ñe. Di, me ki taare sa naa bo bvi'g ñe.» ¹⁷ Pilat mi mbe mbe na giama kur nkuma mvur nzong Paska mbpi nzong Paska.^f

¹⁸ Bur bobea bog ba'g wa'g luanga nakinaa: «Gyu'g vi mur nywue, Barabas bo ywe kura vi.» ¹⁹ Ndtande ma Barabas ñina yog yi naa, bur mi nsa bípfunga pe vumla na pang Roma. Bípfunga bina ritu, yeri Barabas gyu ndzima mur. Ywa bo mi mbi ñe na vuse ñe minkuma. ²⁰ Mbpi Pilat mi nwum gir Yesus, yeri ñe ba'gla na dzii bo tsia. ²¹ Di bog bo mua koo luanga nakinaa: «Bumla ñe kros ri, bumla ñe

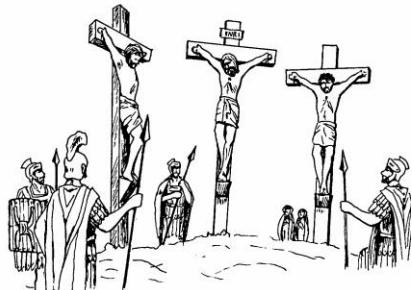
^f 23:17 Pinde gina ya'g be le bikalar bi ntulii bvubvu ri.

kros ri.»²² Yeri Pilat nung bang kien nlal, ñog na bo naa: «O mur ñina, ka'g bio rinze mere ñe nzi sa? Ma'g pongle suambo bio ndzinii ñe nzí sa pe naa bo gyu'g ñe. Me nzi ñe gir, di me ki sa naa bo taara ñe sil bvie.»

²³ Bog ba'g ke sue'g na bindele matisung bvuuo, bog naa bo yi koo bumle Yesus kros ri. Bingkie'g bio bina mi mfa'gla na gyugoo.²⁴ Wa bo Pilat tsi'g naa nwuma nwwoo bo seega. ²⁵ Ko ñe kur Barabas ñe mur mi mbe minkuma na tuom bípfunga na magyua ma bur, mbpi bo mi ndzii ñe na ñe sa'g. Di, ñe wa'g ri bo le Yesus na bo gyu'g ñe.

Bo ke gyu Yesus
(Mts 27:32-44; Mrk 15:21-32)

²⁶ Ko bo nung Yesus, ba'g ke na ñe. Yeri bo lar na mur ndzinii mi mvu mvu mangkie, mur ñina bie'g dzina naa Simon, munung Sirena. Bog naa, ñe mua koo ke Yesus pfie, ñe kuela bab Yesus kros.²⁷ Bo mi nke na ñe wa, mura'g luanga bur nzie'g ñe ka'g zie'gle. Bura mi mbe ya'g luanga riye ri, bo nzie'g ke ka'g gi Yesus mbpi sa ki naa bo bir kyul.²⁸ Ko Yesus zirga, dig

bura bana, ñog na bo naa: «O bongkuande bo Yeruzalem, bia'g dig ngka gi pu'g yang, di gi'g ngka pu'g gin mere, na pu'g ma buang bin.²⁹ Nagi mafu ma'g nzii, bur bo ki lee naa: "Mbpogu na mimpfun mi bura, boribo mi mbe ki bia, ki dilgu mua mabel."³⁰ Tsina, bur bo ki lee minkul maka'g maka'g naa: "Kyu'g ngka vi mañul ri, bong ngka vi suel.³¹ Nagi, kuma buabua li bur bo nsa ma mbpi, ngkua'gsa na nsuasa li?"»³² Luanga vur na vur riye ri, bosal bo bio boba mi mbe ya'g tsina. Bo mi nke nke na bo naa bo ke bo gyu luanga na Yesus.

Bo bumle Yesus kros ri
(Mts 27:33-34; Mrk 15:22-32)

³³ Ke bo nke ma pan numa bo gio naa kuokuo nlu, yeri bo bumle Yesus tsina kros ribvuo, na bosal bo bio boba bana,

ñina na mbuo magyum ma Yesus, ñinii na mbuo magyal ma Yesus. ³⁴ Yesus ñog mi mbe ywa, koo lee naa: «O Ta, kiera bo, nagi ba'g limbo le sa bo sa.»^g Yeri bo nung bisa bi buar bie, ba'g do bia pe limbo nze luanga yoo nunga bie. ³⁵ Bur bog mi mbe tsina bo tel, bo nzii dig. Botio-sue'g bog mi mbe koo gyuo, nakinaa: «Ñe mur mi ntsig ntsig bur bofii, ñe pong ya'g ri tsig ñelepfuo ka ñe yi Mesaya, ñi Nzambi mi mpee.» ³⁶ Sogie bog ba'g kyua'gle ya'g ñe, ba'g sii pe ke ñulgu ñe wan mbgea. Bog na ñe naa: ³⁷ «Ka ywe yi pfuma boyuden, pong ri kur ywelepfuo.» ³⁸ Ntsila nwog mi mbe ñe nlu ribvuo nakinaa: «Pfuma boyuden be.»

³⁹ Mur mvur luanga bosal bo bio mi mbe mbumla kros ri, ñog a'g lui ya'g Yesus, ñog na ñe naa: «O na, ywa'g be le ri Mesaya? Di kura ri ywelepfuo, ywe kura ya'g vi ba'gnga.» ⁴⁰ Di nsal bio nwa'gnga ñog a'g kiangle ñe, ñog na ñe naa: «Ywe mur bo gyu ka'g sywui vur bo gyu mur ñina, ywa'g yu

le ri gyuango Nzambi? ⁴¹ Pel vii, vi ywua na yu ka'g sywui gina, vi nzii buama miana mi bio vi nzí sa. Di mur ngka ñina ñog, a'g pongle sa lab bio ndzinii.» ⁴² Ñog na Yesus naa: «O Yesus, ywa'g bong buangsa me, lin ywe ki nie'g nzi mbpi mpang.» ⁴³ Yesus ñog na ñe naa: «Pue'gpue'g, me lee ywe ye naa, dol duo gina ri, ywe ki be luanga na me pee Paradis.»

Sui ma Yesus (Mts 27:45-56; Mrk 15:33-41)

⁴⁴ Ye mi mbe pfuna na tuelfu. Wa'g saga, ko ziru'g kuga na nlambo mandzima, nakepan mawula malal ma kugu. ⁴⁵ Lin zíe mi mbe ye ndzima ma mbpiywue, ko ndtele tempel sal tima. ⁴⁶ Yeri Yesus luang mura'g ngkie'g, ñog naa: «O Ta, me nig sindi yang mabuo mo ri.» Lab ñe nlab ma ndzina, ko ñe sila nyoo. ⁴⁷ Ñina mpang bueya bosogie ñina ma ndzina, a'g bvumle Nzambi, ñog naa: «Pue'gpue'g, mur ñina mbe tsiriri mur.» ⁴⁸ Bur bobea mi nzi suala pe ñina mam mi nlanga mana, lin bo ñina ma sa mi nseega, ba'g nie'g makuar moo, bo nzie'g ka'g bvungu pfuru'g, na ñana lab

^g 23:34 Bikalar bindzinii bia'g be le naa bibang bina: «O Ta, kiera bo, nagi ba'g limbo le sa bo sa.»

riye mi ñana bo minlima ri.
⁴⁹ E yi bosuo bó, e yi burá bo luanga yé mi nza'g leble ñe vu Galile, bobeá bog mi mbe ba'g tela maluong-maluong, bo nzii dig mam mana.

Bo kie Yesus suong ri

(Mts 27:57-61; Mrk 15:42-47)

⁵⁰ Yeri mur ndzinii mbpoa malab boyuden fula, mur ñina bie'g dzina naa Yosep. Yosep ñina mi mbe kunda'g mur, a bie'g tsiriri. ⁵¹ Ñe mi mpóngle mia'gle tosa, e yi mapi'g bo mi mbe na mo, e yi minsea bo mi nsa namiywema. Ñe mi mbe mur tison boyuden ndzinii bo gio Arimate, ñe mi mbe ya'g a nzie'g zangle naa Pang ma Nzambi fula. ⁵² Yeri ñe ke kue Pilat, ko a gyuambo ñe mbvimbo ma Yesus. ⁵³ Ko a vul mbvimbo pee nwo mi mbe nwo kiel kros ribvuo, ko a sil nwo ka'g ndombo ri, yeri a ke ñe dil suong ndzinii mi mbe mpaga bande kue'g ritu. Bo mi mbe bo kile lii dil mur mfii suong riñe ri. ⁵⁴ Duo riye mi mbe duo bo kumsa sabat, kue sabat mua taare. ⁵⁵ Bura mi nzie'gle nzie'gle Yesus vu Galile, ko bo sangsa luanga na Yosep. Ko bo dig mbpi suong

mi mbe, na mbpi bo mi mbug mbvimbo suong ritu. ⁵⁶ Yeri bo nie'g, ba'g kumsa biyombi na bisa bia'gnga bi kumbo mbvimbo. Di duo sabat, ki ba'g wara, leble mbpi mbpinda mi nki nki.

Yesus mpeega ma

(Mts 28:1-10; Mrk 16:1-8;
 Zng 20:1-10)

24 ¹ Duo mataara ma sondo, mpfundan mana, ki burá ba'g ke pee suong na bisa bi kumbo mbvimbo bo mi nsil kumsa. ² Yeri bo ke kue naa bo mpindele ma kue'g mi mbe ye nzie'g dzio suong. ³ Lin bo ke nii suong ritu, bo kile na wa'g kue mbvimbo ma Ntsi Yesus wu tu. ⁴ Yeri lab gina bvin'gu bo mabuangsa. Wa'g saga, ko bur boba liole bo ñul. Mbpoti bo mi mbe bo mbue buar nzie'g kiana kee balee bvü. ⁵ O pfunde yoo ritu, yeri bo suog mambpuom si. Bur boba bana, bog na bo naa: «O na bi ke giantsie'gsi luanga boyul? ⁶ A'g be le wa, a mpeega ma. Pong ngka buangsa bibang ñe mi nlee nlee bi lin ñe mi mbe a bie'g Galile. ⁷ Bo ñe mi nlee nlee bi naa: “Bo ywua na

kuang Mua ma Mur, gir ri ñe mabuo bosal mimbiu ri, tsina bo bumle ñe kros ri. Di naa, duo nlal ñe peega.”»

⁸O wa bura bo buangsa ri bibang Yesus mi nlab nlab nabiywema. ⁹Vu bo mvu ma pee suong, puo ñina, yeri bo bum ñe minluma wum na mvur, hea na bur ba'gnga mi mbe tsina. ¹⁰Bura ribo mi mbe mina naa: Maria Madelen, Yuana hea na Maria, ñung ma Zak. Bura ba'gnga mi mbe luanga na bo, bog ya'g mi mbe bo nzie'g bum minluma puo mvur na mvur ñina. ¹¹Bur bo mi ntande ntande mam mana bog mi pongle bva'gla naa ma mi mbe pue'gpue'g. Bo mi mbe bo nzie'g buangsa naa bura bana bo ndzimle ma mapi'g. ¹²Ko Pier ñog tsinga mpfunde, ke pee suong. Lin ñe nke ma pan wu, baloo ñe baloo si, a'g wa'g ñina sa koo bindtele bo mi nka'g Yesus na bie. Yeri ñe nie'g kul yé, ñe nzie'g ka'g sim lab mi nlanga naywue.^h

Yesus na bogig bo Emayus (Mrk 16:12-13)

¹³Duo vur na vur gina, ko bur boba luanga bogig tii kien, pe ke kuar ndzinii, dzina naa Emayus. Yog mi ndzii ndzii bebee mawula ma nkolo maba pe ke na maku tii Yeruzalem nakepan Emayus. ¹⁴Bo ke wa, bo nzii ke ka'g tande mam momea mi nlanga mana. ¹⁵Bo nzie'g na ke ka'g lee, na ke ka'g sa mado nzi na nzi, ko Yesus mere fula, a'g ke luanga na bo. ¹⁶Di bog mi nwa'g be ywa, bo giama ñe ñina, di sa ndzinii nzie'g sa naa bo ba'g kile be nambvul limbo naa Yesus bo nywue. ¹⁷Yesus ñog na bo naa: «Gi ri bi nzii ke ka'g lab nzi na nzi?» Yeri bo tio, nlunda na bvu'g minlima ri.

¹⁸Mur mvur luanga yoo, dzina naa Kleopas, ñog na ñe naa: «Ywe yi ri pfii mur dzil Yeruzalem, kumbo dzim mam ma nzí langa tsina mafu mana ri?» ¹⁹Yesus ñog na bo naa: «Ka'g mam rimanze ma nzí langa wu?» Bog na ñe naa: «Bo ndtande dig Yesus, mur Nazaret. Ñe mbe mura'g mpagmalab. Bibang bie hea na minsea mié bi bie'g nlunda na ngkangkal mii ma Nzambi na

^h 24:12 Bikalar bindzinii bia'g be le na pinde gina.

mii ma bur bobe a ri. ²⁰Ne botio-sue'g bopare na botumba bo ka'g bo nzí kumbo kuang pe naa bo gyu'g ñe, yeri bo nzí ñe bumle kros ri. ²¹Viog, vi mbe na mabvo'g naa ñe bo ki kur Izrael. Di yog mua dol mafu malal mam rimo ma nzi langa. ²²Giama be naa, bura bondzinii bo luanga vii bo mbvin'gu vi mabuangsa. Bo mbe mpfundan mana pee suong, ²³di ba'g pongle kue mbvimbo nwó wu pee suong. Yeri bo nzie'g vi bum puo naa bo ñina boengel na mii moo, ki boengel ba'g lee bo nakinaa Jesus yi ntsie'gsi. ²⁴Bur bondzinii bo luanga vii bog bo nke ya'g wu pee suong, yeri ya'g bo kue mam ma bie'g mbpi bura bo nzí nlee naywue. Di sa vur, Jesus mere, ba'g mpongle ñe kue wu.» ²⁵Wa bo Jesus nung bang, ñog na bo naa: «O bi, bur bo yi: Kar gyue'g mam, ki ya'g kuiga bva'gla mam momea bopag-malab mi nlee. ²⁶Bo ye nzí ywua naa Krist pfuga mbpi ñe nzí pfuga naywue, hea Nzambi la'g ñe bvúma yé.» ²⁷Yeri ñe taare a'g gigsi bo mam ma dig ñe, leble mintsila, taare bo

Mozes, nakepan bopag-malab bobe a.

²⁸Fula bo nke ma fula bebee na kuar bo mi nke nke, yeri Yesus ñog sa mbpi sakinaa ñe ke gigia bal ywa. ²⁹Ba'g gia'gle ri na ñe naa ñe dzi'g na bo, bog na ñe naa: «Dzi'g na vi wa. Kugu mua, hea bvul fang zinde.» Yeri ñe nii, a dzie na bo. ³⁰Yeri ye be naa, dzi ñe nke ma dzi na bo pee tebli, ko ñe nung pembe, ko ñe gyumle ye. Yeri a pia ye, a'g koo bo ye.

³¹Wa bo mii ma belga bo, ki ba'g limbo na Yesus bee. Di, tenate, ko ñe dzang ya'g bo ki na be nambvul ñina ñe. ³²Ba'g ki ri bo na bo naa: «Ya'gsa ri vi mbaga mbpi sa ki naa sie'g nzii vi dzig minlima ri, lin ñe mbaga a nzie'g vi lee mam nzi na nzi, na pisa vi Mintsila.»

³³Tenate ywa, ko bo tii, nie'g ke Yeruzalem. Pan bo mpan ma wu, yeri bo kue bogig wum na mvur hea na bur ba'gnga mi mbe luanga na bo, ³⁴bog na bogig boba bana naa: «E yi mere pue'gpue'g naa Ntsi mpeega. Simon ñina ñe na mii mó.» ³⁵Yeri bogig boba bana bog ya'g bo taare ba'g tande bo mam mi nlanga nzi na nzi, bog na bo naa: «E yi koo lin ñe nzi

pia pembe, bo vi nzi limbo naa
Yesus bonywue.»

Yesus liole bogig bó ñul

(*Mts 28:16-20; Mrk 16:14-18; Mmn 1:6-8*)

³⁶ Bo nzie'g na lab mbpiywue, wa'g saga Yesus mfula ma titima nwoo, ñog na bo naa: «Mbpogu ba'g na bi.»ⁱ ³⁷ Yeri bogig bo kyu yama, ba'g pfunde, ba'g bva'gla ri wa naa bo nzii ñina mpfu'g. ³⁸ Yesus ñog na bo naa: «Gi bi pfunde? Hea, o na bi yi nambvul be na ka'g masuna mana minlima min ri? ³⁹ Diga ngka me mabuo na maku, me lee bi naa me bo ñina. Ya'gla ngka me, diga ngka me. Bi nzii me ñina. Me bir ñul, sindi yog ya'g be le na ñul.» ⁴⁰ A nzie'g na lab ndzina, yeri ñe liole bo mabuo na maku mó. ⁴¹ Di, giama be masusi moo, bo mi nwa'g be bo kile lii bva'gla lab gina. Yesus ñog na bo naa: «Bi bir mere sa mur yi nambvul di wa?» ⁴² Ko bo ke le ñe tsil fu nkinga. ⁴³ Yeri ñe taare a'g di ye ywa sue'g nwoo. ⁴⁴ Ñog na bo naa: «Bo bibang bina me mi

ⁱ **24:36** Bikalar bindzinii bia'g be le na mintsila mina: «Ñog na bo naa: «Mbpogu ba'g bi.»»

nlee nlee bi, lin vina bi mi mbe mbe luanga. Bo me mi nlee nlee bi naa: «Ye ywua naa mam momea mi mbe tsila pel yang, ma sila lunde. Mam mi mbe ntsila pee Kalar mambpinda ma Mozes, kalar Bopag-malab, hea na kalar Bosom.”» ⁴⁵ Yeri ñe bel bo mabuangsa, pe naa bo gyuga Mintsila. ⁴⁶ Ñog na bo naa: «Ndzina bo ye yi ntsila. E yi ntsila naa: «Krist ki pfuga. Di duo nlal, ñe ki peega, vu sywui ri. ⁴⁷ Na mbvul ma dzina yé bur bo ki ka'g bum kunda'g puo minlambo mimia ri, na lee bur naa bo zirga minlima ndtang Nzambi kiera mimbiu mio. Lab riye ki taare Yeruzalem. ⁴⁸ Bi bo yi bombpong bo lab riye. ⁴⁹ Mog, me ki bi lumle sa Ta mi nkagu. Di biog dzi'g ngka wa tison ritu, nakepan pil bi ki buama ngkangkal vu bvuo.”»

Yesus ke bvuo

(*Mrk 16:19-20; Mmn 1:9-11*)

⁵⁰ Yeri ñe nung bo, ke na bo bebee na Betani. Ki a'g bindele mabuo bvuo, a'g gyumle bo. ⁵¹ Yeri ye be naa, a nzie'g na bo gyumle mbpi, ko ñe koala na bo. Yeri a nungoo, a'g bire bvuo. ⁵² Mam mana momea,

bogig bog ba'g bbumle ñe, yeri
bo nie'g ke Yeruzalem, nlunda
na masusi. ⁵³Ki ba'g langle pil
nwoo ñenywua pee tempel, bo
nzie'g bbumle Nzambi.